

Vilniaus universitetas
Tarptautinis žinių ekonomikos ir žinių vadybos centras

Rasa Stankutė,
Tarptautinės komunikacijos studijų programos studentė

**INFORMACINĖS VISUOMENĖS KŪRIMO KLIŪTYS IR PERSPEKTYVOS
AFRIKOS ŠALYSE**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas doc. dr. B.Grebliauskienė

Vilnius, 2006

_____ magistro darbas

(magistranto (-ės) vardas, pavardė)

tema

parengtas gynimui.

(data)

(vadovo parašas)

Darbas įregistruotas centre

(data)

(administratorės parašas)

Magistro darbą ginti leidžiu

(data)

(centro direktoriaus parašas)

Recenzentu skiriu

(data)

(direktoriaus parašas)

Darbą recenzavimui gavau

(data)

(recenzento parašas)

Stankutė, Rasa

St 76

Informacinės visuomenės kūrimo kliūtys ir perspektyvos Afrikos šalyse: magistro darbas / Rasa Stankutė ; mokslinis vadovas doc. dr. B. Grebliauskiene ; Vilniaus universitetas. Tarptautinis žinių ekonomikos ir žinių vadybos centras. – Vilnius, 2006. – 89, [2] lap. : lent. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 80–86.

UDK 316.3(6)

Informacinė visuomenė, Globali informacinė visuomenė, Afrikos šalys, Afrika, Čadas, Pietų Afrikos Respublika, Libija, demokratija, autokratija, laisvės ir teisės.

Darbo objektas – Afrikos šalys lokalias, regioninės ir pasaulinės Informacinės visuomenės kontekste. *Darbo tikslas* - atskleisti Informacinės visuomenės kūrimo kliūtis bei perspektyvas Afrikos šalyse. *Darbo uždaviniai*: atskleisti Globalios Informacinės visuomenės apibrėžimą, vystymo kryptis ir kūrimo prioritetus; pateikti Afrikos šalių IV kūrimo ištakas ir iniciatyvas; įvertinti dabartinę Afrikos kontinento padėtį Informacinės visuomenės sudedamųjų dalių kontekste; atlikti Afrikos šalių IV lyginamąjį tyrimą. Naudojantis statistinių duomenų analizės ir lyginamuoju šalių sugretinimo *metodais* prieita prie *išvados*, kad Informacinės visuomenės kūrimas Afrikos šalyse taps evoliuciniu judėjimu pirmyn, jei šalys įveiks Tūkstantmečio plėtros tikslais konstatuotas vystymosi kliūtis ar bent jau pradės produktyviai dirbti jų įveikimo link. Informacinės visuomenės sąvoka yra kompleksiška, ji paima demokratinius principus, žmogiškuosius išteklius ir IKT situaciją bei naudojimą šalyje. Jei vienos iš šių sudedamųjų dalių nėra, nepavyks sukurti pilnavertę Informacinę visuomenę. Tyrimo rezultatai rodo, kad Afrikai trūksta harmoningo vystymosi, nes daugelyje šalių stinga vieno, dviejų ar net visų Informacinės visuomenės sudedamųjų dalių. Viena pagrindinių kliūčių harmoningam vystymuisi – lokaliniai karai ir konfliktai. Šalys, kurios pas paskutinius dešimtmečius patyrė lokalius karus ar konfliktus yra mažiausiai išsivysčiusios šalys pasaulyje. Jų infrastruktūra yra neišvystyta, gyventojai neraštingi, vyrauja skurdas, gyvenimo trukmė yra trumpa (Čado atvejis). Libijos atvejis yra kiek kitoks. Šalis taip pat yra valdoma autokratinio režimo, tačiau turi pakankamai aukštą žmogiškąjį potencialą, bet jai visgi nepavyks tapti pilnaverte Informacine visuomene, bent jau greitai laiku, nes šalyje negarantuojamos žmogaus teisės. Pietų Afrikos Respublikos vystymąsi galima laikyti labiausiai harmonizuotu, tačiau šalis atsilieka žmogiškųjų resursų vystymo aspektu – trumpa gyvenimo trukmė. Situaciją dar labiau pablogina ŽIV/AIDS epidemija. Iš vienos pusės, Informacinės visuomenės kūrimą Afrikos šalyse įtakoja lokalūs faktoriai, tiek galimi numatyti (konfliktai), tiek negalimi numatyti (kilusi AIDS epidemija), kurie lemia vietines kliūtis ir perspektyvas, iš kitos pusės, nemažą įtaką gali turėti globali vystymosi perspektyva – ar šalims pavyks transformuoti „skaitmeninę atskirtį“ į „skaitmeninę galimybę“. Magistro darbas *gali būti* naudingas visuomeninių sanklodų, nes jame stengiamasis atskleisti Informacinės visuomenės kompleksškumą, bei Afrikos šalių, nes juo siekiama parodyti Afrikos kontinento padėtį pasauliniame IV kūrimo kontekste, nurodant kliūtis bei perspektyvas tolesniam vystymuisi, tyrinėtojams.

TURINYS

Santrumpų sąrašas	5
Įvadas	6
1. Lokali IV Globalios Informacinės visuomenės kontekste	
1.1. Globalios informacinės visuomenės sąvoka	10
1.2. IV kūrimo kliūtys	11
1.3. IV kūrimo perspektyva	12
1.4. Globalios Informacinės visuomenės vystymo kryptys:	
1.4.1. prioritetai bei išipareigojimai	13
1.4.2. įgyvendinimo mechanizmai	15
1.5. Lokali IV kūrimas Afrikoje:	
1.5.1. NIKI politikos ištakos	19
1.5.2. NIKI padėtis Afrikos šalyse	20
2. IV kūrimo Afrikos šalyse kliūtys ir perspektyvos:	
2.1. Demokratinės teisės ir laisvės:	
2.1.1. Teisė į saugumą	23
2.1.2. Politinės laisvės ir teisės	27
2.1.3. Teisė į informaciją	31
2.2. Žmogiškųjų resursų vystymosi aplinka	
2.2.1. Vystymosi sąlygos	34
2.2.2. Išsilavinimo padėtis	35
2.3. IKT infrastruktūros situacija	39
2.3.1. Afrikos šalių e pasirengimas	45
2.4. Telekomunikacijų sklaida	
2.4.1. Fiksuotas ryšys	46
2.4.2. Mobilus ryšys	49
2.4.3. Internetas	51
3. Afrikos Informacinių visuomenių lyginamasis tyrimas	
3.1. Tyrimo metodologija ir bazė	54
3.2. Duomenų analizė	
3.2.1. Politinės teisės ir pilietinės laisvės	55
3.2.2. Teisė į informaciją	57
3.2.3. Žmogiškojo potencialo padėtis	
3.2.3.1. Žmogaus raidos indeksas	61
3.2.3.2. Demografinė padėtis	63
3.2.3.3. Gyvenimo sąlygos	64
3.2.3.4. Išsilavinimo rodikliai	66
3.2.4. IKT infrastruktūra	70
3.3. Tyrimo išvados ir rekomendacijos	74
Išvados	77
Bibliografinių nuorodų sąrašas	80
Towards Information society in Africa: obstacles and prospects (summary)	87

Santrumpų sąrašas

BVP – Bendras vidaus produktas
GVI – Globali informacinė visuomenė
ICAO – Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija
ILO – Tarptautinė darbo organizacija
ITU - Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga
IV – Informacinė visuomenė
IVI - Informacinės visuomenės indeksas
NRI – e pasirengimo indeksas (Network readiness index)
SGI – Skaitmeninės galimybės indeksas
SPI – Skaitmeninio prieinamumo indeksas
UDS – doleris/Jungtinių Amerikos valstijų valiuta
UNCTAD - Jungtinių Tautų Prekybos ir plėtros agentūra
UNESCO – Jungtinių Tautų Švietimo, Mokslo ir Kultūros organizacija
UNICEF - Jungtinių Tautų Vaikų fondas
WMO – Pasaulio Meteorologijos organizacija
WTO – Pasaulio prekybos organizacija
ŽRI – Žmogaus raidos indeksas

Įvadas

Darbo tema:

„Informacinės visuomenės kūrimo kliūtys ir perspektyvos Afrikos šalyse“

Temos aktualumas:

Informacijos amžiuje vienu prioritetinių valstybės strateginių tikslų, o gal net svarbiausias, yra Informacinė visuomenės kūrimas, nes šios po-industrinės sanklodos rodikliai liudija apie šalies išsivystymo lygį. Jais remiantis valstybės yra skirstomos į išsivysčiusias, besivystančias ir mažiausiai išsivysčiusias ar kitaip Trečiojo pasaulio šalis, todėl prioritetiniu tikslu tampa šalies gebėjimas ne tik suspėti su naujais raidos tempais, bet ir jos indėlis naujos vertės visuomenės kūrime.

Pastaruoju metu tarptautiniu mastu inicijuojamas „Informacinės visuomenės visiems“ ar kitaip tariant Globalios Informacinės visuomenės, kuri į savo tarpą įtrauktų visus pasaulinės bendruomenės narius, kūrimas. Numatyti nauji iššūkiai verčia dėti kuo daugiau pastangų, kad į šį, galima vadinti, kol kas elitinį tarpą, patektų vis didesnis skaičius šalių ir mažėtų skirtumas tarp vadinamųjų informacijos „turtuolių“ ir „vargšų“.

Šiuo darbu stengiamasi pažvelgti į „informacijos vargšų“ t.y. Afrikos kontinento šalių padėtį globalios informacinės visuomenės kūrimo bare, nes Informacinė visuomenė matoma kaip jų vystymosi perspektyva, kuri padėtų įveikti vystymosi kliūtis suformuluotas Tūkstantmečio plėtros tiksluose (2000 m.).

Tezė:

Informacinės visuomenės kūrimas Afrikos šalyse taps evoliuciniu judėjimu pirmyn, jei šalys įveiks Tūkstantmečio plėtros tikslais konstatuotas vystymosi kliūtis ar bent jau pradės produktyviai dirbti jų įveikimo link.

Tyrimo objektas:

Afrikos šalys lokaliais, regioniniais ir pasauliniais Informacinės visuomenės kontekste.

Tikslas:

Atskleisti Informacinės visuomenės kūrimo kliūtis bei perspektyvas Afrikos šalyse.

Uždaviniai:

- atskleisti Globalios Informacinės visuomenės apibrėžimą, vystymo kryptis ir kūrimo prioritetus;

- pateikti Afrikos šalių IV kūrimo ištakas ir iniciatyvas;
- įvertinti dabartinę Afrikos kontinento padėtį Informacinės visuomenės sudedamųjų dalių kontekste;
- atlikti Afrikos šalių IV lyginamąjį tyrimą.

Tyrimo metodai:

Dokumentų analizė bei lyginamasis šalių sugretinimas.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmosiomis darbo dalimis pažvelgiama į IV kūrimo kliūtis bei perspektyvas regiono pozicijų, trečiaja – lokalių pozicijų kontekste.

Pirmoje dalyje pateikiamas Globalios informacinės visuomenės apibrėžimas, vystymo kryptys ir prioritetai bei Afrikos šalių IV kūrimo ištakos ir iniciatyvos. Antroje dalyje įvertinama dabartinė Afrikos šalių padėtis IV sudedamųjų dalių tokių kaip demokratinės teisės ir laisvės, žmogiškieji ir technologiniai resursai, bare. Trečiojoje dalyje pateikiamas Afrikos šalių: Pietų Afrikos Respublikos, Libijos ir Čado lyginamasis tyrimas, siekiant parodyti lokalių faktorių įtaką IV kūrimo kryptims bei perspektyvoms, sugretinant šias šalis regioniniu ir globaliu mastais: su pirmaujančia pasaulio IV Danija ir pastaraisiais metais progresyviai besivystančia Čile.

Šaltinių bei teorinės medžiagos analizė

Globalios informacinės visuomenės apibrėžimo evoliucijai atskleisti pasitelkiama, Maršalo Mak Luhano suformuluota „globalaus kaimo“ koncepcija (1964) [1], vėlesnis Manuelio Kastelio jos transformavimas į „tinklo visuomenę“ [2] (20 a. pab.) bei „Ženevos Deklaracijoje“ (2003) tarptautinės bendruomenės pateiktas Informacinės visuomenės apibrėžimas.

Globalios informacinės visuomenės vystymo kryptys ir prioritetai nustatyti vadovaujantis oficialiais dviejų Pasaulio viršūnių susitikimų metu priimtais dokumentais: „Ženevos Deklaracija“ bei „Veiksmų planu“ (2003) ir „Tuniso susitarimu“ bei „Darbotvarke“ (2005) [3]. Šiuose dokumentuose atsispindi pagrindiniai prioritetai IV kūrime, kliūtys bei perspektyvos.

Pagrindinėmis kliūtimis IV kūrimui besivystančiose šalyse laikytini Tūkstantmečio plėtros tikslai (2000), kuriais solidarizuojantis su besivystančiomis šalimis buvo numatyti jų vystymąsi stabdantys veiksniai, bei jų įveikimo perspektyvos iki 2015 m. Svarbiausia, kad šie tikslai paskatino ne tik šalių bendradarbiavimą, bet ir lyginamosios statistinės analizės, kuri skirta šalių esamai ir kintamai situacijai įvertinti, progresą ir suteikia galimybę mokslininkams panaudoti ją naujiems tyrimams, kuriais galima būtų prisidėti ir prie šalių vystymosi.

Afrikos IV vizijos ištakos siejamos su pirmąja iniciatyva, kurios ėmėsi JT Ekonomikos komisija Afrikai, išdėstyta dokumente „Kuriant Afrikos Informacijos greitkelį“ [4]. Šiame dokumente

išvardinti demokratijos, laisvos rinkos, atvirumo, pagarbos žmogaus teisėms, principai kaip IV sudedamosios dalys vėliau buvo perkelti į kitų Afrikos šalių, visų pirma, PAR, vystymosi strategijas.

Afrikos šalių dabartinė padėčiai IV sudedamųjų dalių tokių kaip demokratinės teisės ir laisvės, žmogiškieji ir technologiniai resursai, bare atskleisti pasitelkti statistiniai resursai ir atskirų tyrinėtojų darbai vienais ar kitais klausimais.

Nemažas dėmesys darbe skiriamas nesaugumo ir demokratiškos tradicijų stokos klausimams, nes jie lemia IV kūrimo sąlygas Afrikos šalyse. Demokratijos tradicijų nebuvimo paaiškinimu pateikiama mokslininko Džefri I. Herbt [5] teorija, kad Afrikos šalių valstybingumo nesusiformavimą lėmė sąlygų reikiamoms institucijoms suskurti, nebuvimas.

Demokratijos tradicijų stokos padėčiai atskleisti darbe pateikiamas lokaliųjų konfliktų pavyzdys, remiantis tyrinėtojo Monti G. Maršalo [6] Afrikos konfliktų lokalia ir regionine klasifikacija, daugiau dėmesio skiriant valstybės formavimosi konfliktams bei Afrikos politinių režimų klasifikavimu į demokratiškus, autokratiškus ir anokratiškus. Autorius lokaliu mastu konfliktus klasifikuoja, remdamasis jų kilimo priežastimis, į karinius; kylančius dėl per prievartą perkeltų asmenų; politinio nestabilumo; valdymo kokybės; išskirtinės politikos ir diskriminacijos; vidinius bendruomenių. Regioniniu lygiu išskiria konfliktų zonas: Rytų, Vakarų, Pietų ir Centrinės Afrikos zonas, nurodydamas jas vienijančius veiksnius, nestabilumo taškus bei taikos pranašus viename ar kitame regione.

Politinių teisių ir pilietinių laisvių padėtis įvertinama remiantis tarptautinės nepriklausomos organizacijos „Laisvės namai“ („Freedom house“) pateiktu 2005 m. šių laisvių žemėlapiu bei papildoma informacija bei studija „Laisvė pasaulyje 2006 m.“ [7] Šie tyrimai atliekami kiekvienais metais nuo 2003 m.

Pasaulio šalių politinės teisės ir pilietinės laisvės yra vertinamos nuo 1 iki 7 balų skalėje, šalis skirstant į tris kategorijas: „laisvas“ (1 – 2,5 balai), „iš dalies laisvas“ (3 – 5 balai) ir „nelaisvas“ (5,5 – 7 balai). Politinės laisvės vertinamos atsižvelgiant į: rinkimų situaciją šalyje, politinį pliuralizmą ir dalyvavimą bei vyriausybės veiklą. Pilietinės laisvės – žodžio ir tikėjimo laisvę, asociacijų ir organizacijų teises, įstatyminę būklę, individo autonomiją ir teises.

Šios organizacijos duomenys naudoti ir teisės į informaciją ar kitaip tariant spaudos laisvės situacijai įvertinti [8]. Spaudos laisvė vertinama 1 – 100 balų skalėje, taip pat šalis skiriant į tris kategorijas: „laisvas“ (0 – 30 balų), „iš dalies laisvas“ (31 – 60 balų) ir „nelaisvas“ (61 – 100 balų), atsižvelgiant į tokius faktorius kaip politinė, ekonominė ir įstatyminė aplinka. Pirmųjų ir antrųjų teisių padėties įvertinimas yra svarbus IV, kuri kuriama demokratiniais pagrindais bei atskleidžia įdomius diskursus, siekiant parodyti IV kompleksiskumą.

Antrosios IV sudedamosios dalies – žmogiškųjų resursų – situacijai įvertinti naudotas JTO Žmogaus Raidos Indeksas (ŽRI) [9]. ŽRI yra pakankamai kompleksiškas, nes apima nemažą dalį kriterijų,

kuriais remiantis lyginamos pasaulio šalių sąlygos žmogui vystytis – gyvenimo trukmė, išsilavinimo, sveikatos sąlygų padėtis, ekonominiai faktoriai, technologinė infrastruktūra ir kt. Kitas jo privalumas – taikomas jau nuo 1990 m., todėl leidžia atlikti lyginamąją analizę.

Šalių technologinis pasirengimas IV kūrimui atskleidžiamas remiantis keliais rodikliais: Tarptautinės Telekomunikacijų Sąjungos Skaitmeninio prieinamumo indeksu (SPI) [10], Skaitmeninės galimybės (SGI) [11], Informacinės visuomenės (IVI) [12] ir e pasirengimo [13] indeksais. Ankščiau 1990 m. pradėtas taikyti IVI, tačiau jis apima tik 53 šalis, ko gero, dėl to, kad 1990 m. siekių tapti IV pasaulyje būta mažiau. Iš kitos pusės galima daryti prielaidą, kad į jo tarpą patenka pirmosios IV. Čia randame tik dvi Afrikos šalis – PAR ir Egiptą.

SPI pradėtas taikyti nuo 2003 m. kaip pirmas indeksas, skirtas IKT prieinamumui vertinti pasauliniu mastu. Apima 178 šalis.

Šalys yra skirstomos į keturias kategorijas: aukšto, aukštesnio, vidutinio, žemo prieinamumo.

Aukšta (0,7-1) – šalys, kurios turi gerai išvystytas infrastruktūras, IKT kainos yra prieinamos, žinių lygis yra aukštas, jų lygis dar didinamas greitesnio prieinamumo pagalba. Dauguma jų iš Vakarų Europos, Šiaurės Amerikos, Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyno pakrantės.

Aukštesnio lygio (0,5 – 0,69) – šalyse yra priimtinas prieinamumo lygis visiems gyventojams – bet yra disbalansai vienoje ar keliose iš penkių kategorijų. Kai kurios šios grupės šalys turi aukštą infrastruktūros lygį, bet surenka mažiau interneto kainos atžvilgiu. Dauguma aukštesnio lygio grupės narių – Centrinės ir Rytų Europos šalys, Karibų šalys, Lotynų Amerikos šalys.

Vidutinio lygio (0,3-0,49) – šalys, kuriose trūksta fizinės infrastruktūros ir, kurioms turėtų padėti IKT rinkos liberalizacija, padidinti konkurencumą, kad būtų patrauklesnė aplinka investicijoms.

Žemo lygio (0-0,29) – mažiausiai išsivysčiusios šalys, kuriose žemas IKT prieinamumo lygis, minimali infrastruktūra ir aukštos prieinamumo kainos. Nėra plačiajuosčio ryšio ir išsilavinimo lygis yra labai žemas.

SGI – priimtas Ženevos Pasaulio viršūnių susitikime 2003 m. Tikslas kuo tiksliau atspindėti kintančią šalių Informacinės visuomenės padėtį. Jis apima tris faktorius: IKT prieinamumą (galimybė), infrastruktūros situaciją šalyje ir IKT naudojimo lygį.

E – pasirengimo indeksu yra vertinamas pasirengimas priimti IKT, t.y. integracija į nacionalines vystymosi strategijas bei prioritetai. Remiantis šio indekso reitingais, E Makfi, suskirsto Afrikos šalis į tris pasirengimo lygmenis: aukšto, vidutinio ir žemo bei pateikia jų situacijos įvertinimą kiekviename lygmenyje.

Afrikos šalių Telekomunikacijų situacija regioniniame lygmenyje analizuota remiantis šiais ITU statistiniais duomenimis: fiksuoto telefono linijų, mobiliojo ryšio ir interneto vartotojų skaičiai vienam šimtui gyventojų.

Taigi, darbo pagrindiniai resursai apima tarptautinių organizacijų statistinius duomenis ir teorinę medžiagą šiems duomenims taikliau įvertinti.

Magistro darbas *gali būti* naudingas visuomeninių sanklodų, nes jame stengiamasis atskleisti Informacinės visuomenės kompleksškumą, bei Afrikos šalių, nes juo siekiama parodyti Afrikos kontinento padėtį pasauliniame IV kūrimo kontekste, nurodant kliūtis bei perspektyvas tolesniam vystymuisi, tyrinėtojams.

1. Lokali IV Globalios Informacinės visuomenės kontekste

1.1. Globalios informacinės visuomenės sąvoka

Globalios informacinės visuomenė (GIV) sąvokos ištakų galime ieškoti jau 1964 m. kanadiečio mokslininko ir teoretiko prof. Maršalo MakLuhan'o suformuluotoje „globalaus kaimo“ koncepcijoje. Joje teigiama, kad elektroninė nervų sistema (elektroninės visuomenės informavimo priemonės –

televizija) sparčiai integruoja planetą – įvykiai vienoje pasaulio dalyje gali būti patirti kitoje pasaulio dalyje realiu laiku, panašiai kaip gyvenant seniau mažuose kaimeliuose vieni apie kitus viską žinodavo [14]. Autorius dar 1960 m. daugelį stebino savo pasisakymais televizijoje [15], teigdamas, kad pasaulis labiau panašėja į gentį, kurią kuria elektroninės visuomenės informavimo priemonės, praeityje palikdamas individualizmą, suformuotą knygos. Žmogus veikia daugiau ne kaip individas, o kaip grupės (genties) narys, kurią jungia ir suartina elektroninės visuomenės informavimo priemonės ir, kurių siunčiama žinutė pasiekia visur, nesvarbu kur bebūtum, ir net specialiai jos neieškant. Tačiau, kaip teigia vienas žymiausių XX a. sociologų M. Castels, dabartinis pasaulis jau nėra „globalus kaimas“, nes yra įvairių ir begalė visuomenės informavimo priemonių kanalų, kuriais siunčiama žinutė yra skirta tikslinės auditorijos segmentams kaip reakcija į jos nuotaikas [16]. Anot jo, Informacijos amžiaus visuomenė yra „tinklo visuomenė“, kurią vienija naujos sąveikos formos, sąlygotos informacinių technologijų dėka susiformavusių ir naujai besiformuojančių sąveikos tinklų.

Informacijos amžiuje, „globalaus kaimo“ koncepcija evoliucionavo iki „globalios informacinės visuomenės“, kurioje svarbu ne vien žinutės perdavimo galimybės, neribojamos nei laiko nei atstumo, o progresas, sąlygojamas technologijų kismo. Technologijos keičia ne tik lokalias, bet ir tarptautinės bendruomenės struktūrą, bendravimo ir darbo sąlygas, ko pasėkoje technologijų infrastruktūros situacija ir naudojimo mastai šalyje lemia jo išsivystymo lygį ir vietą Globalioje informacinėje visuomenėje.

Technologijų evoliucijos sąlygota globalizacija pasaulio bendruomenės suvienijo į vieną organizmą, kurį galima vadinti globaliu aljansu, - kurio vienas prioritetų yra saugumas ir kuriame, siekiant bendros gerovės, išsivystę pasaulio kraštai privalo solidarizuotis su mažiau ar mažiausiai išsivysčiusiais, - Globalia informacine visuomene.

Globalios informacinės visuomenės inicijavimas – Tūkstantmečio deklaracija (2000), kurios pagrindas – tarptautinis solidarumas su mažiausiai išsivysčiusiais ir besivystančiais kraštais, o išdava – Tūkstantmečio plėtros tikslai (TPT). Šių tikslų suformulavimas paremtas esamos situacijos, kurią laikyčiau kliūčių GIV kūrimui, įvardijimu, o įgyvendinimo mechanizmai ir laikotarpis – iki 2015 m.– perspektyvomis. Pirma, jie yra skirti padėti mažiausiai išsivysčiusiems kraštams, kurių didžioji

dalį yra Afrikos kontinente, antra, paskatinti jų vystymąsi. JTO Generalinis Sekretorius Kofi Anan'as, pažymėjo jog svarbu, kad TPT būtų pasiekti kiekvienoje šalyje, bendromis valdžios ir visuomenės pastangomis, akcentuojant bendradarbiavimą ne tik tarptautiniu, bet ir lokaliu lygiais.

2. IV kūrimo kliūtys

Viso iškelti TPT suformuluoti aštuoni tikslai. Pirmuoju TPT siekiama panaikinti ypač didelį skurdą ir badą iki 2015 m. perpus. Afrikos kontinente gyvena daugiau nei 45 % [17] gyventojų, kurių pajamos sudaro mažiau nei 1 USD per dieną. Antruoju - užtikrinti visiems pasaulio vaikams pradinį išsilavinimą, Afrikoje daugiau nei 40 % vaikų neturi pradinio išsilavinimo.

Trečiasis tikslas fokusuojamas ties žmogaus teisėmis. Tai lygių teisių visuomenėje tarp moterų ir vyrų užtikrinimas. Du trečdaliai visų neraštingų pasaulio gyventojų yra moterys, Afrikoje mergaitės atsilieka daugiau nei penktadaliu, palyginus su berniukų skaičiumi, o pasaulio moterų užimtumo lygis sudaro du trečdalius vyrų užimtumo.

Ketvirtasis, penktasis bei šeštasis tikslai yra orientuoti į sveikos visuomenės kūrimą. Jais siekiama trečdaliu sumažinti vaikų mirtingumą ir trimis ketvirtadaliais gimdyvių mirtingumą. Sub-Saharinėje Afrikoje (SSA) 2000 m. gimdyvių mirtingumas buvo aukščiausias pasaulyje – daugiau nei 550 gimdyvių mirčių 100 000 gyvybių, tuo tarpu išsivysčiusiose šalyse mažiau nei 100, o besivystančių šalių vidurkis siekė 450. Bei kovoti su opiomis mažiausiai išsivysčiusiems pasaulio kraštams, mirtinomis ligomis tokiomis kaip ŽIV/AIDS, maliarija, tuberkuliozė ir kitomis, siekiant sumažinti jų plitimą. SSA 7 iš 100 suaugusių yra užsikrėtusių šia liga, o Pietų Afrika (PAR) yra šalis, kurioje nustatyta daugiausiai žmonių infekuotų mirtinu ŽIV/AIDS virusu.

Septintuoju bei aštuntuoju tikslais siekiama užtikrinti darnią aplinkos apsaugą bei suburti pasaulio bendruomenę tolimesnei žmonijos raidai užtikrinti. Šiuo tikslu siekiama ne tik paskatinti viso pasaulio valstybes prisidėti prie naujos kokybiškos visuomenės kūrimo, į šį darbą įtraukiant ir besivystančias šalis, bet ir padėti: iki 2015 m. perpus sumažinant nuolatinio geriamojo vandens šaltinio neturinčių žmonių skaičių ir iki 2020 m. pagerinti gyvenimo sąlygas ne mažiau kaip 100 milijonų žmonių. Daugiau kaip vienas milijardas gyventojų neturi nuolatinio geriamojo vandens šaltinio, o daugiau kaip du milijardai žmonių gyvena blogomis sanitarinėmis sąlygomis, SSA tokių gyventojų yra daugiau nei apie 50 %.

TPT yra skirti žmogui, nes nuo jo pasirengimo priklauso intelektualiojo kapitalo situacija šalyje, lemianti IKT įsisavinimą, o pastarasis – Informacinės visuomenės kūrimą. GIV, kuriai vystytis trukdo išvardintos kliūtys, suformuluota Ženevos Deklaracijoje (200) [18] ir gali būti taikoma tiek lokaliu tiek globaliu lygiais.

GIV – orientuota į žmogų ir vystymąsi visuomenė, kurios kiekvienam nariui užtikrinamas informacijos ir žinių prieinamumas, sklaida, aplinka, įgalinanti individus, bendruomenes ir tautas pasiekti jų pilnus potencialus, siekti darnaus vystymosi, gerinti gyvenimo kokybę ir kurti visuomenę, paremtą Universalios žmogaus teisių deklaracijos principais bei Jungtinių tautų Chartija.

GIV apibrėžime išryškėja keli pagrindiniai prioritetai, orientuojami į šios sanklodos kūrimą: IKT infrastruktūra, žmogiškasis potencialas bei demokratijos principai. Šie prioritetai tai barai, kuriuose dirbti privalo kiekviena šalis, siekianti tapti pilnaverte IV.

3. IV kūrimo perspektyva

GIV kūrimo prioritetai, įvardinti apibrėžime ir TPT išvardintos negerovės ar, kitaip tariant, kliūtys tiek lokaliai tiek GIV kūrimui, parodo, kad šalia pirmaujančių pasaulio IV, kuriose prioritetiniais tikslais yra IKT integracija į įvairius visuomenės veiklos lygmenis bei naujų intelektualinių produktų kūrimas, yra šalys, kuriose ne tik nėra IKT infrastruktūros, bet trūksta esminių dalykų, skirtų, visų pirma, žmogaus egzistavimui užtikrinti, tokių kaip maistas ir vanduo bei saugumas, paliekant antrame plane žmogaus savęs realizavimo klausimus.

GIV kūrime išskirčiau dvi perspektyvas: „pesimistinę“ ir „optimistinę“. „Pesimistinė“, ar kitaip tariant daugiau realistinė – tai, kad esamos padėties konstatavimas TPT, liudija apie tai, kad mažiausiai išsivysčiusios šalys net keliomis kartomis atsilieka nuo išsivysčiusių šalių, o dar pridėjus penkiolikos metų laikotarpį, kuris numatytas kliūčių įveikimui ir per, kurį turi būti pasiektos būtinos žmogaus egzistavimui sąlygos, kai tuo tarpu kitose šalyse daugiau bus orientuojamasi į pilnaverčio savęs realizavimo užtikrinimą, GIV nariai neturės lygių sąlygų naudotis jos privalumais.

Antroji – „Optimistinė“: „skaitmeninės atskirties“ transformacijos į „skaitmeninę galimybę“ dėka besivystantys kraštai IKT pagalba peršoks per vystymosi pakopas iš agrarinių visuomenių į informacines ir taps lygiaverčiais GIV nariais.

Mano manymu, yra tikslinga susieti šias dvi perspektyvas į vieną, paliekant po dalį tiesos iš abiejų. Visuomenės sankloda visgi daugiau yra sąlygojama evoliucijos, pirma, neesant būtinų egzistavimo sąlygų sunku įsivaizduoti rūpinimąsi savęs realizacija, antra, esamos šalių sąlygos esti labai skirtingos, o peršokimai per raidos pakopas daugiau galimi informacinių technologijų naudojimo srityje, tačiau vystymosi variklis yra judėjimas pirmyn.

Taigi GIV kontekste lokaliai IV kūrimas – evoliucinis judėjimas pirmyn, kurį sąlygos tinkama besivystančių šalių reakcija į TPT konstatuotą esamą situaciją, lems kai kuriais atvejais ir išsivysčiusių šalių „pasivijimą“, tačiau GIV nebus globali lygių galimybių visiems jos nariams prasme, nes esantys „geresnėje pozicijoje“ nariai visgi judės pirmyn, o mažiausiai pažengusių kraštų, tame tarpe Afrikos šalių, laukia begalė iššūkių. Informacijos revoliucija galima tik informacinių technologijų srityje, tarkim, kai kurie individai naudosis mobilų ryšį, nebus naudoję fiksuoto telefono ryšio, bet ne visuomenėje, kuri vystosi evoliucijos keliu.

2. Globalios Informacinės Visuomenės vystymo kryptys:

2.1. prioritetai bei įsipareigojimai

GIV vystymo kryptys apima globalias erdves, nes šio tikslo įgyvendinimo iniciatyva nėra vien lokali, bet priešingai daugiau globali. Pasaulio vienovės siekį inspiruoja kelios priežastys: pirma, saugumas, vieno ar kito elemento atskyrimas ar atsiskyrimas kelia įtarimą, gali sukelti nepasitenkinimą bei nelaukiamą veiksmų atsaką (terorizmas), antra, esti tam tikri išsivysčiusio pasaulio interesai mažiausiai išsivysčiusiose kraštuose, trečia, veikia tokios moralinės vertybės kaip humanizmas, savitarpio supratimas, pagalba vargstančiam t.y. globalios gerovės siekis. Šiuo aljansu siekiama paskatinti mažiausiai išsivysčiusių kraštų vystymąsi, sumažinti atsilikimą, garantuoti tinkamas sąlygas žmogiškojo potencialo vystymui, todėl pagrindine Informacinės visuomenės vystymo kryptimi mažiausiai išsivysčiusiose kraštuose tampa „skaitmeninės atskirties“ transformacija į „skaitmeninę galimybę“.

IV vystymo kryptys yra nustatytos dviem Pasaulio viršūnių susitikimais dėl „IV kūrimo visiems“, kuriuos galima laikyti TPT iniciatyvos patvirtinimu. Jos atsispindi šiuose susitikimuose nustatytuose prioritetuose bei įsipareigojimuose.

Iki šiol įvyko du Pasaulio viršūnių vadovų susitikimai dėl Informacinės visuomenės plėtros. Pirmasis įvyko Ženevoje 2003 m. gruodžio mėn. 10 – 12 d., antrasis – Tunise 2005 m. lapkričio mėn., juose dalyvavo daugiau nei 190 tautų atstovai. Ženevoje buvo priimta „Ženevos principų deklaracija“ bei „Veiksmų planas“, Tunise – „Tuniso įsipareigojimas bei Tuniso darbotvarkė Informacinės visuomenės kūrimui“. Tuniso įsipareigojimas teorine prasme patvirtino Ženevos principų deklaraciją, todėl ją galima laikyti pamatine.

Pagrindinis „Ženevos deklaracijos“ akcentas – „skaitmeninės atskirties“ transformacija į „skaitmeninę galimybę“. „Skaitmeninė galimybė“ – tai kvietimas išnaudoti esamą situaciją progresyvia linkme, paskatinant naujausias IKT integruoti į šalių vystymosi planus bei strategijas. Gerai išvystyta IKT infrastruktūra, įgalina priėjimą prie teikiamų paslaugų, reikiamų įgūdžių turėjimas, naudojimąsi šiomis paslaugomis bei naujų produktų kūrimą. Visas kompleksas lemia šalies vystymosi intensyvumą ir konkurencingumą pasauliniame kontekste.

Ženevos deklaracijoje IKT yra traktuojamos kaip galingas įrankis, skatinantis progresą bei vystymąsi, didinantis produktyvumą, įtakojantis ekonominį augimą, gerinantis gyvenimo kokybę bei skatinantis dialogą tarp žmonių, tautų ir civilizacijų. Pastarasis tikslas t.y. dialogo skatinimas, yra nukreiptas į vieni kitų pažinimą, dalijimąsi patirtimi, pridėjus dar siekiamo bendrumo jausmo deklaravimą, galima numatyti ir dar vieną pasaulio bendruomenės tikslą – tai agresijos vieni prieš

kitus, kuri vis dar ryški, mažinimą. IKT yra matomos ne tik kaip atotrūkio tarp išsivysčiusių šalių, bet ir atotrūkio tarp visuomenės narių mažinimo įrankis.

GIV bendros vizijos vienu svarbiausių akcentų, nurodančių IV vystymo kryptį yra demokratinės santvarkos propagavimas, ji yra žmogaus teisių garantas, kuriuo skatinamas gyventojų ir valdžios dialogas bei konkurencinė verslo aplinka, o joje gyvenančios šalys yra pirmaujančios pasaulio IV, priešingai nei besivystančios šalys, kur dar vis vyrauja autoritarizmas bei kyla lokalinės revoliucijos.

Numatoma IV vystyti trimis lygiais: globaliu, regioniniu bei lokaliu. Svarbiausia, kas yra akcentuojama Ženevos deklaracijos principuose, tai, kad globalumas negali užgožti lokalaus savitumo.

„Ženevos deklaracijoje“ pasaulis sutaria, kad kuriant „IV visiems“ ypatingas dėmesys turi būti skiriamas labiausiai atsilikusioms šalims, - tai mažiausiai išsivysčiusios ir mažų salų bei atokios valstybės, išiskolinusios skurdžios šalys, šalys ir teritorijos, kurios yra okupuotos, kurios atsigauna po konfliktų ir nukentėjusios šalys, kurioms reikalinga speciali pagalba nelaimės atveju.

„Skaitmeninė atskirtis“ vyrauja ne tik globaliu mastu, ji yra ir lokali, todėl šalies viduje IV neišsivaizduojama, visų pirma, be lygybės tarp visų visuomenės narių, ypatingą dėmesį skiriant emigrantų, tautinių mažumų ir kitų visuomenės grupių, kurios yra vienaip ar kitaip vienu ar kitu lygiu diskriminuojamos, įtraukimo į bendrą jos kūrimo darbą, antra, be lyčių lygybės, ypatingą dėmesį skiriant moterims ir rezultate matant jų dalyvavimą IV sprendimų priėmimo procesuose.

Regioniniame lygmenyje ypatingas dėmesys yra skiriamas bendradarbiavimui, integracijai ir vieningam vystymuisi.

Globalus bendradarbiavimas remiamas šalių tarptautiniu solidarumu, kurio pavyzdžiai ir yra TPT, „Ženevos deklaracija“, „Tuniso susitarimas“ bei kiti tarptautiniai aktai, skatinantys pasaulį vienyti bendros gerovės kūrimui. Todėl vienomis esminių tarptautinio bendradarbiavimo formų tampa išsivysčiusių šalių skatinimas, švietimas, dalijimasis know-how ir kita patirtimi, finansavimo mobilizacija, finansinė ir techninė pagalba.

Regioninis bendradarbiavimas yra reikalingas vietinių reikmių bei situacijos geresniam pažinimui, dalijimuisi patirtimi, pagalbai ir iniciatyvumui skatinti bei kaip pagalba rengiant nacionalines vystymosi strategijas.

Lokaliuos IV kūrimo darbe pagrindinė atsakomybė deleguojama vietinėms vyriausybėms, akcentuojamas *e* vyriausybių kūrimas. *E* vyriausybės turi būti fokusuojamos ties atvirumo didinimu, dialogo tarp gyventojų ir valdžios skatinimu, demokratijos plėtra. Vadovybės turinčios į IV kūrimo darbą įtraukti privatų sektorių bei visuomenę. Taigi, reikalinga „tinklo“ struktūra, kurioje kiekvienas šalies sektorius prisidėtų prie IV kūrimo. Valdžios struktūros turi inicijuoti ir remti investicijas, skatinti rinkos konkurencingumą, ko pasėkoje mažėjant IKT kainoms bus lengviau jas integruoti į kasdienį

gyvenimą bei bus didinamas valstybės atvirumas pasauliui, o kartu ir jos integracija į pasaulinę bendruomenę.

Viešajame sektoriuje, vyriausybės turi skatinti įvairių viešų institucijų tokių kaip nevyriausybinė organizacijos, bibliotekos, archyvai, muziejai perėjimą nuo informacijos saugojimo iki jos atvirumo didinimo ir visuomenės švietimo, naudojant naujausias IKT galimybes. IKT sektoriuje vyriausybės įpareigojamos rūpintis saugumo problema, kovoti su nepageidaujama elektroniniais laiškais ir kitomis kriminalinio pobūdžio kliūtimis saugios IV kūrimui.

„Ženevos veiksmų plano“ įgyvendinimo programos atsakomybė yra deleguojama jau minėtiems trims lygiams: tarptautiniam, regioniniam bei lokaliai, pažymint bendradarbiavimo tarp jų būtinybę, JTO numatant kaip pastarojo bendradarbiavimo jungiamąją ašį.

2.2. įgyvendinimo mechanizmai

IV vystymo kryptims yra gyvybiškai svarbus jų įgyvendinimo mechanizmas, nes tinkamas jų įgyvendinimas turi paskatinti šalių vystymąsi.

„Ženevos veiksmų plane“ [19] pažymima, kad pagrindinis uždavinys, tenkantis nacionalinėms vyriausybėms – tai nacionalinės *e* strategijos parengimas. Pastaroji turi būti ne atskira, bet priešingai – integrali šalies vystymosi strategijos dalis, apimanti IKT, viešo ir privataus sektorių bendradarbiavimą, visus visuomenės narius, saugumo klausimus ir vystymosi prioritetus, atvirumą pasauliui.

Nustatytas Veiksmų plano įvykdymo terminas, kaip ir TPT įgyvendinimo terminas – 2015 metai. Iš vienos pusės TPT rezultatai turi atsispindėti IV kūrime, iš kitos pusės, IV kūrimas gali paskatinti TPT įgyvendinimą.

Veiksmų plane numatoma visų pirma plėsti IKT infrastruktūrą bei didinti IKT naudojimą visuomenėje. Nurodoma, kad šio tikslo įgyvendinimas turi būti vykdomas per švietimo įstaigų (universitetų ir kitų aukštojo mokslo įstaigų, mokyklų), bibliotekų, kultūros centrų, pašto skyrių, archyvų, valstybės įstaigų, sveikatos sektoriaus aprūpinimą IKT, sukuriant interneto svetaines bei elektroninio pašto adresus. IKT plėtra į kaimą, ten kuriant viešuosius interneto ir kitų informacijos šaltinių prieigos taškus t.y. pirmiausia orientuojantis ten, kur šis prieinamumas yra visai mažas ar jo nėra, taip atkreipiant dėmesį į mažiausiai išsivysčiusių šalių situaciją. Galima teigti, kad tiek principai tiek veiksmų planai yra prieš bet kokią diskriminaciją bet koku lygiu.

IKT yra numatoma integruoti kuriant šias strategijas:

- *e* vyriausybės – atvirumas visuomenei, efektyvus valdymas;
- *e* verslo – verslo galimybių plėtra, tarptautinis verslas, investicijos;

- *e* švietimo – mokymasis visą gyvenimą, distancinis mokymasis, moksliniai tyrimai, skurdo sumažinimas;
- *e* sveikatos – naudojimas pasauline patirtimi, efektyvios pagalbos užtikrinimas, kova su mirtinomis ligomis (ŽIV/AIDS, maliarija ir kt.), tarptautinės pagalbos panaudojimas gamtinių ir kitų nelaimių metu;
- *e* darbo – teledarbas, naujų darbo vietų, susijusių su IT kūrimas, moterų integracija į darbo rinką;
- *e* aplinkos – IKT naudojimas aplinkosaugai, žalos gamtai mažinimui skiekiant darnaus vystymosi;
- *e* žemės ūkio – IKT naudojimas žemės ūkyje, jų prieinamumo didinimas kaimo vietovėse, IKT naudojimas produktyvumo didinimui;
- *e* mokslas – IKT sklaida į visų pakopų švietimo įstaigas, elektroninės leidybos skatinimas, ilgalaikės statistinės informacijos kaupimas, mokslinio potencialo ugdymas.

Yra remiama nelaidinių technologijų sklaidos iniciatyva, aktuali Afrikos šalims, kuriose nuotoliai yra labai dideli, o laidinio ryšio nutiesimui reikia ne tik labai daug investicijų bet ir laiko – tai satelitinės sistemos, mobilusis ryšys. Tuo pačiu ir skatinant šios srities tyrimus t.y. kaip pasiekti efektyvesnės ir mažiau kainuojančios IKT sklaidos į mažiausiai išsivysčiusias šalis. Afrikos šalyse šiai dienai mobilus ryšys sparčiai lenkia fiksuotą, kas liudija apie vykstančią tam tikrą technologinę revoliuciją.

Vienas svarbiausių „Ženevos veiksmų plano“ rezultatų – tai „Solidarumo darbotvarkės“ kaip tarptautinės bendradarbiavimo formos finansiniams IV klausimams koordinuoti bei inicijuoti įsteigimas. Šios darbotvarkės tikslas - mobilizuoti žmogiškuosius, finansinius ir technologinius šaltinius, tam, kad kiekvienas galėtų jaustis IV dalimi, nustatant prioritetus ir strategijas bei naujus finansavimo mechanizmus, kurie padėtų sumažinti „skaitmeninę atskirtį“ [20]. Po šios darbotvarkės priėmimo Afrikoje 2004 m. įvyko forumas, kurio metu buvo nuspręsta ją pritaikyti Afrikos žemynui, inicijuojant debatus IV vystymo bei investicijų pritraukimo į žemyną klausimais t.y. IV vystymas pratęstas jau regioniniu lygiu.

Taigi Ženevoje, vienos iš išsivysčiusių šalių, mieste buvo padėti pagrindai TPT įgyvendinimui, nustatant pagrindinę įgyvendinimo kryptį – IV kūrimą. Pasaulis pakviestas vieningam darbui, solidarizuojantis su mažiausiai išsivysčiusiomis jo dalimis, padedant pastarosioms įveikti atsilikimo kliūtis bei pasiruošti antram etapui – Pasaulio viršūnių susitikimui Tunise.

Pasaulio viršūnių susitikimo Tunise darbotvarkė [21] iš esmės apėmė tris klausimus: finansinius mechanizmus, interneto naudojimo valdymą bei priemones „Ženevos veiksmų plano“ realizacijai.

„Tuniso darbotvarkė“ skiriasi nuo „Ženevos veiksmų plano“ visų pirma tuo, kad joje daugiau vietos skiriama finansiniams reikalams t.y. materialinei pagalbai, kuri ypač aktuali mažai išsivysčiusioms šalims. Finansavimas reikalingas kaip įrankis pasiekti keliamus tikslus. Seniau finansavimas buvo daugiau viešojo sektoriaus prerogatyvoje, dabar į jį įtraukiamas ir privatus sektorius, skatinant investuoti į naujas rinkas.

Darbotvarkėje yra nurodytos sritys, kurioms reikalinga finansinė pagalba ir, kurioms turi būti skirti pagrindiniai finansiniai resursai, tai:

- IKT produktyvumo didinimo programos, plėtra, parama švietimui;
- IKT prieinamumo kaimo vietovėse lokaliu lygiu ir atokiose šalyse (salos ir pan.) didinimui globaliame lygmenyje;
- regionų plėtros projektams;
- plačiajuosčio ryšio didinimui, skatinant investicijas, kad interneto ryšys būtų kuo prieinamesnis pagal kainą esamiems ir naujiems vartotojams;
- parama mažiausiai išsivysčiusioms šalims, transakcijų kainų sumažinimas donorėms šalims;
- IKT įtraukimui į skurdo mažinimo strategijas ir kt. programas, skirtas sveikatos, švietimo, žemės ūkio ir aplinkos kokybės gerinimui;
- paramai smulkioms ir vidutinėms įmonėms – specialių fondų kūrimas;
- paskolų sistemoms vystyti;
- IKT saugumo didinimo programoms.

Konkretūs veiksmai apima jau minėtas prioritėtines sritis (Ženevos veiksmų planas), kurios orientuojamos į *e* turinio kokybės didinimą visose visuomenės veiklos ir gyvenimo srityse. Be jau minėtų įsipareigojimų, pasaulio šalys įsipareigoja dirbti tokiose srityse kaip techninės pagalbos ankstyvo perspėjimo apie artėjančią nelaimę sistemų kūrimas, nelaimių vadyba ir komunikacija, kad kuo efektyviau galima būtų suteikti pagalbą.

IV kūrimo koordinavimas yra deleguojamas ir JTO organizacijoms (1 lentelė) Didžiausia IV kūrimo darbe atsakomybė yra deleguojama dviems moderatoriams: ITU ir UNIESCO. Pirmajai organizacijai IKT sfera, antrajai žmogiškojo potencialo vystymo klausimai bei parama besivystančioms šalims. ITU sėkmingai dirba lyginamosios statistikos baruose, o UNESCO – įvairių paramos projektų rengime ir įgyvendinime. Šios organizacijos atlieka tam tikrą moderatoriaus

funkciją, inicijuoja tarptautinį bendradarbiavimą bei rengia ataskaitas JTO. Pažymima, kad jų darbas neturi dubliuotis, tuo tikslu yra skatinamas glaudus bendradarbiavimas bei pasikeitimas informacija bei patirtimi.

Tuniso darbotvarke atsakingos organizacijos yra įpareigojamos:

- sukurti bendrus IKT rodiklius, kuriais remiantis būtų galima kuo efektyviau įvertinti šalių progresą IV kūrime, padidinti tarptautinės lyginamosios statistikos prieinamumą;
- skatinti produktyvesnį IV procesų stebėjimą besivystančiose šalyse;
- įvertinti esančią ir potencialią IKT įtaką vystymuisi ir skurdo mažinimui;
- sukurti specifinius atskirties indikatorius, kad galima būtų stebėti skaitmeninę atskirtį įvairiose dimensijose.

1 lentelė

GIV kūrimo tarptautiniai moderatoriai

Tikslai	Moderatoriai
Vyriausybės darbas IV kūrime	ECOSOC/JT Regioninės komisijos/ITU
IKT infrastruktūra	ITU
Prieinamumas prie informacijos ir žinių	ITU/UNESCO
Potencialo kūrimas	UNDP/UNESCO/ITU/UNCTAD
IKT saugumo didinimas	ITU
Igalinanti aplinka	ITU/UNDP/UN Regioninės komisijos /UNCTAD
IKT taikymas <ul style="list-style-type: none"> ▪ E-vyriausybė ▪ E-verslas ▪ E-švietimas ▪ E-sveikata ▪ E-darbas ▪ E-aplinka ▪ E-žemės ūkis 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ UNDP/ITU ▪ WTO/UNCTAD/ITU/UPU ▪ UNESCO/ITU/UNIDO ▪ WHO/ITU ▪ ILO/ITU ▪ WHO/WMO/UNEP/UN-Habitat/ITU/ICAO ▪ FAO/ITU
Kultūrinės įvairovės ir identiteto, kalbinės įvairovės ir vietinio savitumo išlaikymas	UNESCO
Visuomenės informavimo priemonės	UNESCO
IV etinės dimensijos	UNESCO/ECOSOC
Tarptautinis ir regioninis bendradarbiavimas	JT Regioninės komisijos/ UNDP/ITU/UNESCO/ECOSOC

IV vystymo kryptis nustatyta dviem Pasaulio viršūnių susitikimais Ženevoje (2003) ir Tunise (2005) – tai „skaitmeninės atskirties“ transformavimo į „skaitmeninę galimybę“ perspektyva, taikoma lokaliai, regioniniam ir globaliam lygiams. Pagrindiniai vaidmenys šiame procese deleguojami IKT, kurių integracija turi paskatinti šalių vystymąsi ir demokratinei santvarkai, kuri yra žmogaus teisių garantas, kurioje veikia rinkos konkurencija, skatinamas valdžios bei gyventojų dialogas ir atvirumas pasauliui.

„Skaitmeninę galimybę“ globaliu mastu, turi išnaudoti mažiausiai išsivysčiusios skurdžios šalys, regioniniu – labiausiai atsiliekantys regionai (tarp jų Afrikos kontinentas), lokaliu – vyriausybės, bendruomenės ir individai. Šalių progresui stebėti, koordinuoti ir paremti yra paskiriamos atsakingos JT organizacijos.

1.5. Lokalių IV kūrimas Afrikoje

1.5.1. NIKI politikos ištakos

Nacionalinė IKT politika – tai IKT integracija į šalies vystymosi strategijas bei planus. Šalių patirtis rodo, kad strateginis pasirengimas palengvina IKT plėtrą ir integraciją į įvairius visuomenės veiklos sektorius, tokius kaip švietimas, verslas, valdymas, lemiančius šalies ekonominę, kultūrinę ir politinę raidą. Jis ypač svarbus, kuriant IV, nes IKT yra vienas jos resursų.

IV kūrimo Afrikos šalyse inicijavimu laikytini 1995 m., kuomet JT *Ekonominės komisijos Afrikai* buvo suformuluotos Afrikos aspiracijos 21 – ajame amžiuje, dokumente „Kuriant Afrikos informacinę greitkelį“. Šias aspiracijas inicijavo esama Afrikos kontinento „informacijos vargšų“ padėtis, žymiai besiskirianti nuo likusio pasaulio. Išėities tašku matyta IKT integracija į kontinento vystymosi strategijas, siekiant integruotis į tarptautinę bendruomenę. Iniciatyvos patvirtinimu tapo 1996 m. priimta „Afrikos Informacinės visuomenės iniciatyva: veiksmų planas kuriant Afrikos Informacijos ir komunikacijos infrastruktūrą“ [22].

20 a. pabaigoje suformuluota Afrikos IV vizija paremta ne tik fizine infrastruktūros plėtra, bet ir šalių demokratėjimo perspektyvomis: rinkos liberalizavimu bei pamatinių žmogaus teisių užtikrinimu. Ja siekiama iki 2010 m. sukurti IV Afrikoje, kurioje IKT taps integralia nacionalinės vystymosi strategijos dalimi ir bus naudojamos visuose visuomenės gyvenimo sektoriuose, tarp jų prioritetiniuose: verslo, kultūros, švietimo, energetikos, sveikatos, transporto ir gamtos resursų valdyje ir, kurioje kiekvienas visuomenės narys tiek vyras tiek moteris, tiek atstumtosios grupės turės prieigą prie lokalių ir tarptautinių informacijos bei žinių šaltinių.

Tikimasi, kad šios visuomenės sukūrimas, naudojant naujausias IKT padės įgyvendinti tris pagrindinius Afrikos vystymosi tikslus: pagerinti kiekvieno Afrikos gyventojų gyvenimo kokybę,

laiduoti regiono ekonominę ir globalią integraciją. Afriką matant, ne tik kaip informacijos resursų naudotoją, bet ir kaip kūrėją, akcentuojant dvipusių informacijos srautų sklaidą.

IV kūrimo iššūkiai bei galimybės matytos šiose srityse: naujų darbo vietų kūrime, sveikatos, mokslo ir tyrimų, kultūros, verslo ir komercijos, turizmo, maisto ir aplinkos sektoriuose, lyčių lygių galimybių vystyme. IKT integracija siekiama pagerinti šių sektorių kokybę, valdymą bei prieinamumą.

Veiksmų plano dalyviai:

- institucinės sistema, įstatymų, reguliavimo ir vadybos mechanizmai (Vyriausybė, privatus sektorius, nevyriausybinės organizacijos, visuomenės informavimo priemonės);
- žmogiškieji resursai: švietimas, žinomumo didinimas bei kompetencijos ugdymas;
- informaciniai resursai: nacionalinių resursų kūrimas, informacijos paslaugų teikimas; elektroninės bibliotekininkystės vystymas;
- technologiniai resursai: nacionalinės infrastruktūros vystymas bei atnaujinimas, kontinento sujungimas, kaimo vystymas.

Vyriausybei deleguojama nacionalinės IKT vizijos sukūrimas bei įgyvendinimas, strateginis planavimas, infrastruktūros plėtra, ITK svarbos žinomumo visuomenėje didinimas, reikiamų nepriklausomų institucijų įsteigimas, įstatyminės bazės rengimas, žmogaus teisių bei laisvių, tokių kaip žodžio laisvės ir teisės į informaciją, užtikrinimas.

Svarbiausias Afrikos IV iniciatyvos akcentas – raginimas sukurti bei įgyvendinti Nacionalines Informacijos ir Komunikacijos infrastruktūros politikas (NIKI), kurios padėtų Afrikai iki 2010 m. tapti pilnaverte IV. Rekomenduojama kiekvienai šaliai kuriant NIKI: suformuluoti viziją, misiją, strateginius tikslus ir apimtis; vystymosi prioritetus; institucinę ir reguliavimo struktūrą; švietimo ir mokslo technologijų infrastruktūrą; įtraukti verslo sektorių; vystymosi programas; strategijas NIKI įgyvendinimui; suformuluoti visuomenės žinomumo didinimo programas; įgyvendinimo mechanizmus.

Taigi, Informacinių visuomenių kūrimas visų pirma matomas per IKT integraciją bei strateginį planavimą, kuris suformuluotas 20 a. pabaigoje, tačiau įdomu kiek šalims pavyko pasistūmėti šių tikslų įgyvendinime 21 – ajame amžiuje?

1.5.2. NIKI padėtis Afrikos šalyse

Visame Afrikos kontinente 2003 m. 18 šalių [23] turėjo parengę bei vykdė NIKI, 2005 m. prie jų prisijungė ir Botsvana, – tai Marokas, Tunisas, Egiptas, Kapo Verdas, Mauritanija, Senegalas, Gambija, Kot di Vuaras, Burkina Fosas, Beninas, Sudanas, Ruanda, Burundis, Mozambikas, Seišeliai, Mauricijus bei PAR, tačiau nemažesnė dalis – 20 šalių buvo tik šios politikos

kūrimo procese, o dar 17 šalių jos neturėjo: Gvinėja Bisau, Siera Leonė, Liberija, Togas, Ekvatorinė Gvinėja, Kongas, Kongo Demokratinė Respublika, Čadas, Libija, Eritrėja, Somalis, Zimbabvė, Botsvana, Madagaskaras, Komorai bei San Tomė ir Principė (2 lentelė).

2 lentelė

NICI padėtis Afrikos šalyse

Nr.	Turi	Yra kūrimo procese	Neturi
1.	Beninas	Alžyras	
2.	Botsvana	Angola	
3.	Burkina Fosas	Centrinė Afrikos Respublika	Čadas
4.	Burundis	Džibutis	Ekvatorinė Gvinėja
5.	Egiptas	Etiopija	Eritrėja
6.	Gambija	Gabonas	Gvinėja Bisau
7.	Kapo Verdas	Gana	Komorai
8.	Kot di Vuaras	Gvinėja	Kongas
9.	Marokas	Kamerūnas	Kongo Demokratinė Respublika
10.	Mauricijus	Kenija	Liberija
11.	Mauritanija	Lesotas	Libija
12.	Mozambikas	Malavis	Madagaskaras
13.	PAR	Malis	Neturi
14.	Ruanda	Namibija	San Tomė ir Principė
15.	Seišeliai	Nigerija	Siera Leonė
16.	Senegalas	Nigeris	Somalis
17.	Sudanas	Svazilandas	Togas
18.	Tunisas	Tanzanija	Zimbabvė
19.		Uganda	
20.		Zambija	
21.			

Matome, kad trečdalis Afrikos šalių neperkėlė regioninės IV kūrimo iniciatyvos į nacionalinį lygmenį, kiek daugiau nei trečdalis yra kūrimo procese ir trečdalis savo strategijas įgyvendina. Šie duomenys liudija apie tai, kad „nepažangiausios“ šalys tik dar labiau atitolina savo vystymąsi ir gerovės kiekvienam gyventojui kūrimą. Jos patenka ir į žemiausią infrastruktūros lygį turinčių šalių gretas, stabdo viso Afrikos kontinento vystymąsi, bei sukuria žymias „skaitmenines atskirtis“ ne tik pasaulio mastu, bet ir kontinento viduje. Tuo tarpu, kai „pažengusios“ šalys jau rūpinsis IKT integracija į visuomenės sektorius, pastarosios privalės, visų pirma, pasirūpinti žmogaus teise į gyvybę bei tinkamas gyvenimo sąlygas.

IV Afrikos šalyse kūrimas inicijuotas jau 1996 m. – žymaus kontinento atsilikimo pasauliniu mastu išdava, - pasitinkant naujus Informacijos amžiaus iššūkius. Jis yra pakankamai drąsus, nes Regioninėje Afrikos IV vizijoje, kuria planuojama iki 2010 m. tapti pilnaverte IV, ne tik naudojančią IKT resursus daugelyje sektorių, bet ir intelektualių produktų eksportuotoja,

įgyvendinimas regiono mastu nėra įmanomas, nes trečdalis šalių dar net nėra parengę Nacionalinių Informacijos ir Komunikacijos infrastruktūros strategijų.

Afrikos šalių priėmimas į GIV (2003), kurį galima laikyti sekančiu IV kūrimo Afrikos šalyse etapu, parodė, kad daugeliui Afrikos šalių vienas prioritetinių tikslų yra pamatinių žmogaus poreikių ir teisių, tokių kaip teisė į gyvybę, išsilavinimą, pilnavertį gyvenimą užtikrinimas, kas atitolina intelektualinių produktų kūrimą sunkiai numatomam laikotarpiui, nes ne visos Afrikos šalys sugebės iki 2015 m. įvykdyti Tūkstantmečio plėtros tikslus, o gal net dauguma.

2. IV kūrimo Afrikos šalyse kliūtys ir perspektyvos

2.1. Demokratinės teisės ir laisvės:

2.1.1. Teisė į saugumą

*Kiekvienas žmogus turi teisę į tai,
kad visuomenėje ir tarp tautų įsiviešpatautų tokia tvarka,
kurioje galėtų būti visiškai įgyvendintos teisės ir laisvės,
išdėstytos šioje Deklaracijoje (28 str.)
(Visuotinė žmogaus teisių deklaracija)*

„Visuotinėje žmogaus teisių ir laisvių deklaracijoje“ [24] deklaruojamų teisių garantas galimas tik demokratinėje santvarkoje. Pasaulyje demokratija pergyveno transformacijas ir šiuo metu kai kur ji kuriama dirbtinai, nors ir kvestionuojant ar galima sukurti demokratiją kur jos visai nebuvo, tačiau pati jos prigimtis reiškianti daugumos valdžią nepakito. Daugumos, kuri renka savo atstovus į valdžios organus, o šie atstovauja jos interesus ir yra jos teisių garantas. Visuotinai priimtinas rinkimų principas galioja tik demokratinėje santvarkoje, kitose santvarkose, tarkim valdomose autoritarinių, totalitarinių ir kitų režimų, laisvi rinkimai arba neegzistuoja arba yra iškraipomi, čia visuomenę valdo mažuma, o pozicijos ir opozicijos santykiai tvarkomi ginklo pagalba. Tokia situacija yra nemažoje dalyje Afrikos kontinento šalių.

Pagrindinis žmogaus teisių garantas yra valstybė, kurioje asmuo gyvena. Vienas valstybės teorijos tyrinėtojų, Džefri I. Herbtas, remdamasis Afrikos patirtimi, teigia, kad valstybėms susiformuoti šiame kontinente sutrukdė reikiamų institucijų nebuvimas [25]. Valstybė, jo supratimu, tai tokia santvarka, kuri užtikrina gyventojų gerovę, saugumą ir infrastruktūros vystymąsi, tačiau Afrikoje yra mažai šalių, kurios gali suteikti šiuos dalykus savo gyventojams.

Jo teorija grindžiama tuo, kad, Afrikai niekada netrūko žemės, priešingai Europai, kurioje viduramžiais vykusį kovą dėl žemių, o vėliau už jų išlaikymą inspiravo institucijų, skirtų joms valdyti, steigimą, sąlygojusį valstybių susiformavimą. Afrikoje žemės buvo pakankamai, o gyventojų tankumas buvo nedidelis, todėl nebuvo poreikio už ją kovoti. Vėliau sekęs Afrikos kolonizavimas taip pat neprisidėjo prie valstybių susiformavimo, nes kolonijų valdytojams pirmiausia rūpėjo komerciniai interesai, per daug nesigilinant į šalių vidaus padėtį t.y. jos taip pat nesteigė institucijų, kurios galėjusios sąlygoti valstybės, paremtos demokratiniu valdymu, susiformavimą. To pasekoje šiandien Afrikoje neturime pilietinės visuomenės, o šalys valdomos diktatorinių karinių režimų.

Iškyla klausimas – kokios yra valstybinės santvarkos Afrikoje, nes valstybės visgi egzistuoja ir, kokios priežastys riboja demokratijos plėtrą kontinente. Yra išskiriamos šios valstybinės santvarkos Afrikoje: demokratinės, autoritarinės ir anokratinės (pereinamoji iš autokratinės į

demokratinę ar atvirkščiai) [26], jų situaciją padeda atskleisti Afrikos šalių konfliktiškumo ištakų analizė.

Afrikos lokaliniai konfliktai yra viena didžiausių kliūčių IV kūrimui kontinente. Ankstesniuose amžiuose nesaugumas daugiau buvo siejamas su valstybių nesaugumu, tačiau šiandien yra svaresnis individo nesaugumas, nes valstybių, kuriose vyksta vidaus konfliktai yra daugiau nei tų, kurios kariauja tarpusavyje (tiesiogiai ar netiesiogiai). Afrikos kontinentas yra viena tų vietų, kur vidinių konfliktų židiniai negęsta ir, kur pažeidžiamos ne tik tokios žmonių teisės kurios mums, demokratių visuomenių gyventojams, atrodo savaiminės, bet svarbiausia – teisė į gyvybę. Pastarosios nebuvimas sudaro sąlygas, kuriose žmonės gyvena veikiami nuolatinių baimių, kuriomis stabdomas jų vystymasis, nes visi resursai yra skiriami konfliktui palaikyti, jį malšinti ar šalies rekonstrukcijai, o ne augimui palaikyti. Skurdas ir žemas išsilavinimo lygis stabdo visuomenės vystymąsi ir ekonominį augimą, sąlygoja nepasitenkinimą esama padėtimi, negalėjimą savęs realizuoti, nesaugumą dėl ne tik savo, bet ir vaikų ateities. JTO 2005 m. „Žmonijos vystymosi ataskaitoje“ randame šiuos faktus:

- 9 iš 10 paskutinių Žmogaus raidos indekso (ŽRI) šalių patyrė konfliktą vienokiu ar kitokiu lygiu nuo 1990 m., tik dvi jų buvo demokratijos;
- 7 iš 10 BVP tenkančio vienam gyventojui, esančių ŽRI reitingų pabaigoje, patyrė konfliktus pastaraisiais metais;
- 5 iš 10 šalių, kur trumpiausia gyvenimo trukmė patyrė konfliktus per pastaruosius 15 metų;
- 9 iš 10 šalių su aukščiausiu vaikų mirtingumo lygiu, patyrė konfliktus pastaraisiais metais;
- 8 iš 10 šalių, kur žemiausias pradinio išsilavinimo lygis patyrė konfliktus nuo 1990 m.;
- 9 iš 18 šalių, kurių ŽRI sumažėjo, 1990 m. patyrė konfliktus [27].

Afrikos žemyne mažiausiai demokratių šalių, BVP vienam gyventojui yra žemiausias pasaulyje, žemiausia gyvenimo trukmė, aukščiausias vaikų mirtingumo ir žemiausias pradinio išsilavinimo lygis, todėl jos turi mažiausius ŽRI.

Pasaulio banko duomenimis, jei šalyje konfliktai tęsiasi apie septynis metus, šalies ekonominis augimas kiekvienais sumažėja apie 2,2 %, o ji skiria apie 1,8 % savo BVP, kuriuo galėtų papildyti, tarkim, švietimo biudžetą, karinėms išlaidoms. Visuomenėje, kurioje knygą pakeičia ginklas yra beveik neįmanoma kalbėti apie IV kūrimą, nes nėra terpės augti žmogiškajam potencialui, pagrindinei IV gyvavimo sąlygai.

„Visuotinėje žmogaus teisių ir laisvių deklaracijoje“ deklaruojama kiekvieno žmogaus teisė į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę grubiai pažeidžiama nemažoje dalyje besivystančių

pasaulio kraštų: 1946 – 1989 m. žemų pajamų besivystančiose šalyse įvyko 1/3 visų pasaulio konfliktų, 1990 – 2003 m. čia įvyko daugiau nei pusė visų pasaulio konfliktų, kurių pusė kruviniusių ir beveik 40 % visų - Afrikos kontinente [28].

Tyrinėtojas Monti G. Maršalo [29] Afrikos konfliktų rūšis skiria pagal jų pobūdį į karinius; kylančius dėl per prievartą perkeltų asmenų; politinio nestabilumo; valdymo kokybės; išskirtinės politikos ir diskriminacijos; vidinius bendruomenių, - vienos ar kitos rūšies konfliktams dominuojat atskiruose Centrinės, Rytų, Vakarų ir Pietų Afrikos regionuose. Pažymėtina, tai, kad tik du karinius konfliktus, kilusius Afrikoje, galima laikyti tarpvalstybiniais: 1978 – 1979 m. karą tarp Tanzanijos ir Ugandos ir 1998 – 2000 m. karą tarp Etiopijos ir Eritrėjos, visi kiti karai daugiau vidiniai, susiję su kova dėl valdžios ar kitais politiniais motyvais.

Konfliktai, labiausiai susiję su valstybinės santvarkos formavimusi, yra valdymo kokybės konfliktai – kova už vienos ar kitos santvaros įkūrimą ar perėjimą į kitą režimą. Išskiriamos trys minėtos valdymo formos, būdingos Afrikai: autokratinė, demokratinė ir anokratinė.

2004 m. duomenimis apie 60 % Afrikos šalių buvo valdomos anokratių režimų [30]. Tyrinėtojų nuomone [31], esant anokratinėi santvarkai yra didžiausia konfliktų tikimybė, nes anokratija susiformuoja vykstant perėjimui iš vieno režimo į kitą, ir nuo jos stabilumo bei jėgų pusiausvyros priklauso konflikto tikimybė. Politinio nestabilumo konfliktai tiesiogiai susiję su kova dėl valdžios ir anokratija, nes jų metu kovojama arba už vieno asmens dominavimą valdyne (autokratija) arba laisvesnį valdymą (vienokio ar kitokios laipsnio demokratija). Pirmieji dar traktuojami kaip žingsnis atgal – į autokratijas, o antrieji kaip žingsnis pirmyn – į demokratijas.

Afrikos šalių siekį išsivaduoti iš kolonijų priespaudos, ko gero, galima laikyti daugiau siekiu, susijusiu su išsivadavimu nuo viršesnio valdovo valdžios nei su tautos valios nepriklausomybės siekiu, kuris, tarkim, būdingas 19 a. kilusiam tautų išsivadavimo sąjūdžiui. Vietiniai valdovai, visų pirma, pasirūpino savo valdžios prerogatyvų išlaikymu, o ne visuomenės gerove, kas, kaip rodo šiandieninė situacija, lėmė šalių atsilikimą keliais dešimtmečiais, o kartais ir daugiau.

1950 m. buvo tik trys nepriklausomos valstybės Afrikoje: Etiopija, Liberija ir PAR. Iki 1950 m. pab. šis skaičius išaugo iki penkių, o iki 1970 m. – trisdešimt šešių. Paskutinė teritorija atsikračiusi kolonijinės valdžios buvo Džibutis – 1977m. (nuo Prancūzijos). Dvi Afrikos šalys atsiskyrė nuo kitų vietinių šalių: 1990 m. Namibija nuo PAR ir 1993 m. Eritrėja nuo Etiopijos. Su nepriklausomybės atsiradimu tik devynios iš šalių buvo valdomos demokratiškai, aštuoniolika – autokratiškai, o vienuolika buvo anokratių. Šešioms šalims nepavyko išlaikyti demokratinio valdymo, jos perėjo į autokratiją, - tai Lesotas, Nigerija, Siera Leonė, Somalis, Sudanas ir Uganda, tačiau dvi šalys: Botsvana ir Namibija išlaikė demokratiškus (bent jau formalius t.y. toks, kuriame bent jau galima rinkti valdžios atstovus) režimus. Šalys, pasukę demokratiu keliu ir jame išlikę daugiau ar

mažiau stabilios, nepatyrusios vietinių karinių konfliktų nuo 1946 m., yra Beninas, Gana, Kenija, Madagaskaras, Malavis, Malis ir Senegalas [32].

Į demokratijas šalys ėjo kartu su pirmosiomis nepriklausomybėmis. Laikotarpis, kurio metu pasireiškė politiniai konfliktai, susiję su transformacijomis į demokratinius režimus yra 1950 – 1980 m. Nuo 1990 m. pastebima perėjimo į autokratinus režimus tendencija. 1960 – 2002 m. bėgyje kilo daugiau nei septyni politinio nestabilumo sąlygoti konfliktai nuo 25 % iki 61 % Afrikos šalių.

Šiai dienai, 2004 m. duomenimis, aštuonios Afrikos valstybės yra vertinamos kaip politiškai nestabilios – tai: Burundis, DKR, Gvinėja-Bisau, Dramblio kaulo krantas, Nigerija, Somalis, Sudanas ir Uganda [33]. Šiuo metu pasaulio dėmesį kausto Sudano Dardufo regionas, kuriame vykstančius karus galima laikyti 21 a. žmogiškumo katastrofa, nes begalė žmonių lieka be gyvenimo vietos, miršta nuo elementarių gyvybei palaikyti reikiamų sąlygų nebuvimo. Šie žmonės – tai ir pabėgėliai, plūstantys į kaimyninės valstybės Čado teritoriją. Jų statusas reglamentuojamas tarptautinėmis konvencijomis, tačiau jis tiesiogiai priklauso ir nuo šalies, kurioje jie atsiduria svetingumo. Afrikos konfliktų rūšių sąrašą papildo ir konfliktai, kylantys dėl šių žmonių daugiau nebūties nei būties.

Šalių vidaus konfliktų skaičių papildo konfliktai, kylantys dėl išskirtinės politikos ir diskriminacijos bei socialinių grupių dominavimo (viena grupė gavusi valdžią, jos prieinamumą sumažina kitoms, pastarosios lieka nuskriaustos, taip susidaro naujo konflikto židyns), bei vidiniai bendruomenių konfliktai (etniniai ir religiniai).

Pats konfliktiškiausias Afrikos žemyne yra Rytų regionas, kuriam priklauso Džibutis, Etiopija, Kenija, Somalis, Sudanas, Tanzanija ir Uganda. Tai ilgų ir sunkių konfliktų regionas, daugumoje valdomas autoritarinių režimų. Jame yra trys šalys, kurios, 2004 m. duomenimis, priskiriamos prie minėtų politiškai nestabilių: Somalis, Sudanas ir Uganda. Sudano Dardufo regione tebesitiesiantys kariniai konfliktai 2004 m. jau kainavo apie 70,000 žmonių gyvybių, tame tarpe mirusių nuo ligų ir žmogaus rankos [34]. Sudanas laikomas regiono ašimi, nuo kurios priklauso ne tik šio, bet ir aplinkinių regionų situacija, nes konfliktai persikelia ir į kaimynines šalis: nuo Čado ir CAR vakaruose iki Etiopijos Rytuose ir DKR pietuose.

Konfliktų nualinta yra ir Centrinė Afrika, kurioje nėra nei vieno demokratinio režimo – tai Burundis, Kamerūnas, CAR, Čadas, Kongas, DKR, Ekvatorinė Gvinėja, Gabonas ir Ruanda. Ši Afrikos dalis pasižymi mažiausiu išsivystymo lygiu kontinente, kartu su išsilavinimo stoka ir aukštais skurdo rodikliais.

Vakarų Afrikos regionas išsiskiria mažomis pagal savo teritoriją ir gyventojų skaičių šalimis (išskyrus Nigeriją). Jam priklauso penkiolika šalių: Beninas, Burkina Fosas, Gambija, Gana, Gvinėja-Bisau, Gvinėja, Dramblio Kaulo krantas, Liberija, Mauritanija, Malis, Nigeris, Senegalas,

Siera Leonė ir Togas. Konfliktų židiniu laikoma Liberija, kurioje prasidėję 1989 m. konfliktai, sąlygoti valdžios krizės, pasklido po kaimynines šalis.

Taikiausios sąlygos gyventi yra Pietų Afrikos šalyse. Iš vienuolikos šalių: Angolos, Botsvanos (1990), Komorų, Lesoto, Malavio, Mozambiko, Namibijos, Pietų Afrikos, Svazilendo ir Zimbabvės, septynios šalys yra valdomos demokratiškosios režimų – tai Beninas, Botsvana, Malavis, Namibija, PAR, Svazilandas, Zimbabvė, šios šalys daugiausiai konfliktų šalys patyrė Šaltojo karo metu ir dėl Apartheido politikos. Jas galima laikyti vienomis šalių, kur yra geriausios sąlygos žmogiškajam potencialui vystytis Afrikos kontinente, tačiau ir jos turi savo privalumų bei trūkumų.

Kaip matome nemažoje dalyje Afrikos kontinento šalių dar aštrus apsisprendimo klausimas, koku keliu pasukti. Demokratiškosios tradicijų nebuvimas tik dar labiau apsunkina šalių padėties gerėjimą: žmonių teisių nėra paisoma, ekonomika nesivysto, išsilavinimo rodikliai žemi. Tarptautinė bendruomenė siekia kontinento demokratizavimo, nes tik šioje santvarkoje gyvenančios pasaulio šalys pirmąją išsivysčiusių reitinguose, čia galima pilnai garantuoti pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, tik čia nevykstant kariniams konfliktams galima investuoti į IV, kurios centre yra žmogus.

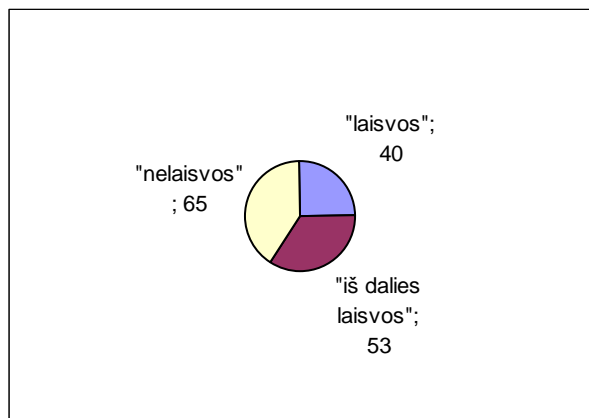
2.1.2. Politinės laivės ir teisės

*Kiekvienas žmogus turi teisę:
... dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai,
tiek per laisvai išrinktus atstovus (21 str. 1p.);
... į minties, sąžinės ir religijos laisvę (18 str.);
... į įsitikinimų ir jų reiškimo laisvę,
kuri apima teisę nekliudomai laikytis savo įsitikinimų ir teisę ieškoti,
gauti ir skleisti informaciją ir idėjas nepriklausomai nuo valstybių sienų,
ir nesvarbu, kokiomis priemonėmis jos būtų išreikštos. (19 str.)
(Visuotinė žmogaus teisių deklaracija)*

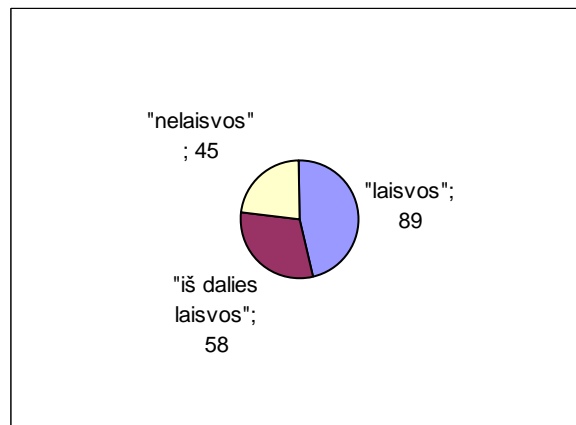
Nepriklausomos organizacijos „Laisvės namai“ naujausiais duomenimis [35], per trisdešimt pastarųjų metų „laisvų“ šalių skaičius išaugo daugiau nei dvigubai: 1975 m. sudarė 40 (25%) „iš dalies laisvų“ pasistūmėjo 5%, o „nelaisvų“ sumažėjo 20 šalių arba 17 %. Šiandien pasaulyje renkamos politinės demokratijos įvardijamos kaip „laisvos“ yra 89 šalyse (46 %), „iš dalies“ laisvos – 58 (30 %), o „nelaisvos“ – 45 (24 %) (1 – 2 schemos).

1 schema

1975 m. pasaulio šalys

2 schema

2006 m. pasaulio šalys

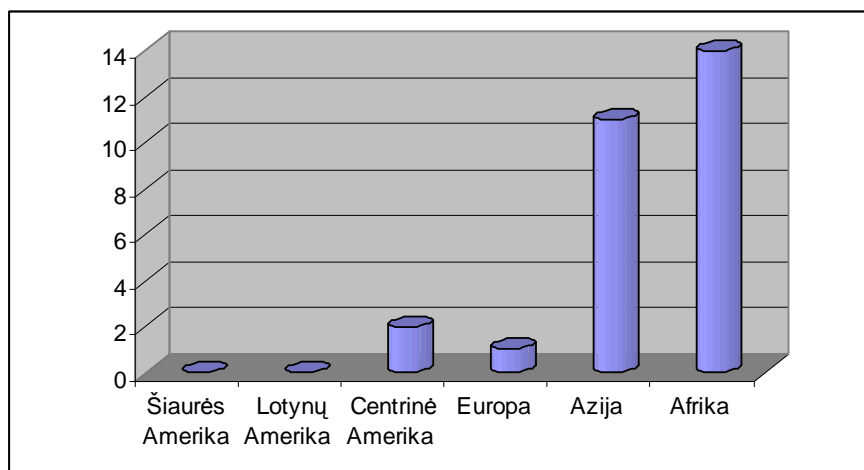

Šalių skaičių sulyginus su gyventojų skaičiumi pamatysime, kad „laisvų“ gyventojų procentas išlieka toks pat t.y. 46 %, šiandien turint 2,968,790,000 gyventojų, kuriems garantuojama rinkimų teisė, tačiau šis skaičius nedaug tesiskiria nuo gyventojų, gyvenančių „nelaisvose“ šalyse - 2,331,200,000 sudarančių 36 % pasaulio bendruomenės. Šias variacija lemia demokratinių visuomenių tęstinumas Europos bei Amerikos kontinentuose ir šalių gyventojų skaičius, jei, tarkim, Europos žemyne yra „nelaisva“ tik viena šalis ir čia šalių dydis bei gyventojų skaičius mažesni nei kituose žemynuose, ir gyventojų prieaugis tik mažėja, atitinkamai palyginus su Azija ar Afrika, kur demografinis augimas nemažėja, o priešingai tik didėja, šiuose žemynuose gyvena daugiausiai „nelaisvų“ pasaulio bendruomenės narių.

Europos žemyne tik viena šalis yra „nelaisva“ – Baltarusija, Šiaurės bei Lotynų Amerikoje nėra, Centrinėje Amerikoje dvi: Kuba ir Haitis, Azijoje – vienuolika, Afrikoje daugiausiai „nelaisvų“ šalių – keturiolika (3 schema).

3 schema

„Nelaisvos“ 21 a. šalys

Azijos geresnė padėtis ir pagal „laisvų“ šalių skaičių – šešiolika, tuo tarpu Afrikoje – vienuolika. Situaciją pagerina bent tai, kad sudėjus „laisvas“ ir „iš dalies laisvas“ šalis, kurių Afrikoje yra 23 (48 %), dvidešimčia šalių viršijamas „nelaisvų“ skaičius.

2005 m. pasaulio Rinkiminių demokratijų žemėlapyje [36], matome, kad viso Afrikos kontinento mastu, iš jau minėtų vienuolikos „laisvų“ šalių penkios yra pietuose: PAR, Lesotas, Botsvana, Namibija ir Mauricijus, o likusios šešios šiaurės vakaruose: Beninas, Gana, Malis, Senegalas, Kapo Verdo bei San Tomės ir Principės salos. Pačioje Šiaurėje, nors ir galima rasti šalių, kurios laikomos labiau išsivysčiusiomis Afrikos kontinento šalimis, tokios kaip Tunisas ar Egiptas, demokratinės laisvės yra suvaržytos.

Dalis Afrikos valstybių – dvidešimt dvi, yra išskiriamos kaip šalys, esančios perėjimo pakopoje, tarp jų: Džibutis, Etiopija, Uganda, Kenija, Ruanda, Burundis, Tanzanija, Zambija, Malavis, Mozambikas, Komorai, Seišeliai, Madagaskaras, Kongas, Gabonas, Nigerija, Nigeris, Burkina Fosas, Siera Leonė, Gvinėja Bisau, Gambija, Marokas, nors kai kuriose dar neišvengiama ginkluotų konfliktų. Tačiau daugiau nei pusė kontinento šalių yra tokios, kuriose šių teisių kol kas nėra paisoma. Tai jau minėtų aštriausių konfliktinių zonų: Rytų, Centrinės ir dalies Vakarų Afrikos regiono šalys: Eritrėja, Sudanas, Somalis, Čadas, Kamerūnas, Ekvatorinė Gvinėja, Kongas, Togas, Kod di Vuaras, Mauritanija, Vakarų Sachara ir tarp jų Alžyras, Tunisas, Libija, Egiptas. 2006 m. jų gretas paliko Burundis, Liberija bei CAR, perėję į „iš dalies laisvų“ šalių gretas. Šiose šalyse pastebėti tokie pagerėjimai, kaip konkurencinės aplinkos atsiradimas rinkimų metu [37].

Šalių skirstymas tam tikrais atvejais gali būti daugiau sąlyginis demokratinių laisvių prasme, nes dalyje jų teisių padėtis apibūdinama vienu žodžiu „paprastai“, kas reiškia, kad, tarkim, religijos, asociacijų ir kitos laisvės „paprastai“ yra garantuojamos konstitucijoje, o gyvenime dar neišvengiama įvairių incidentų, varžančių ir politines teises ir pilietines laisves, arba vienos teisės garantuojamos daugiau, kitos mažiau.

Viena pažangesnių šių demokratinių laisvių prasme – „laisvuju“ Afrikos šalių – Botsvana, yra apibūdinama kaip Afrikos šalis, kurioje ilgiausiai išsilaiko daugiapartinė demokratija, pasitvirtinusi ir 2004 m. rinkimais, Prezidentas renkamas penkerių metų kadencijai, 2004 m. ji buvo pripažinta kaip mažiausiai korumpuota Afrikos šalis (31 vieta iš 146 pasaulio mastu), garantuojama religijos ir organizacijų laisvė, konstitucija – lygios vyrų ir moterų teisės, tačiau gyvenime jos ribojamos dar vis galiojančios paprotinė teisės.

Lesoto situacija kiek kitokia. Čia ji apibūdinama daugiau žodžiu „paprastai“: gyventojai gali naudotis rinkimų teise, vyriausybė gerbia kalbos ir spaudos laisvę, bet žurnalistai neišvengia netgi užpuolimų, religijos (vyrauja Krikščionybė) ir organizacijų laisvė „paprastai“ yra gerbiama, teismai formaliai nepriklausomi, tačiau neišvengiama išorinės įtakos, nors konstitucija draudžia lyčių diskriminaciją, tačiau paprotinė teisė riboja moterų teises tokias kaip teisė į paveldimumą ir turta, iš

120 vietų parlamente moterys užima 13. Kitos šalies – Namibijos, spauda yra laikoma viena laisviausių Afrikoje, tačiau kaimo vietovėse dar vis vyksta vietiniai teismai, kuriuose nepaisoma konstitucinių procedūrų.

Šias „laisvasias“ Afrikos šalis vienija oficialiai garantuojama rinkimų, religijos ir žodžio laisvė (su tam tikromis išlygomis), tačiau išlieka paprotinės teisės galiojimas, dažnai ribojantis moterų teises, ypač teisę į nuosavybę. Šios šalys surenka aukštus politinių teisių balus (2 iš 7: 1 balas – teisės garantuojamos, 7 balai – teisės labai suvaržytos), tačiau joms būdinga politinė korupcija, smurtavimai ir mažumų diskriminacija bei pakankamai aukštus pilietinių teisių (3 iš 7 galimų), bet jose vis dar neišvengiama politinio teroro, varžoma asociacijų laisvė.

Į „iš dalies laisvų“ šalių gretas patenka ir skurdžiausi kontinento regionai, tokie kaip Etiopija ir kiek geresnėje situacijoje esanti Kenija. Etiopijos demokratėjimas prasidėjo nuo 1995 m., prezidentas renkamas šešerių metų kadencijai, tačiau dar 2001 m. rinkimus lydėjo balsuotojų įbauginimai, užpuolimai, mirtys. Visuomenės informavimo priemonės yra kontroliuojamos valstybės, varžoma akademinės ir asociacijų laisvės.

Kitose šalyse: Nigeryje – etninių mažumų diskriminacija, nors laisvė deklaruojama konstitucija, moterys patiria diskriminaciją, ypač kaimo vietovėse; Tanzanijoje, kaip ir Kenijoje, – ypač gajį korupcija; Ugandoje – 2004 m. gražinta daugiapartinė sistema, kuri buvo uždrausta nuo 1986 m., šalį visą tą laiką valdė viena partija, yra ryški moterų diskriminacija, žemas pilietinių laisvių rodiklis (4).

Yra šalių, kuriose situacija negerėja, o priešingai – blogėja. Viena jų – Gabonas, čia politinės teisės 2006 m. nukrito iš penktos vietos į šeštą dėl nekonkurencingų rinkimų ir karinių jėgų įtakos, Gambijoje – vėlgi rinkimų metu nepavyko sėkmingai paskirstyti valdžios jėgų, Konge – pablogėjo pilietinių laisvių situacija, netobulėjančios įstatymų politikos ir korumpuotų teismų dėka: nepavyko nuteisti aukšto rango karininkų, kurie buvo teisiami dėl pabėgėlių žudynių [38].

Labiausiai teises varžančios šalys surenkančios aukščiausius rodiklius yra Sudanas ir Libija (7 – 7) – kiek geresnė Egipto ir Tuniso padėtis (6-5). Pirmosiose šalyse nei politinės teisės nei pilietinės laisvės neegzistuoja. Ir Libijoje ir Sudane nėra demokratinių rinkimų, vyrauja autoritarizmas, visuomenės informavimo priemonių kontrolė, nėra akademinės laisvės, vyrauja represijos ir moterų bei tautinių mažumų diskriminacija – prieš ne musulmonus, aukštas korupcijos laipsnis, teisėjai skiriami valdžios. Sudanas gavo nepriklausomybę nuo Didžiosios Britanijos 1956 m., iš nepriklausomos valstybės gyvavimo 49 metų – 38 metus vyko pilietiniai karai. Ko pasėkoje, skurdas, badas, ligos atsilikimas. Šios šalys pasauliniu mastu lygiuojasi su Saudo Arabija, Birma, Turkmėnija, Kuba, Tibetu (7-7) nedaug nuo jų atsilieka Laosas, Kambodža, Vietnamas, Kinija, Kirgistanas, Uzbekistanas ir Baltarusija.

Egipto padėtis atrodytų kiek geresnė (pagal surenkamus balus), tačiau jame dominuoja stipri prezidentinė valdžia, nėra laisvų rinkimų, valstybė kontroliuoja visuomenės informavimo priemones, gaji korupcija, spaudos, žodžio laisvės ribojamos, trys pirmaujantys laikraščiai kontroliuojami valstybės, jų redaktoriai skiria Prezidentas. Internetas nėra varžomas, bet publikacijos jame yra prižiūrimos. Įstatymiškai yra garantuojamas nemokamas išsilavinimas, bet suaugusių raštingumas yra žemas, ypač moterų tarpe (34 ir 63 %), neleidžiama tiesioginė prezidento, jo šeimos, kariuomenės kritika, diskusijos apie įtampą tarp katalikų ir musulmonų gali būti pripažintos kaip prieš islamiškos ir gali pasibaigti žurnalisto areštu ar leidinio uždarymu. Geresnė padėtis nei Egipte skurdesnėse Afrikos šalyse tokiose kaip Nigeris, Tanzanija ar Kenija. Šalys, esančios ekonomiškai geriau išsivysčiusios dar vis gyvena ribotose visuomenėse, kuriose nėra orientacijos į žmogų.

2.1.3. Teisė į informaciją

Spaudos laivė paprastai asocijuojasi su žodžio, informacijos gavimo bei sklaidos teisėmis. Visuomenės informavimo priemonių galia yra pakankamai gerai įvertinta daugelyje autokratinėse Afrikos šalių: „turėti svarbią informaciją reiškia turėti valdžią; galimybė skleisti svarbią informaciją pagal savo scenarijų ar nutylėti ją reiškia turėti dvigubą valdžią“ [39]. Karinio režimo stabilumui svarbus paklusnumo išlaikymas, bet kokių opozicinių jėgų atsiradimas, ar bandymas joms iškilti, kelia realią grėsmę. Visuomenės informavimo priemonės yra naudojamos įtikinti ir patraukti į savo pusę, todėl jų leidimas autokratinėse šalyse yra kontroliuojamas ir cenzūruojamas.

Pasaulio mastu spaudos laisvės žemėlapis [40] palyginus jį su politinių teisių ir pilietinių laisvių, kiek skiriasi. Jei politinių teisių ir pilietinių laisvių (viena jų ir teisė į informaciją), tarkim, Lotynų Amerika daugiau buvo „laisva“, „nelaisvų“ šalių nebuvo, tai spaudos laisvės atveju, didesnė žemyno dalis yra perėjimo pakopoje ar kitaip tariant „iš dalies laisva“, „laisvos“ tik Čilė, Urugvajus, Gajana, Surinamas ir Prancūzų Gajana, o „nelaisvos“: Kolumbija ir Venesuela. Pastarosiose labiausiai pastebimas politinis spaudimas, taigi, praktikuojama cenzūra. Kaip ir pirmuoju atveju taip ir šiuo labiausiai dėmesį kausto Afrikos ir Azijos žemynai.

Azijos kontinento situacija taip pat skiriasi: Azijoje „laisvos“ politinėje plotmėje: Indija, Mongolija, Tailandas, Butanas, spaudos laisvių atveju patenka į „iš dalies laisvų“ šalių gretas, išskyrus Pietų Korėją ir Japoniją, kurios yra „laisvos“.

Afrikoje „laisvos“ tik aštuonios šalys, palyginus su keturiolika „laisvų“ politinių teisių atžvilgiu, tai: Namibija, Botsvana, Pietų Afrika, Malis, Gana, Beninas, iš pastarųjų „laisviausias“ Malis (23 balai), Mažiau Beninas ir Botsvana (30), Netoli Mauricijus (28), San Tomė ir Principė (28) ir Namibija (29), Gana lygiuojasi su Pietų Afrika (26).

Malis – viena atviriausių spaudos laisvei Afrikos šalių, kurioje konstitucija garantuojama spaudos laisvė ir praktikoje „paprastai“ to laikomasi, ginamos žurnalistų teisės, nėra susidorojimų su žurnalistais (išskyrus pavienius suėmimus), yra 40 privačių laikraščių ir 125 radijo stotys, užsienio naujienos ir internetas nėra varžomi. Pietų Afrikoje (26) Apartheido metu būta rimtesnių informacijos varžymų, nors ir dabar pasitaiko išpuolių prieš žurnalistus.

„Iš dalies laisviems“ Senegalui bei Lesotui, bendra tai, kad nors konstitucija ši laisvė garantuojama, tačiau praktikoje žurnalistai suimami ir teisiama, esti spaudimas privatiems leidiniams, tarkim, Senegale privačioms TV kompanijoms leidžiama tik pramogų ar laisvalaikio rubrika. Tačiau įdomu, kad palyginus su pasaulio šalimis Senegalas (37) lenkia Indiją ir Tailandą (42), nedaug teatsilieka nuo Italijos bei Mongolijos (35).

Svazilandas surenka net 79 balus – spaudos laisvė varžoma, ypač neleidžiama kritika prieš karališkąją šeimą, nėra konstitucijos, todėl žurnalistų padėties niekas nereglamentuoja, viena nepriklausoma radijo stotis, du laikraščiai, nors internetas nevaržomas (ko gero dėl to, kad didžiūnai visuomenės nėra prieinamas).

Sugretinę Afrikos ir Lotynų Amerikos (Čilė, Urugvajus, Gajana, Surinamas, Prancūzų Gajana) „laisvų“ šalių rodiklių vidurkius pamatysime, kad Lotynų Amerikos šalys turėdamos vidutiniškai 23,2 balo lenkia Afriką, turinčią 27,8 balo. Afrikos kontinento šalys atsilieka nuo Šiaurės Amerikos (JAV, Kanados), Pabaltijo šalių – 1,6 karto, Skandinavijos – beveik 3 kartus, kiek mažiau nuo Rytų Europos – 1,3 karto, o Malis su 23 balais yra arčiausiai Čekijos, surenkančios 22 balus.

Čekija konstitucija garantuojamos spaudos laisvės, paprastai laikomasi praktikoje, bet yra išimčių – draudžiama kalba, kuri pakenktų nacionaliniam saugumui, individo teisėms, visuomenės sveikatai ir moralei. Šmeižtas yra laikomas nusikaltimu – žurnalistai gali būti įkalinti jei pripažinti kaltais, vyrauja stiprus komercinis spaudimas.

Afrikos kontinentas išlieka „nelaisvas“, nors šalių rodikliai neprilygsta kitų laisvų šalių, tokių kaip JAV, Kanada, didžioji dalis Europos kontinento, Australija, rodikliams, bet yra netoli Lotynų Amerikos ir Rytų Europos. Bendros tendencijos išskiriančios Afrikos žemyną, kartu su Azijos, kaip „nelaisviausius“ pasaulyje, slopina kai kurių šalių progresą. „Nelaisvose“ šalyse vyrauja griežta valstybės kontrolė, pasitaiko susidorojimų su žurnalistais, konstitucijoje deklaruojamos laisvės ir teisės neatspindi realybės, priešingai nei „laisvuose“ kraštuose, kuriuose yra ilgos valstybingumo tradicijos, konstitucija atspindi realią situaciją bei leidžiama valdžios kritika.

Besitęsiantys konfliktai tik patvirtina šalių neapsisprendimą, atitolina valstybės, kurioje galėtų vystytis žmogiškasis potencialas, susiformavimą, užsienio investicijas, kurioms šalių aplinka nėra saugi, vystymosi perspektyvas. To pasėkoje, situacija ne gerėja, o blogėja – visi resursai skiriami šalies rekonstrukcijai, o ne kūrimui, vyrauja infrastruktūros skurdumas, nors technologijos ateina, tačiau jos panaudojamos kovai palaikyti. Todėl prioritetiniu, visų pirma, turi tapti šių šalių politinis

vystymasis, nes jis tiesiogiai įtakoja ir ekonomikos situaciją. Pagerėjus ekonominei situacijai, augant pragyvenimo lygiui mažės ir konfliktų tikimybė, o šalies vadovybė galės skirti daugiau pastangų bei lėšų kitų sektorių vystymui. Tačiau kaip perauklėti dabartinius Afrikos valdovus, kurie valdo šalis, neturinčias demokratijos tradicijų, ar gali čia gimti naujos kartos E lyderis, kuris reikalingas naujos sanklodos visuomenei atstovauti, kai kitokio pasaulio pažinimą visų pirma riboja išsilavinimo stoka, antra, valdžios ribotumas.

Afrikos šalims reikalingas individualus bei pasvertas priėjimas. Priėmimas į GIV gretas, kurio pradžia yra esamos padėties įvertinimas, vienas Afrikos šalis verčia pasitempti, nes iškelti konkretūs tikslai, kitos jų nepaiso, - jos visos yra skirtingos, turinčios skirtingą istorinę praeitį. Iš vienos pusės galima teigti, kad lengviau gali sektis Libijoje, nors ir valdomoje autoritarinio režimo, kur visuomenė daugiau vienalytė, nei tarkim, Čade, kuriame gyvena apie 200 etninių grupių, iš kitos pusės, šių grupių suvienijimas į vieną organizmą, kuriame būtų įsiklausoma į kiekvieno nuomonę, gal net būtų realesnė demokratijos mechanizmo kūrimo perspektyva.

Didesnė IV vystymosi perspektyva galima tik „laisvose“ ir „iš dalies laisvose“ šalyse, nors pastarųjų „laisvumas“ panašus į anokratijos būseną, kuomet užtenka vieno spustelėjimo į vieną ar kitą pusę ir situacija gali pasikeisti. Gali būti, kad technologijų diegimas paskatins šalių liberalėjimą, nes vystymąsi remia išsivystęs pasaulis, vietinė valdžia neatsisakys pagalbos, nes skurstantiems kraštams reikalingi pinigai, o už šią pagalbą ji turės atsisakyti brutalių valdymo formų. Tai kol kas tik spėlionės, o esanti situacija yra netinkama žmogui vystytis, nes ir ekonomiškai geriau besivystančiose šalyse žmogaus teisės rinkti atstovus į valdžią, dalyvauti visuomenės gyvenime, gauti ir skleisti informaciją yra varžomos vadovybės arba šių teisių tiesiog nėra.

2.2. Žmogiškųjų resursų vystymosi aplinka

2.2.1. Vystymosi padėtis

Žmogus – pagrindinis IV resursas. Žmogus IV auga, nes turi daugiau galimybių išnaudoti savo potencialą. Turėdamas daugiau žinių jis jaučiasi tvirčiau, mažėja nepilnavertiškumas, auga pasitikėjimas savo jėgomis. Tuo pačiu jis turi savo nuomonę, o tai lemia aktyvesnį dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, pastarasis – pilnavertės visuomenės formavimąsi. Jis jau stengiasi ne tik savo šeimos, bet ir visuomenės labui, kuo daugiau tokių žmonių tuo visuomenės problemos tokios kaip parama ir labdara yra geriau išsprendžiamos.

Vienas universaliausių rodiklių, kuriuo remiantis galima spręsti apie žmogaus vystymuisi esančias sąlygas šalyje yra JTO Žmogaus raidos indeksas. Naujausiais 2005 m. vertinimų duomenimis [41], pasaulyje palankiausios sąlygos vystyti žmogiškajam potencialui yra aukštų pajamų išsivysčiusiose šalyse.

Į pirmąjį dešimtuką patenka pirmaujančios pasaulio IV: Norvegija (1 vieta iš 177) – 0,963 (balo iš 1 galimų), Islandija (2) – 0,956, Australija (3) – 0,955, Kanada (5) – 0,949, Švedija (6) – 0,949, JAV (10) – 0,944.

Lotynų Amerikoje prasčiausiai sekasi Bolivijai (113) – 0,687 ir Paragvajui (88) – 0,755, geriausiai – Argentinai (34) – 0,863 ir Čilei (37) – 0,863, kitos šalys panašiam lygyje.

Afrikoje – geresnės sąlygos šiaurėje, čia pirmauja Libija, užimanti 58 vietą – 0,799 (Libijos atvejis bus aptartas tyrime), aukščiausią iš viso Afrikos kontinento, Alžyras (103) – 0,722, Egiptas (119) – 0,659, Marokas (124) – 0,658. Pietinėje dalyje geriausios sąlygos vytytis žmogiškajam potencialui yra Pietų Afrikoje (120) – 0,658, Gabone (123) – 0,635, Namibijoje (125) – 0,627, prasčiausios Nigeryje, jis užima paskutinę 177 vietą – 0,281, netoli jį lenkia CAR (171) – 0,355, Čadas (173) – 0,341, Burkina Fosas (175) – 0,317.

Prasčiausias sąlygas žmogui gyventi turinčiame pasaulio krašte – Čade šios sąlygos yra tris kartus blogesnės nei geriausias sąlygas galinčioje suteikti Norvegijoje. Kontrastai esti labai stulbinantys.

Nigeryje gyvenimo trukmės vidurkis yra beveik du kartus mažesnis nei Norvegijoje, atitinkamai 44,4 ir 79,3 metai, BVP tenkantis vienam gyventojui yra mažesnis 45 kartus, jame daugiau nei 85 % gyventojų gyvena mažiau nei už 2 USD per dieną, palyginus su 1975 m.: Nigeryje gyventojų skaičius 2003 m. išaugo beveik 3 kartus, kai tuo tarpu Norvegijoje tik 600 000 nuo 4 mln. iki 4,6 mln., ekonominei situacijai negerėjant, o augant gyventojui skaičiui nepakanka lėšų būtinosioms paslaugoms užtikrinti, todėl skiriama tik 2 % BVP sveikatos sektoriui ir 2,3 % švietimui, kai tuo tarpu Norvegijoje atitinkamai 8 ir 7,6 %, šalies stagnaciją liudija ir žemas urbanizacijos lygis, tik 22,2 % 2003 m. gyveno

mieste, tuo tarpu Norvegijoje – 86,4 %, infrastruktūros plėtros nebuvimas: per 22 metus (1990 – 2000 m.) Nigeryje prieigos prie vandens procentas pakito tik 6 % nuo 40 iki 46 %, tuo tarpu Norvegijoje 1990 m. jis siekė 100 %, jame tenka tik 6 mobilūs telefonai 1000 gyventojų, tuo tarpu Norvegijoje 909, čia miršta 154 kūdikiai 1000 gyvybių, Norvegijoje tik 3.

Šie kontrastai tik dar labiau patvirtina, kad pasaulio bendruomenės narių išsivystymo lygis yra labai skirtingas ir netolygus, todėl sunku įsivaizduoti, kad šios šalys kada nors gali tapti lygiateisėmis narėmis, kurios matomos siekiant kurti GIV.

2.2.2. Išsilavinimo padėtis

*Kiekvienas žmogus turi teisę į mokslą.
Mokslas turi būti nemokamas - bent jau pradinis ir bendrasis lavinimas.
Pradinis lavinimas yra privalomas.
Profesinis techninis mokymas turi būti visuotinai prieinamas;
aukštasis mokslas turi būti vienodai prieinamas visiems
pagal kiekvieno žmogus sugebėjimus. (26 str.)
(Visuotinė Žmogaus teisių deklaracija)*

Išsilavinimas vienas faktorių, lemiančių IKT panaudojimą visuomenėje, todėl jam turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Yra trys tarpusavyje glaudžiai susiję veiksniai: – tai išsilavinimas (ypač pradinis bei vidurinis), nuo jo priklausantis visuomenės žmogiškųjų resursų pajėgumas, nuo pastarojo igūdžių ir gebėjimų naudoti naujas technologijas – novatoriškumas, sąlygojantis vystymąsi. Iš vienos pusės, kuo mažesnis išsilavinimo lygis tuo žemesnis ir vystymosi lygis, iš kitos pusės, kuo žemesnis ekonominis augimas tuo žemesnis ir išsilavinimo lygis.

Ekonominė situacija ir išsilavinimo lygis glaudžiai susiję, tai patvirtina ir pastarieji skurdžiausių kraštų rodikliai, kur raštingumo lygis yra žemiausias pasaulyje, nes čia dažnu atveju vyrauja kiti prioritetai, vienas jų – kaip išgyventi? Tyrinėtojai teigia [42], kad Afrikos kontinento švietimo situaciją lėmė kolonializmo politika ir ekonominis priklausomumas nuo eksporto.

Pirmuoju atveju – tai kolonizatorių palaikytos aukštojo mokslo politikos, kuri buvo orientuota į mažumos lavinimą – baltųjų elito, ir neprileidimą afrikiečių, prie mokslo, taip paprasčiau juos valdyti. Ko pasėjoje 1960 m. pradinį išsilavinimą turėjo tik 36 % SSA gyventojų, kai tuo tarpu Lotynų Amerikoje 73 proc., o Azijoje – 67 proc.

Antruoju atveju, išsilavinimas pagrįdė finansuojamas valstybės, valstybės lėšoms priklausant nuo eksporto, pastarojo rodiklių sumažėjimas tiesiogiai lemia ir pinigų, skirtų švietimui kiekį: 1980 m. ekonomikos nuosmukio Afrikoje metu, sumažėjus pajamoms ir besitęsiant aukštam

gimstamumui, pritrūko pinigų išsilavinimui. Pasibaigus kolonijų erai, daugelio Afrikos šalių vystymąsi sustabdė vyraujantis nesaugumas bei strateginės politikos stoka.

Šiais metais pristatyta „Pasaulinio išsilavinimo apžvalga 2006“, kurioje apžvelgiami pradinio, vidurinio ir aukštojo mokslo rodikliai pasauliniu mastu. Kokia gi Afrikos vieta Globalaus išsilavinimo kontekste.

Joje teigiama [43], kad Afrikoje pastebimas žymus pagerėjimas, ypač pradinio išsilavinimo, kurį įgyjančių skaičius nuo 1990 m. išaugo 42 mln. Šias tendencijas ko gero lėmė pradėtas TPT įgyvendinimas, partvirtinantis tai, kad ir Afrika gali vystytis pirmyn, tik reikia paskatinimo.

Ši prielaida galioja ne visoms šalims. Aukščiausi pradinio išsilavinimo rodikliai viršijantys 90 % yra tik 8 šalyse: Alžyre, Botsvanoje, Kapo Verde, Egipte, Mauricijuje, Seišeliuose, PAR ir Tunise, tačiau 19 šalių šis skaičius neviršija 50 %, sunkiai įsivaizduojant, kad pavyks įgyvendinti vieną TPT – pasiekti visuotinį pradinį išsilavinimą – 11 šalių, tarp jų Čade, Malyje, Mauritanijoje. Kitose šalyse perspektyvos dar labiau pesimistinės – Konge, Kot di Vuare, Gabone, Ganoje, Malavyje, Svazilande ir Toge. Tuo tarpu, tikimasi, kad Benine, Burkina Fase, Burundyje, Komoruose, Eritrėjoje, Madagaskare, Nigeryje, Ruandoje ir Tanzanijoje pradinio išsilavinimo lygis pakils daugiau nei trečdaliu.

Negeresnė ir vidurinio išsilavinimo padėtis, jei pasaulio vidurkis siekia apie 79 %, tai Afrikos šalių – apie 45 %. Tik 22 Afrikos šalyse vidurinis išsilavinimas yra privalomas (mažiausia proporcija šalių bet kokiame regione). Kai kuriose šalyse vaikai baigia tik pradinį išsilavinimą, netęsia mokslų, nes juos iš mokyklų pasiima tėvai. Šios poelgius lemia daugiau ekonominės aplinkybės, kuomet vaikai pasiimami iš mokyklos, kad padėtų tėvams dirbti žemės ūkyje, arba mergaitės ištekinamos už jas gaunant galvijų: Masajai mergaites tekina 12 – 14 m., manydami, kad jos jau pakankamai suaugusios kurti šeimą [44].

Lyčių nelygybės problema Afrikos mokyklose yra gan opi ir viena pagrindinių kliūčių, kodėl daugeliui šalių nepavyks pasiekti visuotino pradinio išsilavinimo. Išsilavinimo padėties ataskaitoje pažymima, kad lyčių nelygybė yra didžiausia Benine, Kot di Vuare, Etiopijoje, Gvinėjoje, Malyje ir Toge, čia mažiau nei 60 mergaičių tenka 100 berniukų, viso vaikų skaičiaus, kurie siekia vidurinio išsilavinimo.

Aukštasis išsilavinimas dar viena skaudi Afrikos vieta.

2004 m. pasaulyje buvo 132 mln. studentų, kurių pusė jų trijuose regionuose: Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyno pakrantėje, Šiaurės Amerikoje ir Europoje. 25 pasaulio šalys, kiekviena turėdama daugiau nei 1 mln. studentų, viso apėmė 78 % pasaulio studentijos. Kinijoje daugiausiai – 19 mln. – 15 % pasaulio studentijos, JAV – 17 mln., Indijoje – 11 mln., Rusijoje – 9 mln.

Brazilija, Kinija, Indija, Indonezija, Japonija, Rusija ir JAV visos atskirai turėjo daugiau studentų nei visas SSA regionas [45]. Mažiau nei 1 % gyventojų su aukštuoju išsilavinimu yra Burundyje, Čade, Madagaskare, Mozambike, Nigerijoje bei Tanzanijoje, tačiau ir daug geresnėje ekonominėje bei politinėje padėtyje esančiose šalyse, tokiose kaip PAR, Mauricijus bei Togas šis skaičius yra mažiau nei 8 %.

SSA tik 5 iš 100 suaugusių turi aukštąjį išsilavinimą, tuo tarpu Azijoje jis taip pat nėra aukštas, bet dvigubai didesnis – 10, bet Šiaurės Amerikoje ir Europoje nepalyginamai aukštesnis – 69. Tokią situaciją lemia jau minėta pradinio bei aukštojo išsilavinimo padėtis, kuomet prioritetai yra fokusuojami ties tuo, kad vaikai bent jau po pradinės mokyklos galėtų tęsti mokslus toliau, taip aukštasis išsilavinimas lieka daugiau elitinis, nes reikalingi ir finansiniai resursai, kad šeima galėtų vaiką leisti mokytis toliau, tuo tarpu, žinoma, kad būtent dėl jų dauguma negali baigti pradinio išsilavinimo.

Afrikos kontinentas išsiskiria ne tik mažu gyventojų su aukštuoju išsilavinimu skaičiumi, bet ir kaip daugiausiai turintis mobilių studentų skaičių pasaulyje. SSA mobilieji studentai sudaro 5,9 % visų studentų, tuo tarpu Centrinės Azijos – 3,9 %, Lotynų Amerikos šalių – 1 %, o Šiaurės Amerikos tik 0,1 %. Daugiau studentų užsienyje nei namuose turi Kapo Verdas, Komorai ir Gvinėja-Bisau, apie 50 % - Botsvana, Ekvatorinė Gvinėja, Gambija, Lesotas ir Namibija bei daugiau nei 33 % Angola, Čadas, DKR, Gabonas ir Mauricijus.

Šalies pasirinkimą, išvystant studijuoti į užsienį, dažniausiai lemia kalbinis faktorius, vykstanta į prancūziškai, angliškai ir portugališkai kalbančias šalis t.y. buvusių kolonijų teritorijas.

Pagrindinės migracijos kryptys: kas antras (51%) vyksta į Vakarų Europą, kas penktas arba į SSA arba į Šiaurės Ameriką. PAR universitetai daugiausiai sulaukia atvykstančių studentų iš kaimyninių šalių: Botsvanos, Malavio, Namibijos, Svazilando, Zambijos ir Zimbabvės. Jaunimas ieško geresnių savęs realizacijos sąlygų, kurių nėra gimtojoje šalyje. Iš Afrikos išvyksta toliausiai išsilavinimo prasme pažengę gyventojai, kurie yra taip reikalingi naujos sanklodos visuomenei kurti, savo idėjas atiduodami kitiems kraštams. Ne visi vietinės valdžios atstovai kaip jau minėta reaguoja į besikeičiančią pasaulio situaciją.

Vienas sveikintiniausių žingsnių, kurį žengė kelių Afrikos šalių atstovai, tai – mokesčio už mokslą panaikinimas. Mokesčius už mokslą panaikino Malavis (1994 m. – turintis vieną mažiausių pradinio išsilavinimo skaičių), Uganda (1996 m.), Tanzanija (2001), Kenija (2004), Mozambikas, Etiopija ir Gana. Šios iniciatyvos rezultatas – žymus lankomo padidėjimas. Malavyje lankomumas padidėjo apie 51 %, Ugandoje 70 %, Tanzanijoje nuo 57 (2001 m.) iki 85 % 2002 m., Kenijoje papildomai daugiau nei 1,2 mln. mokinių.

Šalys, panaikinusios mokesčius, susidūrė su naujomis problemomis, tokiomis kaip perpildytos klasės, suolų ir mokymo priemonių stoka, tarkim Malavyje 1 klasei tenka 119 mokinių, 1

suolui – 38, 1 kėdei – 48, 1 knygai – 24, o svarbiausia – 1 mokytojas 62 mokiniams [46]. Panašios problemos ir kitose šalyse, tarkim Mozambique, kur vaikai nelankė mokyklų dėl vietinio karo, trukusio 16 metų, dabar atstatant prarastą infrastruktūrą, mokinių skaičius išaugo apie 1 mln., tačiau vaikai mokosi sėdėdami ant žemės be suolų ir kėdžių. Tačiau tai jau proceso eiga, o šių problemų sprendimas tik padės vyriausybėms augti, tobulinti švietimo sistemą, galbūt imtis priemonių išlaikyti šalis paliekančią studentiją.

Mokytojų stokos problema yra ypač opi, kaip teigiama ataskaitose, tarkim Čadui, Kongui, Burkina Fasui ir Nigeriui, reikia keturis kartus daugiau pradinių klasių mokytojų nei šalys turi šiandien, Etiopijai reikia papildomai 153 000 mokytojų, kad būtų pasiektas visuotinas pradinis išsilavinimas, bet kitoms šalims kaip Botsvana, Gabonas ir Lesotas pakaktų esamo skaičiaus [47]. Be to daug mokytojų gyvybių nusineša ir ŽIV/AIDS virusas. Paskaičiuota, kad geriausiu atveju Kenija, Tanzanija ir Zambija, jei viruso plitimas nebus pristabdytas, praras apie 600 – 700 mokytojų kasmet, o blogiausiu atveju – 1,200 – 1,300 [48].

Daugelyje šalių, nes tik kelios panaikino mokesť už mokslą, pradinis išsilavinimas išlieka „elitiniu“, nes yra mokamas.

Svazilandas yra viena šalių, kur pradinis išsilavinimas yra mokamas, šalies gyventojų raštingumas siekia apie 78 %, gyventojų skaičius mažiau nei 1 mln., tačiau net ir čia nesiekama įgyvendinti visuotinio pradinio išsilavinimo tikslo. Vyriausybės paaiškinimas paprastas ir visiems aiškus – nėra pinigų, todėl ar vaikas galės mokytis priklauso tik nuo tėvų galimybių. Neturtingi tėvai vaikus leidžia į mokyklą paeiliui, vienais metais vienas, kitais metais pastarasis pasiimamas iš mokyklos, eina kitas, o pirmasis lieka dirbti tėvų ūkyje [49].

Botsvanos pavyzdys kiek kitoks, ji įvedė mokesčius už vidurinę mokslą, nors jau kelis dešimtmečius jis buvo nemokamas. Šalis yra laikoma viena demokratiškiausių Afrikoje, tačiau negarantuoja žmogaus teisės mokslą – į nemokamą vidurinę išsilavinimą. Tam tikrais atvejais vargingiausiai gyvenančių tėvų vaikai yra atleidžiami nuo mokesčių, tarkim viename Botsvanos mieste įvertinus 174 mokinius, 131 buvo atleisti nuo mokesčio už mokslą, tačiau kiti likę 17 ne [50].

Vyriausybės 2006 m. biudžeto kalboje [51] yra akcentuojamas išsilavinimo sektoriaus prioritetiškumas kuriant „Inovacinę 21 a. ekonomiką“, išsilavinimo kokybės gerinimas, akcentuojant nemokamą pradinį išsilavinimą. Teigiama, kad mokesčiai pagerins vaikų elgesį, padidins tėvų atsakomybę savo vaikus, o vyriausybė galės geriau pasirūpinti mokytojais ir švietimo sistema [52]. Tačiau ne visi tėvai gali sumokėti mokesčius už mokslą, dar pridėjus tokias problemas kaip ŽIV/AIDS, skurdas ir t.t.

Pasiekti visuotinę pradinį išsilavinimą visose pasaulio šalyse neįmanoma, nes, visų pirma, skirtumai tarp esamos šalių padėties yra labai dideli, per 15 metų beveik dvigubai, o kai kur ir

daugiau kartų padidinti vaikų skaičių mokyklose beveik neįmanoma, nes teisę į visuotiną tiek pradinį tiek vidurinį išsilavinimą Afrikos šalyse riboja daugelis faktorių, pradedant ekonominiais ir baigiant kultūriniais, reikia ne tik pertvarkyti nacionalinę švietimo politiką, užauginti naujus mokytojus, bet pagerinti šalies ekonominę būklę, sumažinti skurdą ir ligas, kurios yra vienos didžiausių kliūčių vaikams siekti pradinio išsilavinimo, reikia didinti reikiamumo suvokimą, kai kur keisti nusistovėjusias tradicijas, esančias kliūtimi mergaičių išsilavinimui. Tačiau pats siekis inspiruoja ir, kaip parodė praktika, padėjo: kai kuriose šalyse net atsisakyta mokesčių už mokslą, padidėjo mokyklų lankomumas, nors iškilo naujos problemos, bet svarbiausia, kad padaryta pradžia, pajudėta ir mirties taško lokaliu lygiu. Perspektyvose matant šalių bendradarbiavimą, dalijimąsi patirtimi, tarptautinę paramą, ko išdavoje šalys vystysis ir tobulės.

2.3. IKT infrastruktūros situacija

Vienu svarbiausių pasaulio šalių konkurencingumą lemiančių rodiklių tampa jų IKT sektoriaus lygis ar kitaip tariant informacinės infrastruktūros dinamiškumas, palengvinantis efektyvų informacijos apdorojimą, tvarkymą ir bendravimą.

Faktai šiai dienai [53]:

- beveik pusė pasaulio populiacijos (trys bilijonai žmonių) niekada neskambino telefonu;
- „Skaitmeninė galimybė“ visų pirma reikalinga Afrikai – kontinentui, kuriame gyvena 1 iš 8 pasaulio gyventojų (12 %), tenka 1 iš 40 fiksuoto ryšio telefonų (2,5 %), 1 iš 30 mobiliųjų telefonų (3%), 1 iš 70 personalinių kompiuterių (1,5 %), 1 iš 50 interneto vartotojų (0,7 %), 1 iš 500 interneto svetainių (0,2%);
- beveik 70 % šalių IKT žemiausio prieinamumo kategorijoje yra Afrikoje.
- pasauliniu mastu tik 650 mln. gyventojų turi asmeninį kompiuterį. Besivystančiame pasaulyje 1/100 gyventojų, bet gali būti palyginamai aukštas Argentinoje 8/100 gyventojų arba labai žemas Burundyje 0,18/100 gyventojų.

Šalys, kurios gerai įvertina ir įsisavina IKT teikiamą naudą bei yra atviros inovacijoms žymiai padidina savo konkurencingumą. Čilės 23 – čia, Indijos 50 – tą (pakilo per 5 vietas palyginus su 2004 m.) vietas pasaulio šalių konkurencingumo reitinguose lėmė rinkos liberalizacija bei IKT integracija į nacionalinių strategijų prioritetus. Šiaurės Europos šalių dominavimas grindžiamas gerai išvystyta švietimo sistema, kuri skatina inovacijas, palanki aplinka naujoms verslo partnerystėms, stiprus naujausių technologijų naudojimas, JAV – gerai išvystyta infrastruktūra ir novatoriškumu [54]. Pastarosios šalys yra pirmaujančios pasaulio Informacinės visuomenės.

Šiandien šalių konkurencingumas vertinamas remiantis trimis kriterijais: institucijų, makroekonominės aplinkos ir technologijų infrastruktūros bei jų naudojimo lygiu. Pasaulio šalių

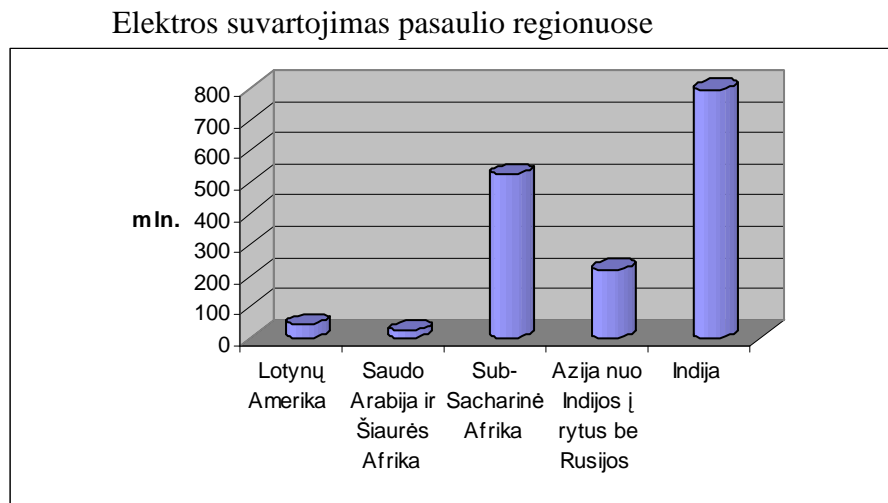
konkurencingumo reitinguose, tarp 117 pasaulio šalių, pirmoji sutinkama Afrikos kontinento šalis yra Tunisas, esantis 40 vietoje, palyginus su 2004 m., ji pakilo per 2 vietas, tuo tarpu 42 vietoje esanti PAR nukrito viena vieta žemiau.

Vienos Afrikos šalys krito, kitos kilo pasaulio konkurencingumo rinkoje. Per kelias vietas nukrito: Botsvana iš 45 į 48, Mauricijus iš 49 į 52, Namibija iš 52 iš 63, Marokas net iš 56 į 76 vietą. Beveik per 10 vietų aukštyn pakilo: Egiptas iš 62 į 53, Gana iš 68 į 59, Tanzanija iš 82 į 71, kiek mažiau Nigerija iš 93 į 88, Mozambikas iš 92 į 91. Palyginus šalių kritimus ir pakilimus, šešios Afrikos šalys pakilo, penkiolika krito, o dvi išliko savo vietose – Kamerūnas ir Beninas, atitinkamai 111 ir 117 vietos, kas rodo, kad šalių padėtis nėra stabili, ji svyruoja, daugumai į blogąją pusę – paskutiniame septynioliktuke aštuonios Afrikos šalys (Čadas, Beninas, Kamerūnas, Zimbabvė, Madagaskaras, Malavis, Etiopija), nors yra pastebimas progresas, verčiantis ir kitas pasaulio šalis pasitempti, tarkim, kai kuriuos stebinantis Botsvanos ir Ganos pirmavimas prieš tokias šalis kaip Rusija ar Argentina specialistų paaiškinamas pastarųjų šalių situacijos, ypač mokslo ir novacijų kūrimo srityje, pablogėjimu, o ne pirmųjų progresu [55]. Iš vienos pusės, tai liudija apie šių dienų rinkos situaciją, kurioje nei viena šalis negali būti garantuota dėl savo užimamos vietos, iš kitos pusės, šalys turi nuolat pasitempti, kad išliktų konkurencingos nuolat besikeičiančioje aplinkoje.

2004 m. „Afrikos konkurencingumo ataskaitoje“ [56] žemyno ekonomika apibūdinama kaip Dvidešimtojo amžiaus tragedija, tragedija, įvertinant pasekmes gyventojų gerovei – dauguma gyventojų yra skurdesni dabar nei gyvenę tuomet, kai kūrėsi jų valstybės. Faktus papildoma statistika: BVP vienam gyventojui yra mažesnis SSA už viso Afrikos kontinento, šiandien jis 200 USD mažesnis, nei buvo 1974 m. t.y. sumažėjo 11 %, kai tuo tarpu likusiame pasaulyje augo apie 2 % kasmet. Tokį Afrikos augimą lėmė ir mažas investicijų skaičius, kuris per pastaruosius 40 metų buvo mažiau 15 %, o 1990 m. pirmoje pusėje pasiektas pikas: 7,5 % SSA ir 8,5 % visam kontinentui, palyginus tarkim su Rytų Azijos šalimis, kur sudarė 30 %, ir šalių uždarumas, priešingu atveju Afrikos kasmetinis augimas galėtų padidėti 0,67 % kasmet. Kontinento šalių plėtrą stabdo jau ir aptartų teisių bei laisvių varžymas, nesaugumas.

Elektros pasaulyje neturi daugiausiai Indijos gyventojai, net 798 mln., antroje vietoje SSA – 526 mln., beveik dvigubai mažiau Azijos kontinentas nuo Indijos į Rytus, be Rusijos, - 221 mln., tuo tarpu Lotynų Amerikoje palyginus su kitais regionais tik 21 mln. gyventojų, yra paskaičiuota, kad jei niekas nesikeis 2030 m. 1,4 bln. pasaulio gyventojų gyvens be elektros [57] (4 schema).

4 schema

Pasaulio elektros sunaudojimo reitinguose, apimančiuose 204 šalis [58], pirmauja JAV - 3 880 352 kWh, Kinija, Japonija ir Rusija palyginti aukštą keturioliką vietą užima PAR 236 924 kWh - , per pusę pozicijų nuo jos atsilieka Egiptas – 31 vietą, sunaudojantis 236 924 kWh, nuo pastarojo dar per pusę pozicijų atsilieka Alžyras, esantis 60 vietoje ir sunaudojantis 236 924 kWh, pirmame šimtuose dar yra Marokas, Libija, Tunisas, Gana, Mozambikas, Nigerija, Zimbabvė bei Zambija – 98 vieta, sunaudojanti 7 835 kWh, sekančiame šimtuose randame apie 40 Afrikos šalių, kurių paskutinės sunaudoja: Komorai 19, San Tomė ir Principė 18, Ekvatorinė Ginėja 26, CAR 108 kWh. Palyginus su pirmaujančių turinčių mažiausią teritoriją Japonija – 1097167 kWh milžiniški skirtumai.

Informacijos ir komunikacijos priemonių bei paslaugų prieinamumo žemėlapyje 2005 m. [59], pagal Skaitmeninio prieinamumo indeksą (SPI), Afrikos šalys patenka į žemo ir vidutinio skaitmeninio prieinamumo zonas.

Didžioji Afrikos dalis, iš esmės apimanti centrinę dalį, patenka į žemo prieinamumo lygį – 0.00 – 0.29. Yra nurodomos tik dvi šalys, apie kurias nepateikiama informacija – tai Somalis ir Vakarų Sachara (tai dvi šalys iš keturių pasaulio šalių) .

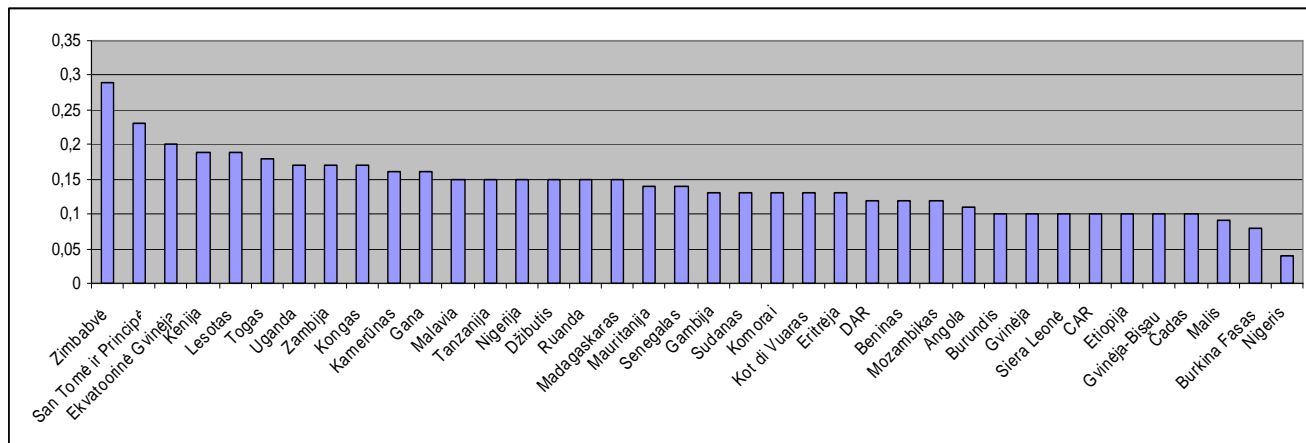
Šalys, kuriose „skaitmeninė atskirtis“ yra ypač ryški:

1. Komorai (0.13), Butanas (0.13), Gvinėja Bisau (0.1) ir Eritrėja (0.13) turi tik vos daugiau nei nulį mobiliojo ryšio abonentų 100 gyventojų;
2. Mozambiko DAI yra 0.12, jis surenka 0 pagal prieinamumą, 0.01 už infrastruktūros buvimą ir tik 0.2 interneto vartotojų 100 gyventojų. Mobiliojo ir plačiajuosčio ryšių prieinamumas taip pat labai žemas.
3. Siera Leonė (0.1) ir Ruanda (0.15), abiejose 0 pagal prieinamumą ir naudojimą. Siera Leonė turi tik 36 % suaugusių raštingumą, Ruanda 68 %.

4. Sudanas (0.13) kartu su Irako bei Afganistano šalimis, kur dėl konfliktų ir karų, yra ryškus infrastruktūros trūkumas.
5. Čadas (0.1), Gvinėja Bisau (0.1), Malis (0.09), Burkina Fosas (0.08), Nigeris (0.04) – šalys, kuriose yra žemiausias tiek informacijos tiek elektroninių resursų prieinamumas (5 schema).

5 schema

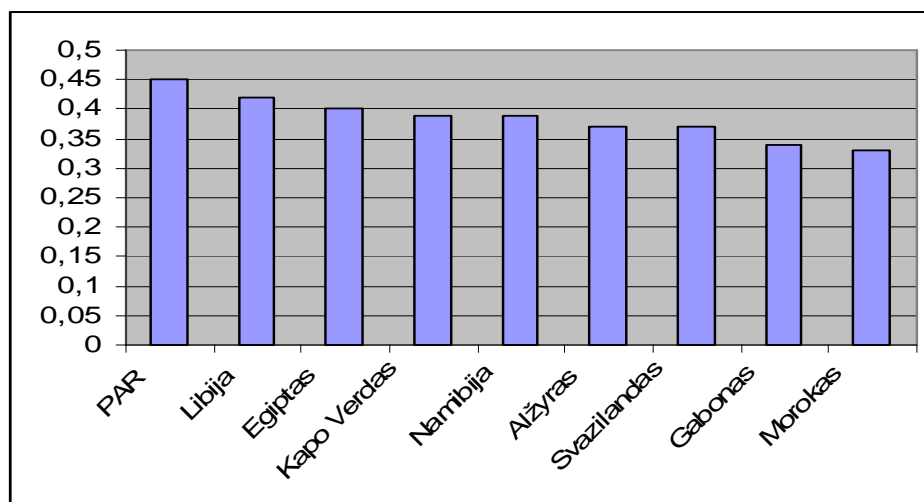
Šalys, kuriose aukštas „skaitmeninės atskirties“ lygis

Iš šalių, kurių rodiklis įvardijamas kaip vidutinio lygio t.y. 0.3 – 0.49 yra likusios kontinento šalys t.y. esančios Pietuose: Pietų Afrika, Namibija, Botsvana, vakarinėje pakrantėje: Gabonas, Šiaurėje: Egiptas, Libija, Alžyras, Tunisas, Marokas. Iš pastarųjų, pastebima pažanga vienoje ar kitoje srityse: Egipte – didėja nemokamo interneto prieinamumas, Tunise – auga prieinamumas mokyklose, Kapo Verde – auga privatizavimas (6 schema).

6 schema

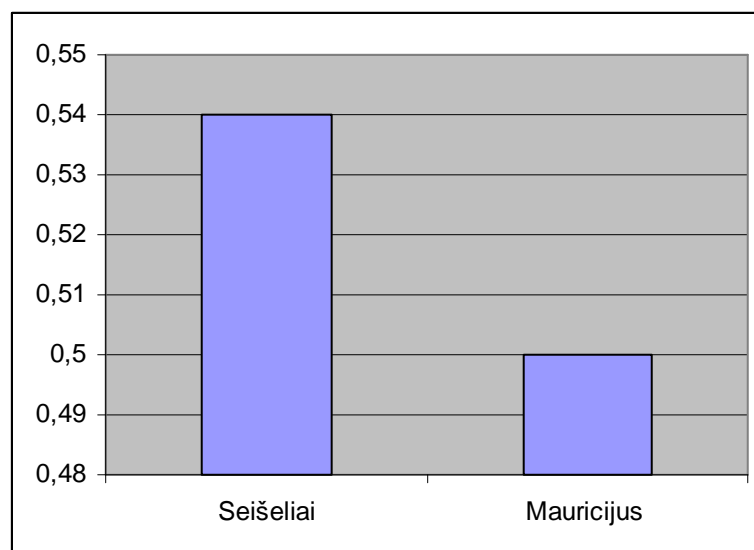
Šalys, kuriose vidutinis „skaitmeninės atskirties“ lygis

Į aukštesnio vidutinio prieinamumo zonas pasauliniu mastu, patenka tik dvi Afrikos šalys: Mauricijus ir Seišeliai (7 schema).

7 schema

Šalys, kuriose mažiausias „skaitmeninės atskirties“ lygis

Tuo tarpu, pasauliniu mastu, į aukščiausio prieinamumo zonas patenka: JAV, Kanada, Australija, Japonija, Pietų Korėja, Taivanas, Naujoji Zelandija, Vakarų Europa, rytuose iki Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos, vakaruose iki Ispanijos, šiaurėje iki Airijos, iš Rytų Europos šalių – Estija pagal plačiajuosčio ryšio prieinamumą.

Taigi Afrikos kontinente Skaitmeninis prieinamumas 2002 m. svyravo nuo žemiausio prieinamumo Nigeryje – 0,04, Zimbabvėje 0,29, iki aukščiausio, patekusio į aukštesnio prieinamumo lygį, Seišeliuose – 0,54 (52 vieta iš 178), o daugiausiai Afrikos šalių pateko į žemo prieinamumo zonas.

Dar vienas rodiklių, kuriuo remiantis yra vertinamos pasaulio IV – Skaitmeninės galimybės indeksas (SGI), nors apima tik 40 pasaulio šalių, tačiau padeda įvertinti šalių pasirengimą, nes vertinami pasaulio geriausi. 2003 m. reitinguose [60] randame tik dvi Afrikos kontinento šalis – Egiptą ir PAR. Tuo tarpu Lotynų Amerikos – šešias. Pirmauja Pietų Korėja, Hon Kongas, Japonija, JAV užima tik 13 vietą – tai liudija apie tai, kad pagal technologinį pasirengimą pirmaujančiose šalyse situacija jau pamažu stabilizuojasi, o SGI yra vertinamos pirmaujančios progresyviausios šalys.

SGI reitinguose Egiptas užima 31, o PAR – 36 vietą. Egiptas lenkia PAR – taigi jo vystymasis yra vertinamas kaip progresyvesnis. Afrikos šalis lenkia Lotynų Amerikos šalis: Venesuela (33), Brazilija (34), Kolumbija (35), Čilė (25), Argentina (26) ir Meksika (27). Nuo PAR atsilieka Filipinai, Indonezija, Peru ir Indija. Egiptas yra visai šalia Rusijos bei viena vieta lenkia Kiniją. Šių dviejų šalių įtraukimas, liudija apie tarptautinį įvertinimą t.y. tai, kad šalys turi pakankamai

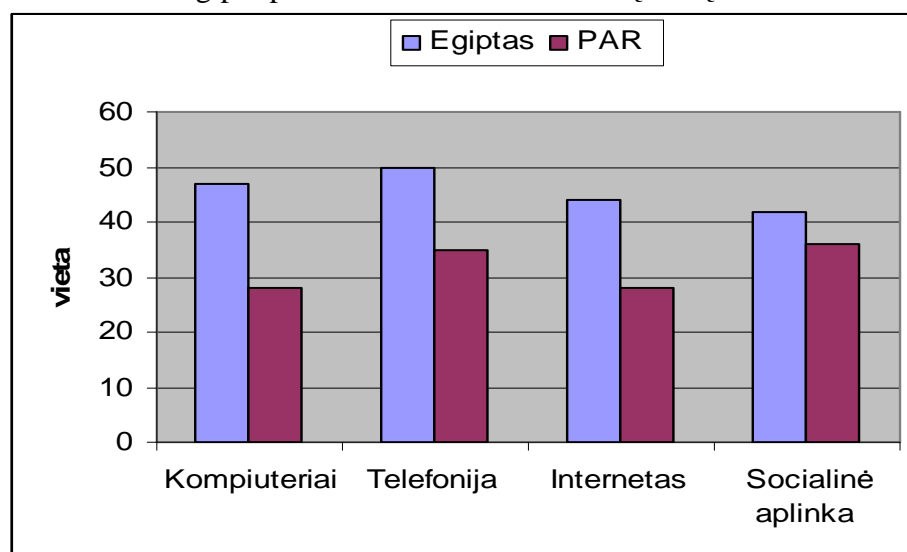
gerą potencialą vystytis toliau. Tai patvirtina ir jų patekimas į pasaulio IV vertinimo tarpą, kuris nustatomas remiantis šalies Informacinės visuomenės indeksu (IVI).

IVI vertinama 53 pasaulio šalių IV situacija. 2004 m. pasaulyje pirmavo Danija, PAR užėmė 34, Egiptas 46 vietą. Šalys yra priskirtos Viduriniųjų Rytų ir Afrikos šalių zonai. Joje abi šalys lenkia Turkiją (50 vieta) bei Saudo Arabiją (47). Azijoje PAR lenkia Indoneziją, Filipinus, Tailandą, Indiją, Kiniją, išskyrus Honkongą (11), Rusiją (41), Rytų ir Centrinėje Europoje - Slovakiją (35), Bulgariją (40) ir Rumuniją (48), visas Lotynų Amerikos šalis, išskrus Čilę, kuri yra 29 vietoje, tačiau Egiptas atsilieka nuo visų Lotynų Amerikos šalių, arčiausiai jis yra Venesuelos, užimančios 45 vietą. Kompleksinės IV visuomenės atveju Egipto reitingai yra mažesni nei PAR, ko gero tai lemia, ir demokratinių laisvių stoka, tačiau šalis yra geriau vertinama kaip turinti geresnį potencialą išnaudoti „skaitmeninę galimybę“. PAR atsilikimas pastebimas ir palyginus su Lotynų Amerikos šalimis, kurios visos lenkia šalį pagal SGI, nors PAR jas lenkia IVI atveju, išskyrus Čilę. Tuo tarpu jei JAV gali sau leisti žemesnę vietą SGI atveju, nes jos infrastruktūra vertinama kaip geriausiai išvystytą, PAR dar to sau leisti begali, todėl galima daryti prielaidą, kad šalis nepakankamai išnaudoja „skaitmeninės galimybės“ potencialą.

IVI sudėtinių dalių atveju (vertinama kompiuterių, telefonų, interneto situacija ir bei socialinė aplinka, apimanti tokius kriterijus kaip korupcija, pilietinės laisvės, išsilavinimo padėtis) PAR pagal kompiuterių naudojimą ir internetą pakiltų į 28 vietą, tačiau atsilieka telefono infrastruktūroje 35 vieta bei socialinėje aplinkoje – 36 vieta, Egipto socialinė aplinka vertinama 42 vieta, labiausiai jis atsilieka telefonijos situacijoje – 50 vieta, kiek mažiau interneto – 44 ir kompiuterių naudojimo – 47 vieta. Bendra šalių problema – žema telefonijos infrastruktūros situacija, lemianti ir žemesnius pasaulinius reitingus – rodo, kur šalims reikėtų pasitempti (8 schema).

8 schema

PAR bei Egipto padėtis ISI indekso sudėtinių dalių kontekste

2.3.1. Afrikos šalių e pasirengimas

Pasaulio šalių pasirengimas integruotai panaudoti IKT teikiamą naudą, įvertinant esamą politinę aplinką, nacionalinį iniciatyvumą bei infrastruktūros situaciją yra vertinamas e pasirengimo indeksu (NRI).

Naujausiais 2005 m. duomenimis [61], geriausiai pasirengęs naudoti IKT iš Afrikos šalių yra Tunisas, užimantis 36 vietą tarp 115 pasaulio šalių bei nedaug nuo jo atsiliekanti PAR – 37 vieta, palyginus su 2003 m. duomenimis [62], kuomet buvo vertinamos 82 pasaulio šalys atitinkamai Afrikos atstovės užėmė 34 ir 36 vietas.

Pirmaujančios šalys: viena iš Afrikos kontinento geriau besivystančios Šiaurės, kita – Pietų lyderė. Papildžius vertinamų šalių sąrašą, Botsvana nukrito iš 44 (2003 m.) į 56 vietą, Marokas iš 52 į 77, Namibija iš 53 į 78, Nigerija iš 74 į 90, o Egiptas bei Mauricijus pakilo, pirmasis iš 65 į 63, antrasis iš 56 į 45. Iš 33 šalių, papildžiusių vertinimo gretas 14 Afrikos šalių beveik visos atsidūrė reitingų gale, išskyrus Gana, kuri iškart pateko į 61 vietą, aplenkdamą Egiptą. Tai rodo, kad IKT įsisavinimo greitis ir jų naudojimas padeda šaliai vystytis, ir tuo pačiu skatina visuotinį vystymąsi, siekiant neatsilikti nuo konkurentų ateinančiais metais bei svarbus stabilumo palaikymas, jei sustosi vėl gali kristi.

E. MakFi, remdamasis šalių e pasirengimo rodikliais bei pažanga vienoje ar kitoje srityje suskirto Afrikos šalis į tris lygius [63]:

1. šalys su aukštu e pasirengimo lygiu: Botsvana, Egiptas, Mauricijus, Pietų Afrika ir Tunisas. Jose pastebimas ryžtingas IKT politikos vykdymas, laikant IKT esmine dalimi savo ekonominio, socialinio ir kultūrinio vystymosi. Nors skirtingais laipsniais, bet jos jau pradėti įgyvendinti įstatymai, kurie padeda didinti IKT naudojimą ir prieinamumą prie jų. Egipte ypač IKT naudojimą remia vyriausybė, kaip įrankį valdžios bei socialiniam – ekonominiam vystymuisi. PAR pirmąja e komercijos srityje bei turi pakankamai gera išvystytą infrastruktūrą. Nors šių šalių viduje išlieka aukšta lokali „skaitmeninė atskirtis“, ypač tarp kaimo ir miesto ir tarp lyčių. Reikalingas tolesnis telekomunikacijų sektoriaus liberalizavimas.

2. šalys su vidutiniu e pasirengimo lygiu: Kamerūnas, Kot di Vuaras, Etiopija, Gabonas, Gana, Kenija, Libija, Malavis, Marokas, Mozambikas, Namibija, Nigerija, Senegalas, Seišeliai, Tanzanija, Uganda, Zambija, Zimbabvė. Joms būdinga mažiau išvystyta infrastruktūra ir silpnesnis pasiryžimas siekti e pasirengimo. Investicijos į IKT išlieka brangios. Šalyse ryškus rūpinimasis visų pirma telekomunikacijų sektoriaus plėtra, mažiau dėmesio skiriama IKT integravimui į paslaugų sektorių, trūksta reikalingų institucijų. Valybėms reikėtų kuo produktyviau išnaudoti esamas institucijas, kurti viešus interneto prieigos centrus. Tačiau, tarkim Libija, kurios atvejis bus aptartas

vėliau neturi integruotos IKT politikos bei pakankamai žemą infrastruktūros lygį, jos pasirengimas yra geresnis žmogiškųjų resursų ir ekonominės situacijos atveju.

3. šalys su žemu e pasirengimo lygiu: Alžyras, Angola, Beninas, Burkina Fosas, Burundis, Kapo Verdas, CAR, Čadas, Komorai, DKR, Džibutis, Ekvatorinė Gvinėja, Gambija, Eritrėja, Gvinėja, Gvinėja – Bisau, Lesotas, Liberija, Madagaskaras, Malis, Mauritanija, Sao Tome ir Principe, Siera Leonė, Somalis, Sudanas, Svazilandas, Togas, Vakarų Sachara. Šioms šalims trūksta strateginio IKT sektoriaus integravimo, žinojimo apie IKT įtaką vystymuisi, infrastruktūros, jos turėtų išnaudoti bevielio ryšio teikiamas galimybes bei radiją, kuris yra bene vienintelė visuomenės informavimo priemonė, ypač kaime.

Pasaulio šalių e pasirengimas nuolat kinta, jis priklauso nuo IKT integravimo į vietines ir globalias vystymosi strategijas. Šalių sugretinimas ne tik padeda įvertinti šalies padėtį pasauliniame kontekste, bet ir skatina vystymąsi, nes geresnė valstybės padėtis IKT sektoriuje didina jos konkurencingumą. Vienos Afrikos kontinento šalys, tokios kaip PAR ir Tunisas, patenka į pirmąjį pasaulio keturiasdešimtuką ir yra vertinamos kaip esančios pakankamai aukšto e pasirengimo, kitos šalys nuo pirmųjų skiriasi mažesniu pasirengimu, tarp jų Gana, Tanzanija, Libija, Marokas, Namibija, Alžyras, jų padėtis pasaulio mastu svyruoja nuo 61 vietos – Gana iki 91 – Kenija, likusios šalys atsiduriančios pasaulinių reitingų gale, nuo 95 vietą užimančio Malio iki paskutinę vietą užimančios Etiopijos, tarp jų Kamerūnas, Madagaskaras, Beninas, Čadas, Zimbabvė ir kitos, išsiskiria labai menkai išvystyta infrastruktūra, jos arba visai neturi Nacionalinės ITK politikos arba geriausiu atveju yra jos kūrimo procese.

2.3. Telekomunikacijų sklaida

2.3.1. Fiksuotas ryšys

Afrikos fizinės IKT infrastruktūros situacija yra viena žemiausių pasaulyje, tačiau ji kinta ir įgauna kontinentui būdingas tendencijas, kurios lemia vienu ar kitu IKT spartesnę plėtrą.

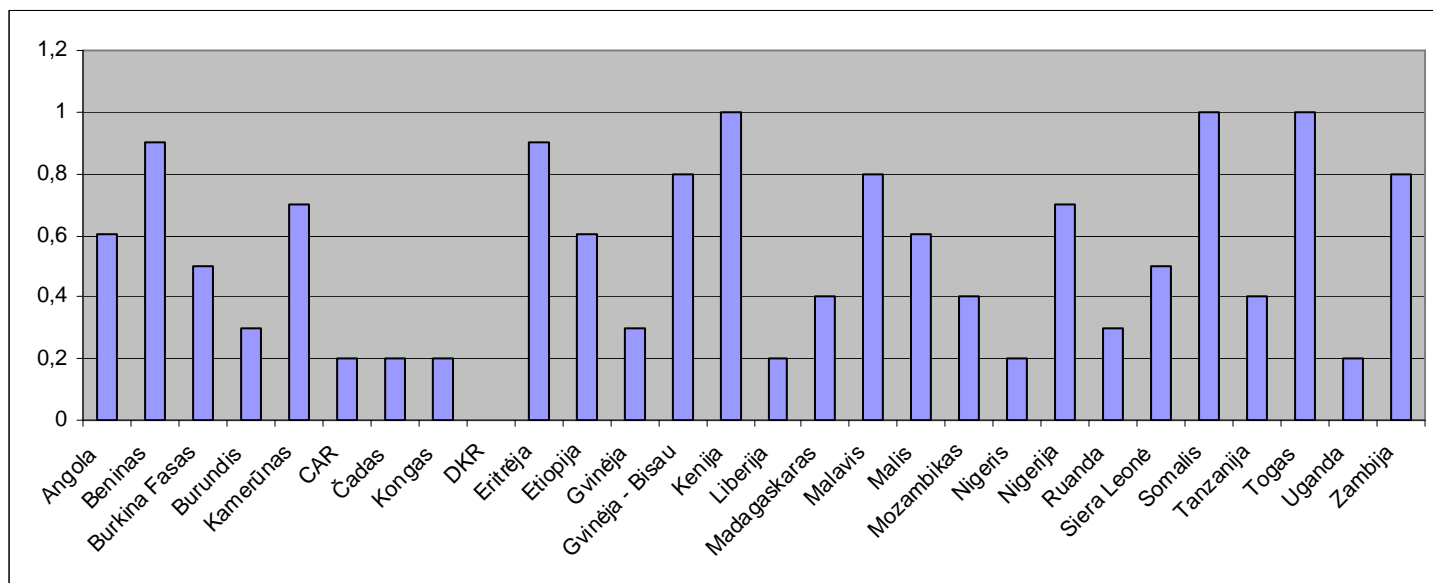
Mažesni plėtros tempai yra pastebimi fiksuoto ryšio rinkoje. Šiam ryšiui plisti trukdo ne tik investicinės aplinkos nebuvimas, bet ir fizinės kliūtys, reikalaujančios jau esamos komunikacijų infrastruktūros. Įvertinus dabartinę kontinento situaciją [64], Afrikos šalys suskirstytos į tris grupes:

1. šalys, kuriose fiksuotas ryšys siekia mažiau nei vieną telefono liniją 100 šalies gyventojui;
2. šalys, kuriose fiksuotas ryšys siekia iki penkių telefono linijų 100 šalies gyventojų;
3. šalys, kuriose fiksuotas ryšys viršija daugiau nei penkias telefono linijas 100 šalies gyventojų.

Į pirmąją grupę pateko daugiausiai šalių – 24 t.y. kiek mažiau nei pusė, kas liudija apie tai, kad beveik 50 % Afrikos šalių, 100 gyventojų tenka mažiau nei viena telefono linija. Šioje grupėje net septyniose šalyse: CAR, Čade, DKR, Konge, Liberijoje, Nigeryje ir Ugandoje tenka vos 0,2 telefono linijos 100 gyventojui. Vienos telefono linijos ribą pasiekia tik trys šalys: Togas, Somalis ir Kenija, nedaug iki jų trūksta (0,8) Beninui, Burkina Fasui, Gvinėjai – Bisau, Malaviui ir Zambijai. Viso 8 šalys iš 24 yra arčiau vienos telefono linijos 100 gyventojų ribos, tuo tarpu, 14 t.y. apie 70 % šios grupės šalių visų, atsilieka nuo pirmųjų (9 schema).

9 schema

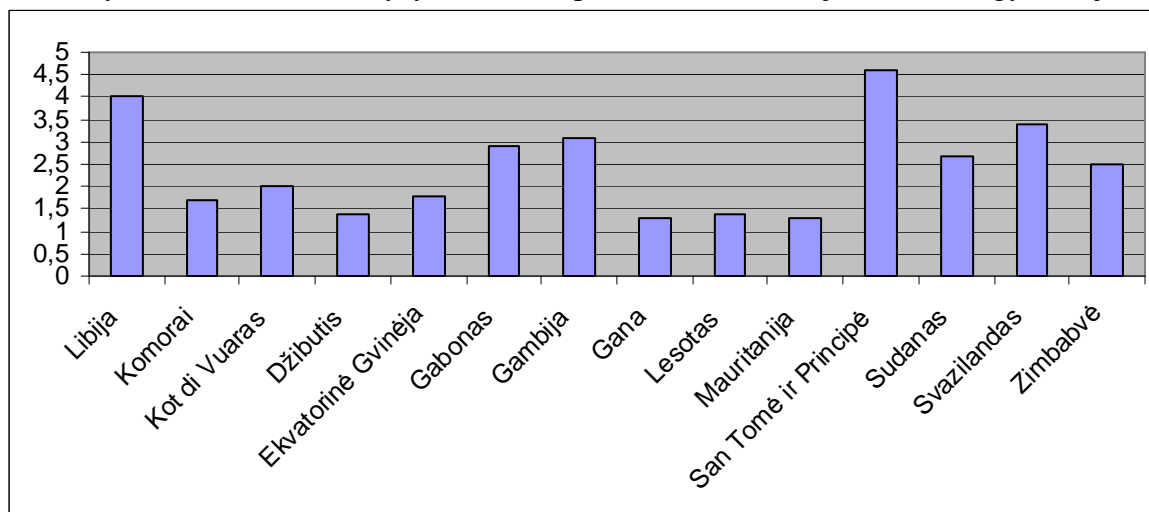
Šalys, kuriose fiksuoto ryšys siekia mažiau nei vieną telefono liniją 100 šalies gyventojui

Į antrosios grupės gretas patenka 14 šalių. Joje fiksuoto telefono ryšio paplitimas svyruoja nuo kiek daugiau nei nuo vienos telefono linijos - Džibutyje, Ganoje, Lesote ir Mauritanijoje iki 4 – 4,5 telefono linijų Libijoje bei San Tomės ir Principės salose. Kitose šalyse: Gabone, Gambijoje, Sudane, Svazilande vidutiniškai tenka apie 4 – 4,5 linijas 100 gyventojų (10 schema).

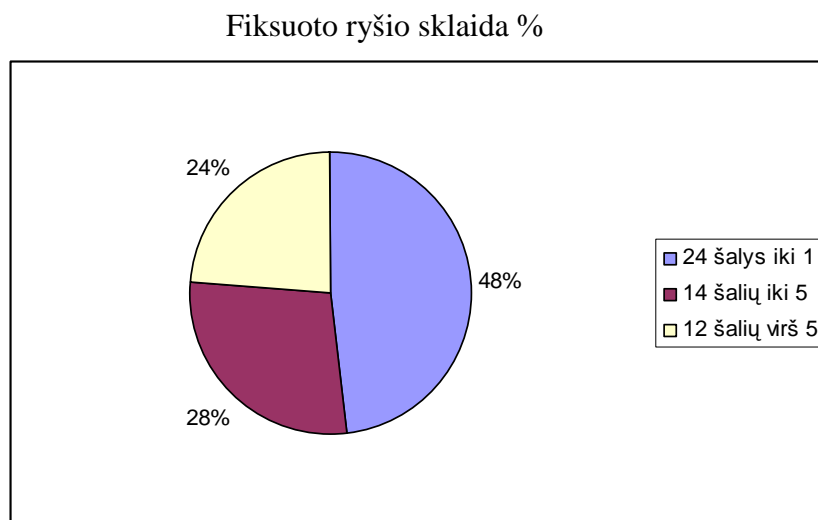
10 schema

Šalys, kuriose fiksuotas ryšys siekia iki penkių telefono linijų 100 šalies gyventojų;

Taigi fiksuoto ryšio paplitimas, sudėjus pirmosios ir antrosios grupės rezultatus, net 76 % Afrikos šalyse tenka mažiau nei penkios ar penkios telefono linijos 100 gyventojų (11 schema).

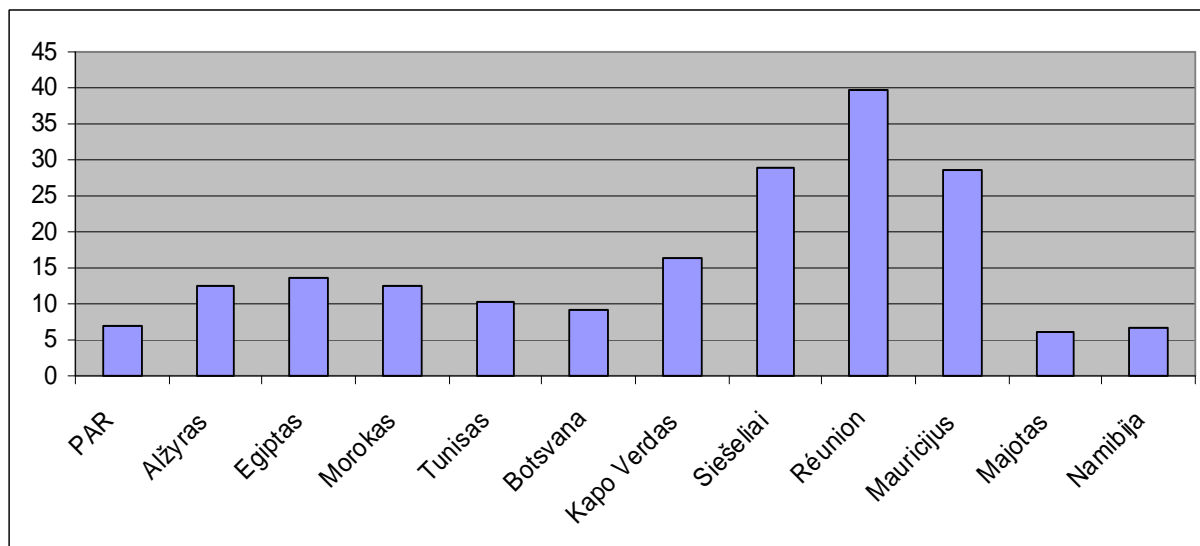
11 schema

Trečiąją grupę, apimančiąją 24 % Afrikos kontinento, sudaro 12 šalių. Joje paplitimas svyruoja nuo kiek daugiau nei 5 telefono linijų: Majote, Namibijoje ir PAR iki 40 Reunione. Beveik 30 telefono linijų 100 gyventojų tenka Mauricijuje bei Seišeliuose, šios abi šalys pagal SPI patenka į aukštesnio vidutinio šalių pasirengimo gretas, aukščiausiai iš Afrikos šalių (12 schema).

12 schema

Šalys, kuriose fiksuotas ryšys viršija daugiau nei penkias telefono linijas 100 šalies gyventojų.

Taigi tik 24 % visų Afrikos šalių tenka daugiau nei penkios telefono linijos 100 gyventojų, o beveik pusėje – 48 % tenka tik mažiau nei po vieną fiksuoto telefono ryšio liniją. Pirmaujančiose šalyse: Mauricijuje, Reunione ir Seišeliuose tenka po 30 – 40 telefono linijų 100

gyventojui, tuo tarpu labiausiai atsiliekančiose šalyse: CAR, Čade, DKR, Konge, Liberijoje, Nigeryje ir Ugandoje tik vos 0,2 telefono linijos 100 gyventojui.

2.3.2. Mobilusis ryšys

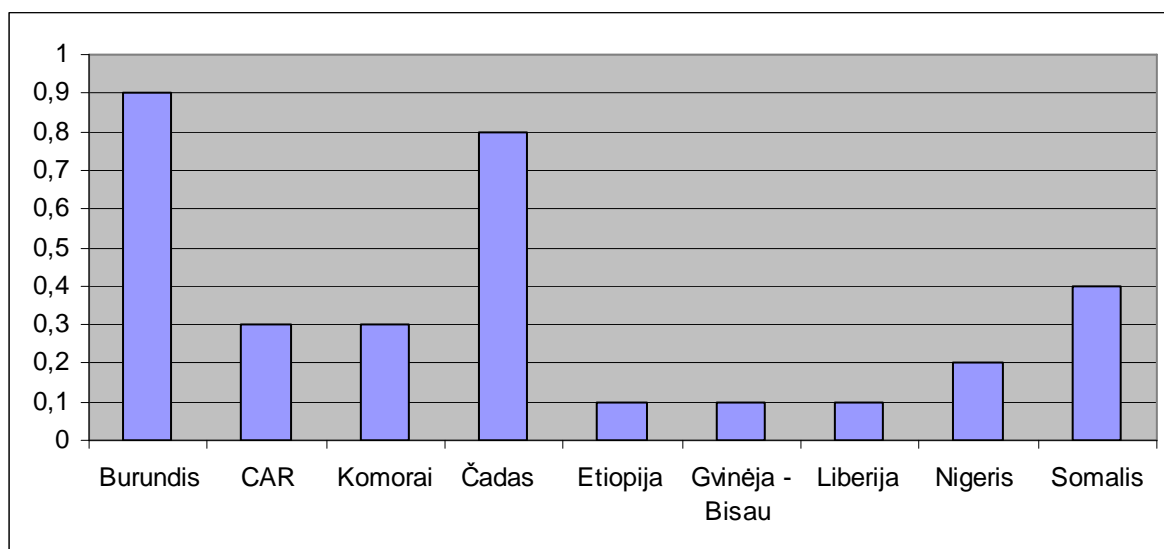
Mobilusis ryšys Afrikoje plinta nepalyginamai greičiau nei fiksuotas arba tiesiog užima jo vietą. Dėka šių tendencijų Afrikoje galime stebėti technologinę revoliuciją, kuomet gyventojai, nenaudoję fiksuoto ryšio, tampa mobiliojo ryšio abonentais.

Mobiliojo ryšio vartotojai suskirstyti tuo pačiu principu kaip ir fiksuoto ryšio linijos 100 gyventojų: iki 1, iki 5 ir virš 5.

Mažiau nei vienas mobiliojo ryšio vartotojas 100 gyventojų tenka devyniose Afrikos šalyse (20 % visų šalių), fiksuoto – 24 šalyse. Arčiausiai ribos yra Burundis, toliausia – Etiopija, Gvinėja-Bisau ir Liberija (12 schema).

13 schema

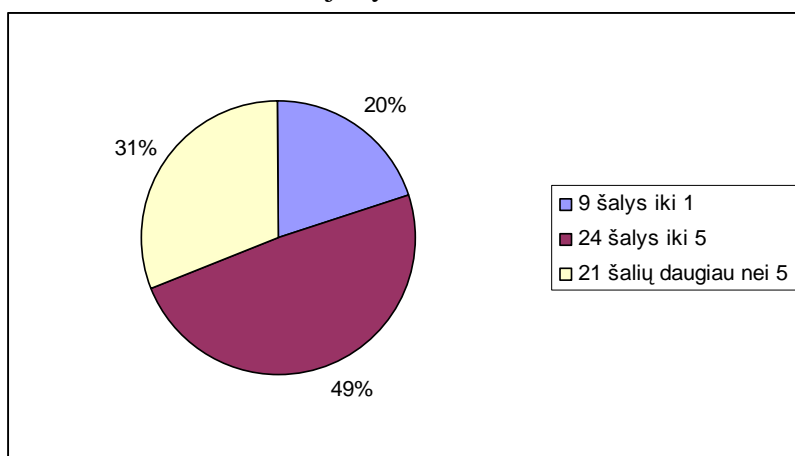
Mažiau nei 1 mobiliojo ryšio vartotojas 100 gyventojų.

49 % Afrikos šalių (24 šalys) tenka mažiau nei po 5 mobiliojo ryšio vartotojus 100 gyventojų. SSA vidurkis yra 2,8, o kontinento – 6,1. SSA vidurkį viršija 9 šalys: Togas, Kenija, Gana, Džibutis Beninas, Zimbabvė, Uganda, San Tomė ir Principė, tačiau kitos šalys, vos peržengia 1 ribą: Madagaskaras, Malavis, Gvinėja, pastarosiose ir fiksuoto ryšio rodikliai nesiekia 1 linijos 100 gyventojų (14 schema). Sudėję pirmosios ir antrosios grupių rezultatus, matome, kad 69 % Afrikos šalių neviršijamas kontinento vidurkis – 6,1 vartotojo 100 gyventojų.

14 schema

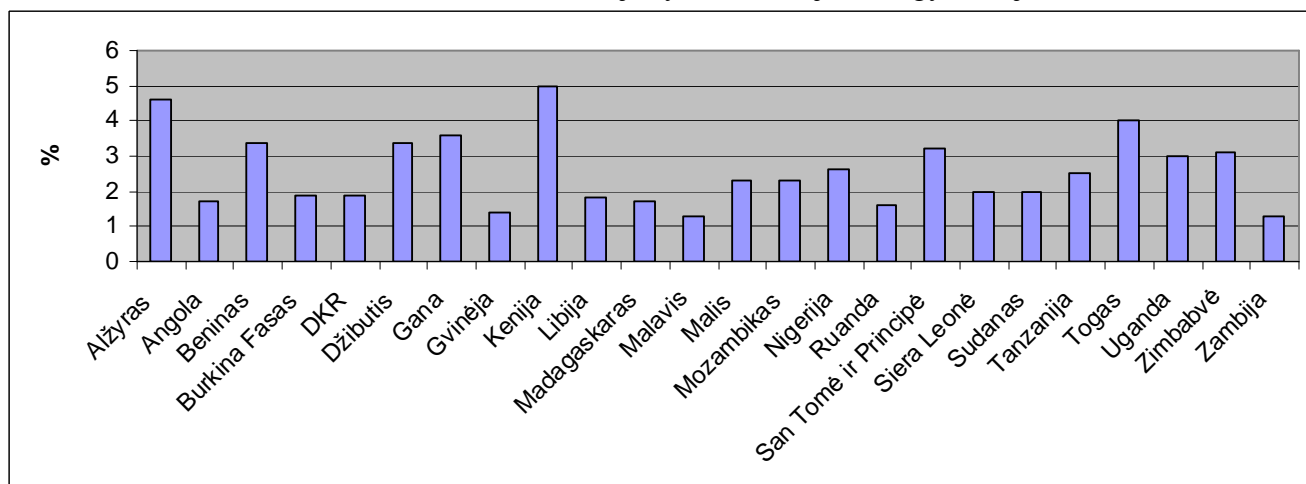
Mobiliojo ryšio sklaida, %

Nigerija – viena valstybių, kurioje sparčiausiai plinta mobilus ryšys, atsižvelgiant į gyventojų skaičių – 130 mln. Nuo 1999 m. šalyje pradėta rinkos liberalizacija ir įvykdytos reformos. Po reformos mobiliojo ryšio vartotojų skaičius išaugo nuo 25 000 1999 m. iki 9,1 mln. – 2004 m. Viena sėkmės sąlygų – fiksuoto ryšio infrastruktūros nebuvimas [65]. 2003 m. Nigerijoje buvo daugiau nei 2,5 mobiliojo ryšio vartotojų 100 gyventojų.

15 schema

Mažiau nei 5 mobiliojo ryšio vartotojai 100 gyventojų

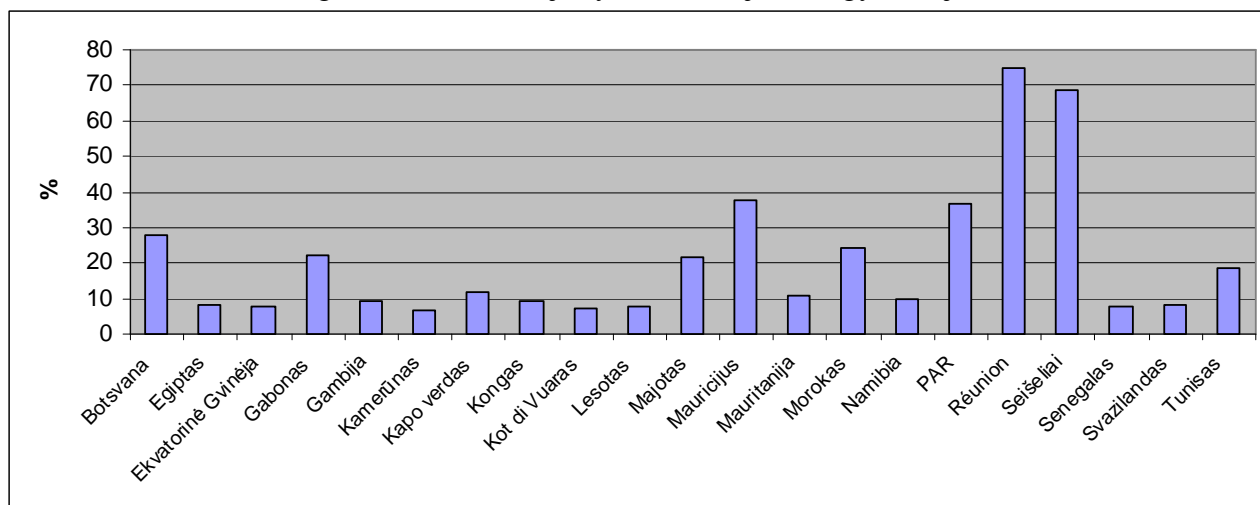

31 % Afrikos Šalių (21 šali) yra daugiau nei 5 mobiliojo ryšio vartotojai 100 gyventojų. Visos šios šalys viršija kontinento vidurkį ir, ko gero, labiausiai jį lemia. Mažiausiai mobiliojo ryšio vartotojų šioje grupėje Kamerūne – 6,6, daugiausiai – Reunione – 74,7. Arčiausiai pastarojo yra Seišeliai – 68,4, Mauricijus – 37,9, PAR – 36,4. Tačiau PAR, palyginus su pirmaisiais, yra daug didesnis gyventojų skaičius – 46 mln. Tuo tarpu Reunion - 756 000, Seišeliuose – 80 000, Mauricijuje – 1221. Ši šalių grupė pasižymi mažesniu gyventojų skaičiumi, kuris lemia ir didesnę mobiliojo ryšio

vartotojų skaičių. Iš kitos pusės, tarkim, Komorai taip pat nepasižymi dideliu gyventojų skaičiumi, tačiau juose tenka tik vienas mobiliojo ryšio vartotojas.

16 schema

Daugiau nei 5 mobiliojo ryšio vartotojai 100 gyventojų

2.3.3. Internetas

Mobilūs telefonai skverbiasi ir į mažiau turtingesnes šalis, o internetas, priešingai – išskirtinai tik į geresnėje ekonominėje situacijoje esančias šalis.

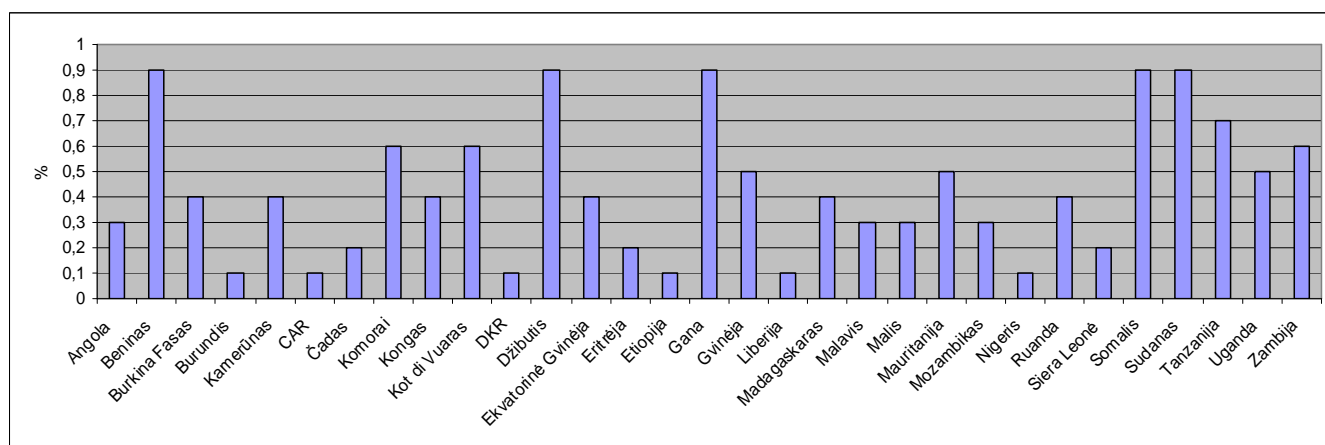
Interneto vartotojų grupių diferenciacija pasirinkta mažesnė. Jie suskirstyti į dvi grupes:

1. šalys, kuriose tenka mažiau nei vienas interneto vartotojas 100 gyventojų;
2. šalys, kuriose tenka daugiau nei vienas interneto vartotojas 100 gyventojų;

Afrikos kontinento 31 šalyje – 56 %, interneto vartotojai nesiekia vieno šimtui gyventojų, tarp jų, mažiausiai pažengusios šalys: Nigeris, CAR, Čadas, DKR, Etiopija, Liberija, Burundis, labiausiai pažengę šioje kategorijoje: Beninas, Džibutis, Gana, Somalis, Sudanas ir Tanzanija (17 schema).

17 schema

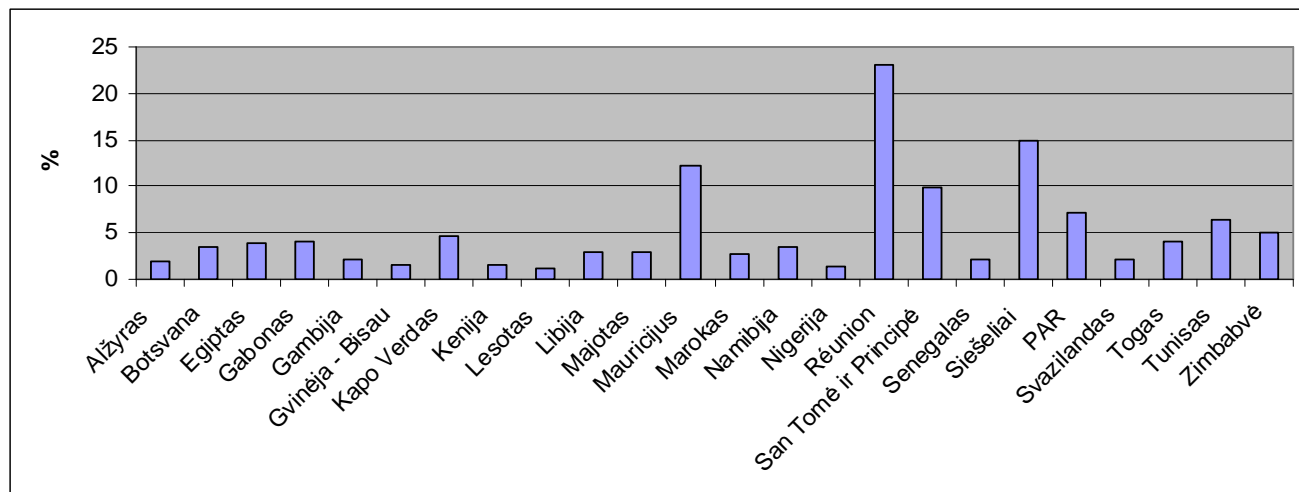
Šalys, kuriose tenka mažiau nei vienas interneto vartotojas 100 gyventojų;

Skirtumai pačiame Afrikos kontinente virš vieno interneto vartotojo 100 gyventojų labai netolygūs: nuo didžiausio skaičiaus Reunione – 23,1, Seišeliuose – 15, Mauricijoje – 12,3, kur yra maži gyventojų, einant toliau: PAR – 7,1, Tunisas – 6,4, Zimbabvė – 5,1 iki Kenijos, Lesoto, Senegalo, Gvinėjos – Bisau – vos viršijančių vieno vartotojo ribą. Tačiau pirmosios šalys žymiai lenkia atsiliekančias.

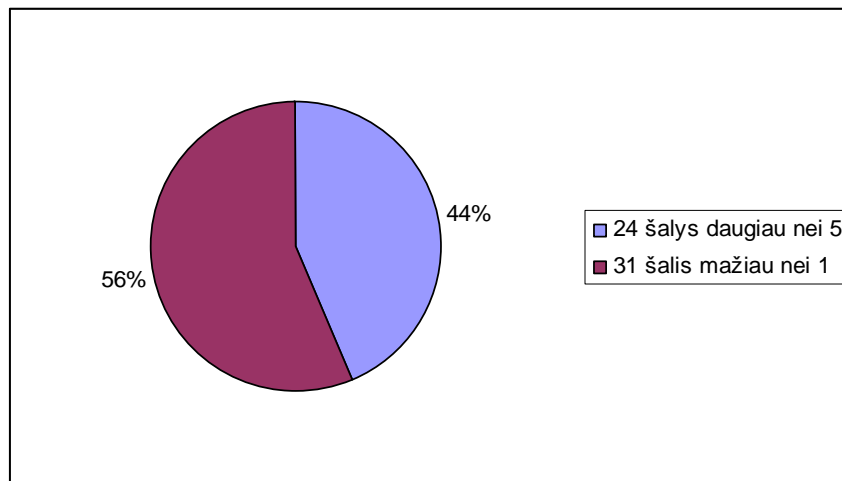
18 schema

Šalys, kuriose tenka daugiau nei vienas interneto vartotojas 100 gyventojų

19 schema

Interneto sklaida, %

Mažiausiai išvystyta Telekomunikacijų struktūra yra Centrinės: CAR, DKR, Čade, dalyje Rytinės: Etiopija, Sudanas ir Vakarinės: Liberija Afrikos šalyse t.y. šalyse, kuriose vyko pastovūs lokaliniai karai. Geriausia infrastruktūra Mauricijaus, Seišelių, Reuniono salose bei geresnės ekonominės padėties šalyse: PAR, Tunise, Egipte, Alžyre.

Tik 24 % visų Afrikos šalių tenka daugiau nei penkios fiksuoto ryšio telefono linijos 100 gyventojų, o beveik pusėje – 48 % tenka tik mažiau nei po vieną fiksuoto telefono ryšio liniją. Mažiau nei vienas mobiliojo ryšio vartotojas 100 gyventojų tenka devyniose Afrikos šalyse (20 % visų šalių), o 69 % Afrikos kontinento šalių neviršijamas kontinento vidurkis – 6,1 vartotojo 100 gyventojų. Daugiau nei pusėje šalių tenka tik vienas interneto vartotojas, o kitos pusės skaičius svyruoja nuo 23,1 iki 1,2.

3. AFRIKOS INFORMACINIŲ VISUOMENIŲ LYGINAMASIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija ir bazė

Tyrimo tikslas yra integrali darbo tikslo dalis, juo siekiama atskleisti Informacinės visuomenės kūrimo kliūtis bei perspektyvas Afrikos šalyse, tik daugiau iš lokalių pozicijų.

Tyrimo uždaviniai:

- atskleisti IV sudedamųjų dalių įtaką, harmoningos IV kūrimui;
- palyginti pasirinktų šalių situaciją IV sudedamųjų dalių kontekste;
- įvertinti šalių lokalumo įtaką IV kūrimo kliūtimis ir perspektyvoms;
- nustatyti šalių silpnąsias bei stipriąsias puses.

Tyrimo hipotezė – IV yra harmoninga visuomenė, kurioje sąveikauja visos jos dalys.

Naudotas tyrimo metodas – lyginamasis šalių sugretinimas. Šio metodo pagalba galima įvertinti:

- esamą šalių padėtį;
- nustatyti silpniausias bei stipriausias vietas;
- numatyti geriausias perspektyvas

Tyrimo lygiai:

- Šalių, kurios bus tiriamos pasirinkimas
- Rodiklių, kuriais remiantis bus lyginamos šalys pasirinkimas
- Duomenų analizė
- Išvados bei rekomendacijos
- **Tyrimo šalių pasirinkimas:**

Tyrimo šalys pasirinktos siekiant atskleisti kuo įvairesnę Afrikos šalių padėtį Globalios Informacinės visuomenės kontekste ir pačios IV kompleksiskumą. Šie faktoriai lemia ir skirtingas kliūti bei perspektyvas siekiant integracijos į naujos sanklodos visuomenę.

1. Danija pirmaujanti IV, viena konkurencingiausių pasaulio šalių – IV etalonas kitoms šalims.
2. Čilė – vienas sparčiausiai augančių besivystančio pasaulio šalių, užimanti 23 vietą pasaulio konkurencinio augimo reitinguose, 29 vietą Informacinės visuomenės indeksų reitinguose.
3. Afrikos kontinente:
 - 3.2. PAR – viena labiausiai pažengusių Afrikos kontinento šalių Informacinės visuomenės bare – pasaulio 34 IV.
 - 3.3. Libija – pirmoji Afrikos šalis sutinkama Žmogaus raidos indekso reitinguose – 58 vieta, galima daryti prielaidą, kad joje yra pakankamai geros sąlygos vystytis žmogiškajam potencialui.
 - 3.4. Čadas – viena labiausiai atsiliekančių pasaulio šalių, beveik visuose reitinguose užimanti jei ne paskutinę vietą, tai vieną iš 10 paskutinių. – kokia jo vieta Globalios informacinės visuomenės kontekste. Įdomi jo vieta GIV kūrimo kontekste.

Rodiklių, kuriais remiantis bus lyginamos šalys pasirinkimas

Tyrimu siekiama atskleisti IV kompleksškumą, todėl šalys lyginamos įvertinant šalies :

1. politinių teisių ir pilietinių laisvių situaciją;
2. teisės į informaciją situaciją;
3. žmogiškojo potencialo situaciją;
4. IKT situaciją.

3.2. Duomenų analizė

3.2.1. Politinės teisės ir pilietinės laisvės

Čadas, Čilė, Libija ir PAR buvusios kolonijos. Ankščiau nepriklausomybę iš lyginamų Afrikos šalių atgavo PAR – 1910 m. nuo Didžiosios Britanijos, keturiais dešimtmečiais vėliau Libija – 1951 m. nuo Italijos ir Čadas 1960 m. nuo Prancūzijos. Čilė nepriklausoma tapo dar 1818 m. – nuo Ispanijos, Danijos monarchija gyvuoja nuo XIV a. – 1849 m. buvo priimta pirmoji demokratinė konstitucija.

Libija ir Čadas neturi demokratiškos tradicijos, šios šalys po nepriklausomybės atgavimo buvo ir yra valdomos autokratiškos režimų. Pirmąjį iki 1969 m. valdė autokratas monarchas, kurį pakeitė revoliuciniu laikomas Socialistinės Arabų Liaudies Respublikos režimas, besitęsiantis iki šiol. Libijoje neleidžiamos politinės partijos, o liaudies „valdžia“ reiškiasi, per tarybą, kurios renka atstovus į Aukščiausius šalies organus: Generalinį Liaudies komitetą (įstatymų vykdomoji valdžia) ir Generalinį Liaudies kongresą (įstatymų leidžiamoji valdžia) rinkimus. Libijos vadovas, esantis valdžioje nuo 1969 m., šalį valdo jau 37 metus. Šalyje gajios Islamo tradicijos: musulmonai sudaro 97 % šalies gyventojų, Islamu grindžiama ir šalies konstitucija bei politika.

Tarptautinėje arenoje Libija pagarsėjusi kaip terorizmo rėmėja ir Islamo propaguotoja, jos užsienio politika apima atsakomybės už terorizmo aktus prisiėmimą, derybas dėl žalos atlyginimo ir sankcijas, lėmusias šalies izoliaciją nuo tarptautinės bendruomenės: JT sankcijos nuo 1992 m. iki 1999 m., JAV nuo 1981 m. iki 2004 m. Vis didesnis Libijos atvirumas pastebimas po sankcijų panaikinimo bendradarbiaujant su JAV dėl naftos tiekimo ir posūkis į Afrikos kontinentą.

Politinės teisės ir pilietinės laisvės šalyje, galima teigti, neegzistuoja, nes Politinės teisės ir pilietinės laisvės šalyje, galima teigti, neegzistuoja, ne „Laisvės namų“ organizacijos vertinimu, Libija surenka aukščiausius balus 7 – 7. Gyventojai neturi teisės rikti savo atstovus į valdžią. Neleidžiamos politinės partijos ir akademinė laisvė. Šalyje vyrauja korupcija ir cenzūra.

Čadas – valstybė nuolatiniuose konfliktuose nuo 1960 m., kai atgavo nepriklausomybę nuo Prancūzijos. Nestabilumą lemia ne tik vietinės kovos dėl valdžios, bet ir išoriniai faktoriai vienas jų – tokios pat konfliktinės kaimynės. Rytinės kaimynės Sudano lokalus karas, kilęs Darufo regione, tiesiogiai palietė ir Čadą. Pastarojo Prezidentas ne tik buvo įsitraukęs į derybas, bet ir į kovas. Be to Čade ieško prieglaudos Darufo civiliai, kas pablogina ir taip sunkią šalies ekonominę situaciją.

Čadas kaip ir Libija valdomas autoritarinio režimo. Prezidentas Idris Debi valdžioje nuo 1990 m. Prieš jį šalį devynis metus (1981 – 1990 m.) valdęs prezidentas Haisein Habre buvo vienos partijos valdžios šalininkas, nuo 1993 m. naujasis prezidentas legalizavo politines partijas, tačiau realiai tarp opozicijos ir pozicijos nuolat vyksta konfliktai, kai kurie judėjimai yra ištremti. Prezidento ribotumą ir režimo palaikymą patvirtino ir pastarieji įvykiai. Idris Debi pakeitė šalies konstituciją, kad galėtų būti perrinktas naujai kadencijai. Čade nėra demokratijos tradicijų, opozicija, todėl sunku vertinti opozicijos veiklą, kuri save deklaruoja kaip kovotoją už demokratiją.

Čade veikia trys opoziciniai politiniai – kariniai judėjimai: „Judėjimas demokratijai ir vystymuisi“, „Nacionalinis renovuoto Čado veidas“ bei „Judėjimas už demokratiją bei teisingumą“ [66]. Kitų opozicinių partijų pavadinimuose dominuoja žodžiai demokratija ir vystymasis. Šalis yra „nelaisva“, nors esanti truputį geresnėje padėtyje nei Libija: politinės teisės – 6 balai (leidžiamos politinės partijos), pilietinės laisvės – 5 balai. Nors Čadas turi konstituciją realiai nei viena žmogaus teisė šioje šalyje nėra garantuojama, o priešingai beveik visos, o ypač teisė į gyvybę bei saugumą, pažeidžiamos.

Ši Centrinės Afrikos šalis pasižymi itin įvairia etnine sudėtimi – yra apie 200 etninių bendruomenių bei įtampa tarp musulmonų ir kitų religijų. Susiskaldymas trukdo vienyti, vyrauja skurdas.

2004 m. nutiesus Čado – Kamerūno naftotiekį tarptautinė bendruomenė tikisi, kad naujas nemažų pinigų šaltinis padės šaliai pagerinti savo gyventojų gyvenimo sąlygas, todėl pinigų įplaukas prižiūri Pasaulio bankas. Viskas priklauso nuo vadovo pozicijos ir prioritetų. Prezidentas buvo pažadėjęs skirti apie 80 % šalies švietimo, komunikacijų ir kitai infrastruktūrai pagerinti, tačiau pirmas įplaukas panaudojo ginklų prekybai. Į tai atsakydamas Pasaulio bankas sustabdė įplaukas, tačiau po susitarimo, kad visgi 70 % įplaukų bus skiriama skurdo sumažinimui, jos vėl buvo atnaujintos.

PAR vertinama kaip demokratiškiausia Afrikos kontinento šalis, remiantis paskutiniaisiais trimis demokratiškai pasibaigusiais rinkimais, bei praktikoje galiojančiais konstitucijos principais.

Demokratiniam vystymuisi šesėlis buvo mestas Apartheido politika, trukusia nuo 1948 iki 1990 m., kuri diskriminavo juodaodžių teises ir leido susiformuoti valdančiajam baltųjų elitui.

Tačiau šalies atvirumas pasauliui, prasidėjęs su N. Mandelos kova už lygias teises bei esami mineralinių išteklių šaltiniai, lemia viena geriausių Afrikos kontinento šalių situaciją pasauliniame kontekste. PAR įvertinta kaip „laisva“ šalis, surenkanti 1 balą politinių teisių ir 2 balus pilietinių

laisvių. Konstitucija (1997 m.) yra garantuojama spaudos, žodžio, lygių galimybių, religijos, asociacijų, akademinė teisės ir laisvės. Nors juodaodžiai sudaro daugumą, bet baltieji dominuoja geresnėse valdžios pozicijose, juodaodžių padėtis ypač blogesnė kaime, kur jiems sunkiau pasiekti išsilavinimą.

Čilė palyginus su Afrikos šalimis turi ilgiausias demokratijos tradicijas ir tai atsispindi šalies prioritetuose. Demokratinės aspiracijas tik sustiprino karinė Generolo A.Pinočeto diktatūra, trukusi 17 metų, nuo 1973 iki 1990 m. Šis laikotarpis į Čilės istoriją įėjo kaip žmogaus teisių pažeidimo laikotarpis, kurios vadovas buvo teisiamas už nusikaltimus žmonijai. Tiek Čilėje tiek PAR demokratėjimas prasidėjo 1990 m., tačiau Čilei pavyko lengviau integruotis į demokratinę santvarką nei PAR. Nemaža dalimi tai lėmė ir šalies sėkmingesnį vystymąsi tiek regioniniu tiek pasauliniu mastu.

Danija konstitucinė monarchija su daugiau simboliškai karaliaus valdžia, viena pirmaujančių pasaulio demokratijų, garantuojančių geras gyvenimo sąlygas savo šalies gyventojams.

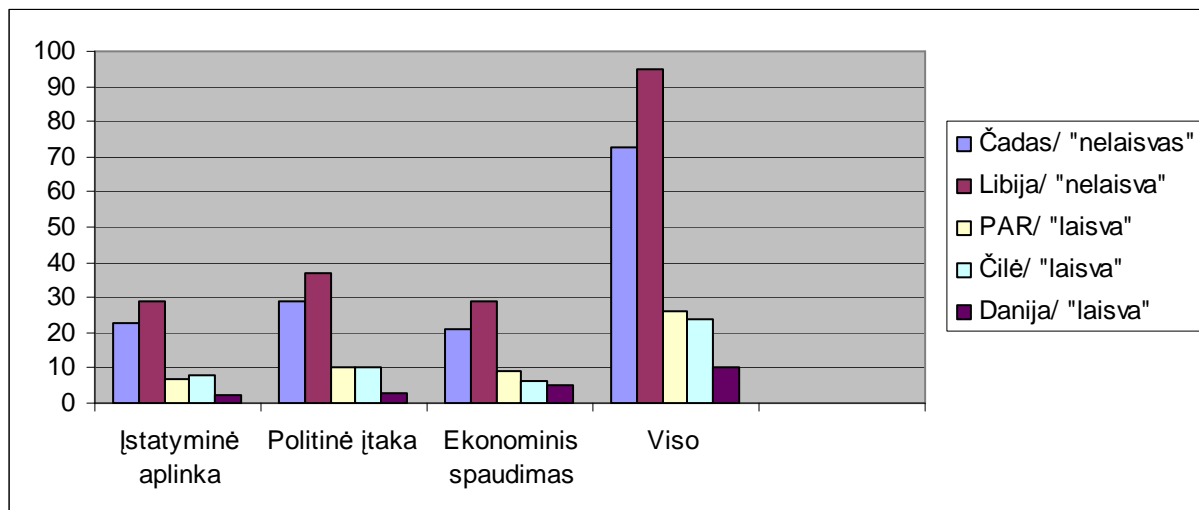
3.2.2. Teisė į informaciją

Libija ir Čadas yra „nelaisvos“, Libijos padėtis dar blogesnė negu Čado, ko gero dėl to, kad Libijoje visuomenės išsilavinimo rodikliai yra pakankamai aukšti, ir cenzūruojamos visuomenės informavimo priemonės, siekiant išvengti opozicinių jėgų formavimosi, tuo tarpu Čade priešingai – labai žemi. Tai patvirtina ir tai, kad Libijoje visuomenės informavimo priemonės patiria didesnę spaudimą nei Čade.

PAR yra „laisva“ šalis, jos padėtis nedaug atsilieka nuo Čilės, tačiau joms etalonas yra Danija viso surenkanti 10 balų, tuo tarpu PAR – 26, o Čilė – 24. PAR kiek didesnis ekonominis spaudimas nei Čilėje (20 schema).

20 schema

Spaudos laivės sudedamosios dalys

Čadas – konstitucija „spaudos laisvę“ garantuoja, bet realiai nėra paisoma. Šmeižtas yra traktuojamas kaip nusikalstama veikla, todėl žurnalistai nėra saugūs. Ypač neleidžiama Prezidento ir jo šeimos kritika. 2004 m. privatus laikraščio *L'Observateur* žurnalistas buvo suimtas po to, kai leidinyje išspausdino bendruomenės kreipimąsi į Prezidentą išlaisvinti suimtus narius [67]. Kitas atvejis, taip pat nutikęs 2004 m., privačios radijo stoties, esančios 600 km. nuo sostinės, direktorius buvo suimtas, sumuštas ir kalintas 48 valandas, po interviu su opozicijos atstovu transliacijos [68].

Šalyje leidžiami keli laikraščiai, visi prancūzų kalba: *Le Progres* (dienraštis), *N'Djamena Hebdo*, *L'Observateur*, *Le Temps* ir *Notre Temps* – kassavaitiniai privatūs. *N'Djamena Hebdo* [69] yra prieinamas ir internetu, tačiau tekstai yra skenuoti, pavyko rasti tik vieną neskenuotą straipsnį apie Čado-Kamerūno naftotiekį. *N'Djamena Hebdo* kaina yra 1,15 LT. Nors minėti leidiniai prieinami internetu, tačiau pastarasis yra nepasiekiamas daugumai Čado gyventojų ir dėl raštingumo stokos ir dėl kainos.

Vienas opozicinių internetu prieinamų leidinių – *Tchad forum* [70], kuris skatina diskusijas demokratijos ir šalies vystymosi temomis, kritikuojantis esantį režimą. Kitas internetinis laikraštis *Ialtchad presse* [71] pozicijos leidinys, kuriame pateikiama informacija apie šalį ir straipsniai aktualiomis temomis.

Čade veikia tik viena televizijos stotis – *Teletchad*, priklausanti valstybei 13 radijo stočių, tarp jų: *Radiodiffusion Nationale Tchadienne (RNT)* – valstybinė, *FM Liberte* – privati, priklausanti žmogaus teisių organizacijoms, *La Voix du Paysan* – Katalikų bažnyčios nuosavybė ir *Dja FM* bei *Al-Nassr* privačios radijo stotys. Radijas yra viena pagrindinių visuomenės informavimo priemonių, pasiekiančių didesnę dalį gyventojų, nes, kaip matysime vėliau, šalis yra neraštinga ir skurdi.

Libijoje kaip ir Čade vietinė televizija *Great Jamahiriyah TV* yra valstybės nuosavybė. Leidiniai: *Al-Fajr al-Jadid*, *Al-Shams*, *Al-Jamahiriyah*, *Al-Zahf Al-Akhdar* yra prieinami internetu arabų kalba [72]. Veikia keletas radijo stočių tarp jų dvi valstybinės: *Great Jamahiriyah Radio* ir *Voice of Africa*. Viena valstybinė naujienų agentūra - *Jana (Jamahiriyah News Agency)* [73]. Valstybinės visuomenės informavimo priemonės, ko gero, visų pirma, panaudojamos režimo bei religijos propagandai.

Neseniai, 2005 m., Libijoje buvo nužudytas žurnalistas, leidinyje *Libya Today* spausdinęs straipsnius, kritikuojančius vyriausybės korupciją bei pasižymėjęs tuo, kad kvietė intelektualus vienyti kovais prieš valdžios korupciją [74]. Valstybinio leidinio *Al-Zahf Al-Akhdar* leidimas buvo sustabdytas dėl šalies vadovo kritikos [75].

PAR – spaudos ir žodžio laisvės reglamentuotos Konstitucijoje, nevaržoma akademinės laisvė, leidžiama valdžios kritika. Šalyje veikia daugiau nei 70 radijo stočių, kurių galima klausytis internetu: naujienų, bendruomenės, kaimo, religinės ir muzikinės tematikos [76] ir daugiau nei 30

laikraščių [77]. *SABC* – valstybės transliuotojas, kuriam priklauso trys nacionalinės televizijos ir apie 20 radijo stočių, veikia Pietų Afrikos spaudos Asociacija.

Nepaisant esančio spaudos pliuralizmo, pasitaiko atvejų kuomet žurnalistai patiria agresiją. 2005 m. vienas *SABC* žurnalistų buvo užpultas po to, kai bandė nufotografuoti vieną atstovą iš kriminalinio pasaulio.

Čilėje spaudos ir žodžio laivės reglamentuotos Konstitucijoje, nors pasitaiko politinio spaudimo atvejų. Visuomenės informavimo priemonės daugumoje yra nepriklausomos, didžioji jų dalis – apie 90 % priklauso dviem stambiems konglomeratams. Radijas išlieka pagrindine visuomenės informavimo priemone kaimuose ir kitose atokesnėse vietovėse, taip pat kaip ir PAR. Čilėje veikia apie 800 radijo stočių. Besivystančias šalis vienija panaši problema – infrastruktūra pirmiausia ateina į miestus. Todėl didėja šalies vidinė atskirtis, tarp technologiškai pakankamai gerai besivystančių miestų ir nemažai nuo jų atsiliekančių kaimų.

Danija – stipri konstitucinė apsauga ir spaudos laisvė. Leidžiama valdžios kritika, atspindimos įvairios nuomonės, tačiau taip pat neišvengiama politinio spaudimo, bet jis esti kitoks nei Afrikos šalyse, čia nepasitaiko žurnalistų suėmimo atvejų.

Taigi, viena pagrindini kliūčių Informacinės visuomenės kūrimui Afrikos šalyse yra demokratijos stoka, nes Informacinė visuomenė kūrimas remiasi į Žmogaus teisių Chartija, o demokratijai vystytis pagrindinė kliūtis – josios tradicijų nebuvimas. Čade negarantuojama net žmogaus teisė į gyvybę ir saugumą, nekalbant jau apie rinkimų teisę, Libijoje - politinės teisės ir pilietinės laisvės tiesiog neegzistuoja. Priešingybė joms yra PAR, kurioje nepaisant esamų trūkumų, visumoje yra gera politinė ir pilietinė aplinka. Neesant demokratiškos tradicijų šalims bus sunku tapti naujos sanklodos visuomenėmis, nes sunku tikėtis, kad esančius vadovus pakeisiantys nauji netęs jų politikos. Viena perspektyva – tarptautinės bendruomenės parama, kuri yra tam tikras įrankis šalių vystymosi situacijai pagerinti. Čadas, būdamas skurdžiu kraštu, negalės atsisakyti teikiamos paramos, nes pinigai gyvybiškai reikalingi, tą parodė ir praktika, kuomet Prezidentas Idris Debi buvo priverstas derėtis dėl pinigų suspendavimo nutraukimo.

3 lentelė

Šalių politinė, demografinė ir laisvių padėtis

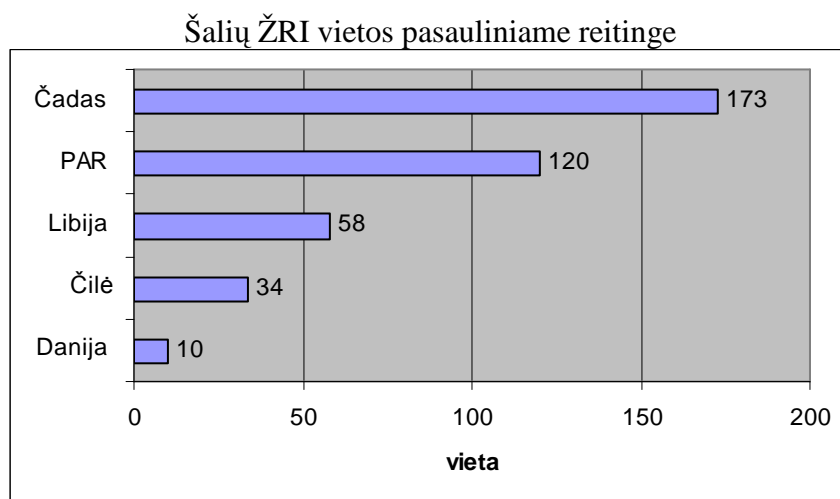
Nr.	Valstybė	Nepriklausoma nuo	Valdymo forma	E lyderis	Tiri teisę rikti	Politinės teisės/ Pilietinės laisvės/ Statusas	Spaudos laisvė	Etninės grupės	Religinė sudėtis
1.	Čadas	1960 m.	Prezidentinė respublika	Idris Debi	Ne	6/5/„nelaisva“	73/„nelaisva“	200 skirtingų etninių grupių (Arabų, Gorano, Sara ir Moudang)	Musulmonai (51%); Krikščionys (35%); Animistai (7%); kiti (7%)
2.	Libija	1951 m.	Libijos Socialistinė Arabų Liaudies Respublika	Muamar al Gaddafi	Ne	7/7/„nelaisva“	95/„nelaisva“	Arabai – Berberai – 97 %, kiti 3 % – graikai, italai, egiptiečiai, pakistaniečiai, turkai, indai	Musulmonai (97 %); kiti – (3 %).
3.	PAR	1910 m.	Parlamentinė respublika	Thamo Mbeki	Taip	1/2/„laisva“	26/„laisva“	Juodaodžiai – 75 %, baltieji – 14 %, mišrūs – 9 %, indai – 2 %	Krikščionys (68%); Musulmonai (2%); Induistai (1,5 %); kiti (28,5 %).
4.	Čilė	1818 m.	Parlamentinė respublika	Mišelė Bachelet	Taip	1/1/„laisva“	24/„laisva“	Baltieji ir metisai – 95 %, Amerikos indėnai – 3 %, kiti – 2 %	Romos katalikai (89%), Protestantai (11 %)
5.	Danija	1849 m.	Konstitucinė monarchija	Margaretė II-oji	Taip	1/1/„laisva“	10/„laisva“	Skandinavai, vokiečiai, turkai, iraniečiai, somaliečiai	Evangelikai liuteronai (95%), Musulmonai (2%) kiti (3 %)

3.2.3. Žmogiškojo potencialo padėtis

3.2.3.1. Žmogaus raidos indeksas

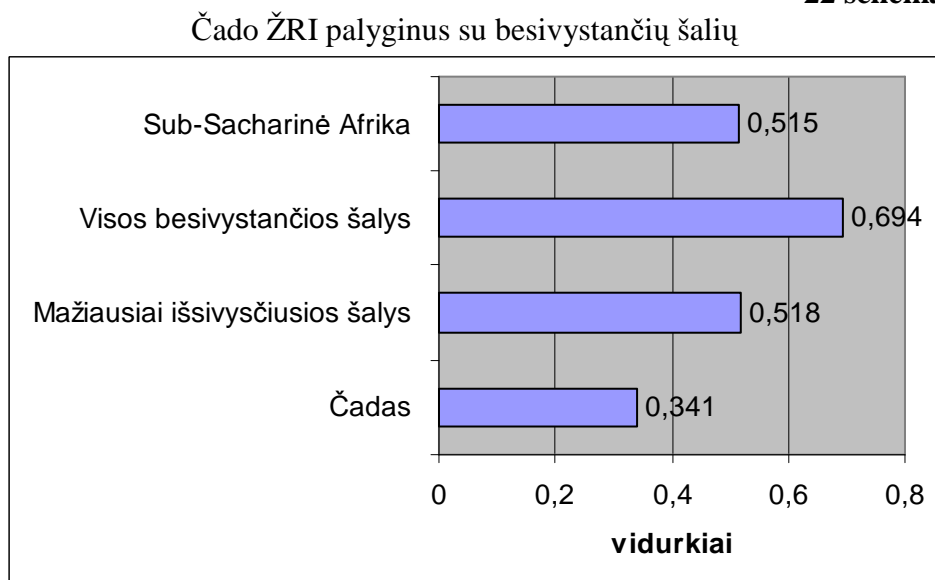
Vidutinis pasaulio valstybių ŽRI 2003 m. buvo 0.741. Danija pateko į aukšto ŽRI lygmenį, užimdama 14 vietą pasaulyje ir lenkdama pasaulio vidurkį, Čilė užėmė 37 vietą, surinkdama 0,854 balo, taip pat patekusi į aukšto ŽRI lygmenį, arčiausiai pastarųjų Afrikos kontinente yra Libija, užimanti 58 vietą ir turinti 0,799 balų – ji patenka į vidutinio ŽRI lygmenį, kiek daugiau nei dvigubai nuo jos atsilieka PAR, pasaulio mastu užimanti 120 vietą su 0,658 balų, pastarosios rodiklis yra vos žemiau visų besivystančių šalių vidutinio rodiklio – 0,694 ir beveik tris kartus mažesnis už Čilės. Toliausiai nuo pirmųjų ir antrųjų šalių yra nutolęs Čadas, užimantis 173 iš 177 vietų su 0,341 balo (21 schema).

21 schema

Čade gyvenimo sąlygos yra blogesnės už Mažiausiai išsivysčiusių šalių vidurkį – 0,518 už ir už SSA vidurkį – 0,515 (22 schema).

22 schema

Per 28 metus nuo 1975 m. iki 2003 m. ŽRI mažiausiai pasistūmėjo PAR – 0,03 ir Čade – tik 0,072 balo, daugiausiai Čilėje – 1,5 balo, palyginus su PAR – net 500 kartų! Danijos augimas irgi mažesnis už Čilės – 0,067 balo, tačiau šioje šalyje ŽRI prieš 28 metus buvo aukštesnis nei dabartinėse Afrikos šalyse. Tai rodo, kad gyvenimo sąlygų vydimasis yra pakankamai ilgai trunkantis procesas, vienoms šalims jį pavyksta pagreitinti, kitos, priešingai – slopina.

Čado vystymąsi slopino lokaliniai karai, esantys katastrofiškų pasekmių tiek žmogiškojo potencialo, tiek infrastruktūros vystymuisi, priežastimi ir šalies vadovo ribotumas, lėmęs vystymosi stagnaciją. PAR žmogiškajam potencialui vystytis trukdė Apartheido politika, pakankamai aukštas demografinis prieaugis, naujos epidemijos – ŽIV/AIDS. Libijos duomenys nepateikti, tačiau atsižvelgiant į vėliau aptariamus išsilavinimo ir kitus rodiklius, buvusius šalyje 1975 m., galima teigti, kad padėtis taip pat nedaug pasistūmėjo. Tai lėmė, ko gero, ir valdžios kaitos nebuvimas, režimo pastovumas.

Matome, kad visuomenės vystymosi intensyvumą įtakoja begalė faktorių: tiek galimi numatyti – konfliktai, tiek negalimi numatyti kaip, tarkim, PAR kilusi didelio masto ŽIV/AIDS epidemija, stabdanti vystymąsi ir šaliai gyvenant taikos sąlygomis. Visuomenės evoliucija galima tuomet, kai ji yra skatinama šalies valdžios, kurios vaidmuo čia yra prioritetas, nes ji yra tam, kad sukurtų tinkamas sąlygas žmogiškojo potencialo vystymuisi.

Pilnavertei Informacinei visuomenei nepakanka vien tik aukšto Žmogaus raidos indekso, nes iš Afrikos šalių aukščiausiai esančios Libijos, kurioje yra pakankamai geri rodikliai vystyti žmogui, negalime vadinti pilnaverte IV, nes joje neegzistuoja demokratinės laisvė, kaip teisė rinkti savo atstovus ir gauti bei skleisti informaciją. PAR, kaip matysime vėliau, Libiją lenkia technologiniais rodikliais, tačiau jos ŽRI mažesnis dvigubai, nors garantuojamos žmogaus teisės.

Taigi, šiose Afrikos šalyse yra tam tikra disharmonija, kurią būtina subalansuoti siekiant pilnavertės IV. Čado atvejis kitoks – jame vyrauja rodiklių harmonija, tačiau jie yra neprogresyvūs, priešingai nei Čilėje, kurioje matomos teisių ir laisvių ir ŽRI harmonija, ir ji yra progresyvi. PAR

perspektyvos, mano manymu, yra geresnės, nes šalis siekia kurti palankesnes sąlygas žmonių vystymuisi, tačiau Libijoje valdžios kaitos tikimybė yra daug mažesnė.

3.2.3.2. Demografinė padėtis

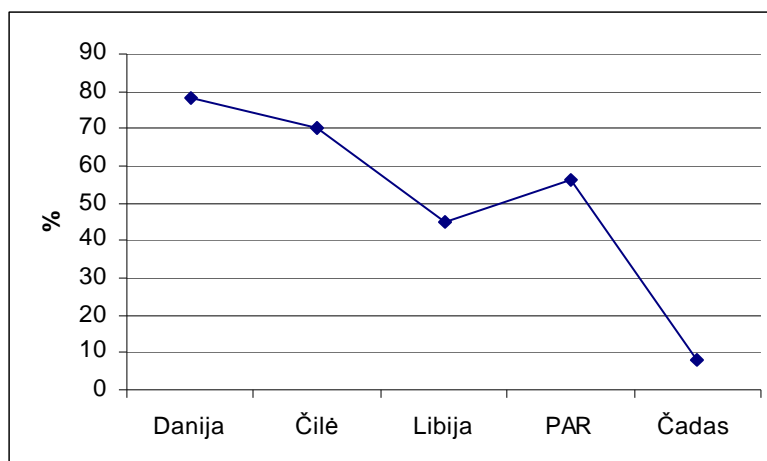
Gyventojų skaičius 1975 – 2003 m. [78] daugiausiai išaugo Libijoje ir Čade. Libijoje gyventojų padaugėjo tris kartus atitinkamai nuo 2,4 iki 5,6 mln., Čade – 2,8 karto nuo 4,2 iki 9,1 mln., šalys viršija, nors nedaug, vidurinį SSA gyventojų padidėjimą, kuris buvo 2,4 karto. PAR šis skaičius kiek mažesnis, čia gyventojų padaugėjo – 2,1 karto, bet jos gyventojų skaičius palyginus su kitomis šalimis yra labai aukštas, jis padidėjo nuo 25,9 mln. iki 46,9 mln. Čilės demografinė situacija pakito 1,5 karto, tuo tarpu Danijos tik 0,2 karto. Esant mažesniame augimo tempui yra lengviau pasiekti įvairius tikslus, tarkim, kad ir TPT, nes šiandieninė besivystančių karštų situacijoje ekonomikos augimas žymiai atsilieka nuo demografinio augimo, tuo tarpu išsivysčiusiose kraštuose, jis kai kur gerokai lenkia demografinį.

Tokią augimą lemia bendros besivystantiems ar daugiau mažiausiai išsivysčiusiems kraštams problemos – žemas išsilavinimo lygis ir tradicijos. Nemažą įtaką turi tradicijos, nes, tarkim, kontraceptinė priemonė nėra naudojamos ne vien dėl nežinomumo, bet daugiau dėl gausių šeimų tradicijų. Tarkim Čade 1996/1997 m. pageidaujamos šeimos dydis buvo 8.3 vaikai [79]. Mergaitės ištekinamos sulaukus 12 – 14 metų amžiaus ir jaunesnės, nėra šeimos planavimo, būdingo išsivysčiusiems kraštams. Čade tik 8 % gyventojų naudoja kontraceptines priemones, Libijoje – 45 %, PAR – 56, Čilėje – 70 panašiai kaip Danijoje – 78 % [80] (23 schema).

Vieno tyrimo, atlikto Čade, kurio rezultatai rodo, kad 14 – 24 m. amžiaus grupės respondentai: 19 % vyrų ir 39 % moterų turėjo lytinius santykius nesulaukę 15 metų amžiaus, 18 – 24 metų grupėje – 18 % turėjo lytinius santykius prieš sukankant 18 metų [81].

23 schema

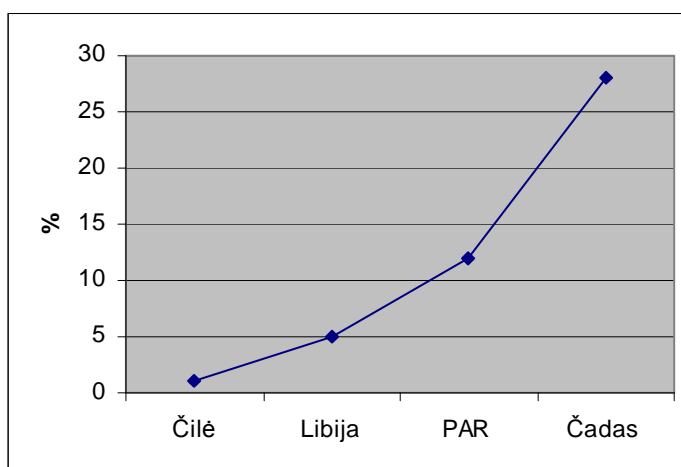
Kontraceptinių priemonių naudojimas

Gyventojų vystymosi sąlygoms įtakos turi ir epideminės ligos. PAR šalis, kurioje daugiausiai užsikrėtusių mirtinu ŽIV/AIDS virusu – 24,9 %, kitose lyginamose Afrikos šalyse daug mažiau: Čade – 4,8 %, Libijoje – 0,3 %, tiek pat kiek ir Čilėje, Danijoje – 0,2 %. Gyvenimo trukmę pakankamai sumažina ir didelis kūdikių bei vaikų mirtingumas. PAR gimę mažesnio nei 2,5 kg. svorio vaikai miršta – 17/1000 gyventojų, Čade daugiau nei keturis kartus – 89,3/1000 gyventojų. Čade vaikų, esančių mažesnio svorio savo amžiui iki 5 metų, yra 28 %, PAR – 12 %, Libijoje palyginus žymiai mažiau – 5 %, o Čilėje tik 1 % (24 schema).

24 schema

Vaikų iki 5 metų mirtingumas

Gyvenimo trukmė Danijoje ir Čilėje panaši, nors kiek pirmauja Čilė, nuo jų nedaug atsilieka Libija, kurioje vidutiniškai gyvenama 73,6 metų, ji viršija ir pasaulio vidurkį, tačiau PAR gyvenama 28,2, o Čade 32,2 metais trumpiau nei Libijoje t.y. daugiau nei viena karta. Dėl trumpos gyvenimo trukmės, Afrikos šalyse gyvena žymiai mažiau žmonių virš 65 metų. Danijoje jie sudaro 12,8 %, Čilėje – 6,6 % (pasaulio vidurkis – 6 %), PAR tik – 3,2 %, Libijoje – 2,9 %, Čade – 2,5 % [82]. Afrikos kontinente miršta jauniausi ir darbingiausio amžiaus gyventojai.

3.2.3.3. Gyvenimo sąlygos

Kūdikių mirtingumą ir trumpą gyvenimo trukmę sąlygoja prastos gyvenimo sąlygos arba visai jų nebuvimas. Čade net prieigos prie vandens situacija yra labai sudėtinga. Šalies situacija nedaug tepasistūmėjo į priekį per paskutinius 20 metų: beveik trečdalis gyventojų neturi nuolatinio priėjimo prie vandens, Čadas atsilieka nuo savo kontinento šalių beveik tris kartus. Ypač prasta situacija su sanitarinėmis sąlygomis: Čade tik 10 % gyventojų turi pagerintas sanitarines sąlygas, kurios per 20 metų išliko beveik nepakitę, nuo 8 % - 1990 m. iki 10 % 2002 m. PAR beveik 90 % gyventojų turi prieigą prie vandens, tarpu pagerintas sanitarines sąlygas – tik 67 %. Geresnė situacija Libijoje – 97 % gyvena turėdami pagerintas sanitarines sąlygas, bet 28 % gyvena be vandens.

Vidutinis elektros sunaudojimas vienam pasaulio gyventojui 2002 m. buvo 2,465 kw/h [83], šis skaičius sumažėja beveik 20 kartų, palyginus jį su atitinkamu mažiausiai išsivysčiusiuose kraštuose, kur vidutiniškai vienam gyventojui teko 106 kw/h. Palyginus su tiriamu Čadu, čia vidutinis elektros sunaudojimas, tenkantis vienam gyventojui sumažėja dar 10 kartų iki 12 kw/h, per paskutinius 22 metus padidėjęs tik 2 kw/h. Žymiai geresnė situacija kitose Afrikos šalyse: Libijoje 3 915 kw/h, kurioje nuo 1980 iki 2002 m. padidėjo daugiau nei du kartus, ir PAR – 4 715 kw/h. Čilėje elektros sunaudojimas per tą patį laikotarpį padidėjo beveik tris kartus: nuo 1054 1990 m. iki 2 918 – 2002 m. Elektros sunaudojimas Čilėje viršija Lotynų Amerikos vidurkį – 1439 kw/h. Danija pirmauja su beveik 7000 kw/h, taigi lenkia besivystančius kraštus beveik du kartus, o Čadą net 577 kartus, mažiau SSA – beveik 45 kartus. Neesant elektrai sunku vystyti technologinei infrastruktūrai. Žemą elektrifikacijos lygį lemia ir žemas šalių urbanizacijos lygis.

Čade apie 75 % žmonių gyvena kaime, čia per 20 metų urbanizacijos lygis išaugo tik apie 10 %, PAR augimas taip pat nežymus – 10 %, tik bendras lygis gerokai lenkia Čado – 56,9 %, tačiau beveik 30 % atsilieka nuo pakankamai urbanizuotos Čilės. Labiausiai iš Afrikos šalių yra urbanizuota yra Libija – čia mieste gyvena beveik 90 % gyventojų ir augimas per 1975 m. – 2000 m. laikotarpį, didžiausias – 25,3 %. Mažesnio urbanizacijos lygio šalyse pagrindinis žmonių pragyvenimo šaltinis žemės ūkis, todėl Čado visuomenės padėtis yra artimesnė agrarinei nei informacinei. Tą patvirtina ir šalies pagyvenimo lygis.

1990 m. – 2000 m. gyventojai, gyvenantys žemiau skurdo ribos [84] Čade sudarė 64 %, Čilėje – 17 %, gyvenantys mažiau nei už 2 USD per dieną – PAR – 34,1 % t.y. daugiau nei trečdalis apie 20 mln. žmonių, o mažiau nei už 1 USD – 10,7 %, sumoje beveik pusė, Čilėje – 9,6 %. 2003 m. BVP vienam gyventojui didžiausias buvo Libijoje – 4 450 USD, kiek mažesnis PAR – 3 489 USD, tačiau Čade tik 371 USD, tuo tarpu pirmaujančioje Informacinėje visuomenėje Danijoje – 39 332 USD. Taigi, Čilėje už nacionalinės skurdo ribos gyvena 17 % t.y. beveik kas penktas gyventojas, tuo tarpu Čade daugiau nei pusė gyventojų net 64 %.

PAR, Čade bei Libijoje gyventojų prieaugio tempai yra panašūs: per pastaruosius 30 metų padidėjo vidutiniškai 2,5 karto, jis truputį mažesnis už Čilės, kurioje išaugo pusantro karto, tačiau daug didesnis už Danijos – net 12 kartų. Gyventojų augimo tempai išlieka aukšti nepaisant didelio kūdikių mirtingumo, trumpos gyvenimo trukmės – PAR ir Čade gyvenama trumpiau beveik 30 metų nei Libijoje – ŽIV/AIDS epidemijos, prastų gyvenimo sąlygų be vandens ir sanitarijos, didelio skurdo.

Demografinį augimą lemiamą tradicijų laikymasis, nes populiarios gausios šeimos, įprastos ankstyvos vedybos, ankstyvi lytiniai santykiai, kontraceptinių priemonių nenaudojimas - Čade tik 8 % gyventojų naudoja kontraceptines priemones.

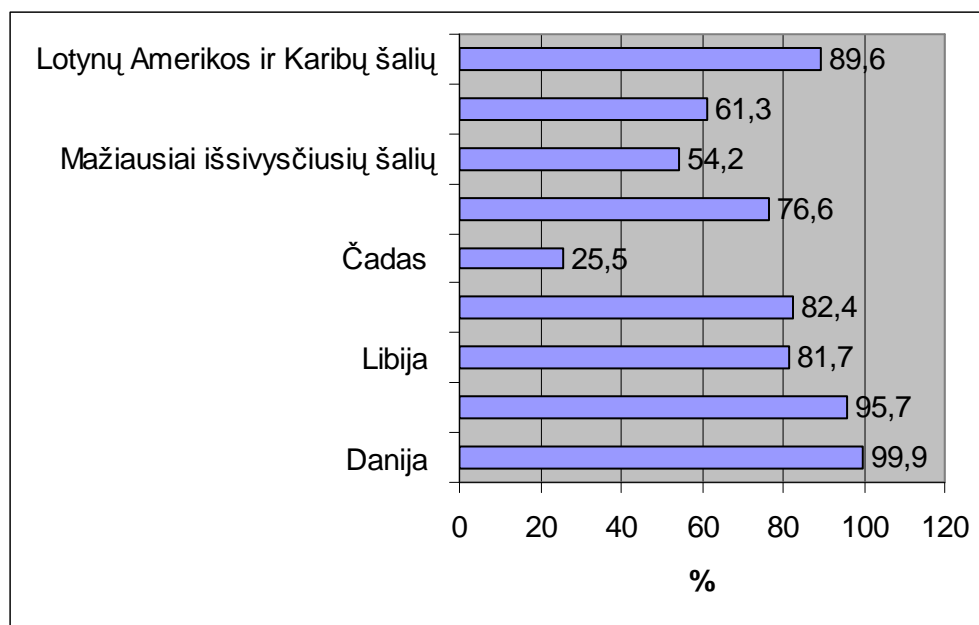
Esant pastoviam gyventojų prieaugio didėjimui ir dideliam skurdo mastui, iš vienos pusės nesusėjama – nėra lėšų investuoti į žmonių gyvenimo sąlygų gerinimą, iš kitos pusės – Čado atvejis – pinigai investuojami ne į žmogiškojo potencialo auginimą, o į ginklus. Čadas, kur beveik 80 % gyventojų gyvena kaime ir verčiasi žemės ūkiu, per paskutinius 30 metų patyrė stagnaciją, apie kurią liudija viena jau tai, kad per minėtą laikotarpį elektros sunaudojimas vienam gyventojui padidėjo tik 2 kW/h iki 12 kW/h. Todėl Danija pagal elektros sunaudojimą net 577 kartus lenkia Čadą. Taigi, Čade prie demokratijos stokos, prisideda ir buitinių sąlygų nebuvimas, esantis viena pagrindinių kliūčių žmogiškojo potencialo vystymuisi.

3.2.3.4. Išsilavinimo rodikliai

Bendras išsilavinimo lygis apibūdinamas gyventojų virš 15 m. raštingumo lygiu, PAR ir Libijoje, atitinkamai 82,4 ir 81,7 %, palyginus su Čado 25,5 % yra aukštas: šalys jį lenkia net keturis kartus. Čado išsilavinimo lygis 2004 m. buvo dvigubai mažesnis nei mažiausiai išsivysčiusių pasaulio šalių – 54,2 % ir daugiau nei dvigubai mažesnis nei SSA 61,3 % [85] (25 schema).

25 schema

Raštingumo lygis virš 15 m. amžiaus, 2004 m.

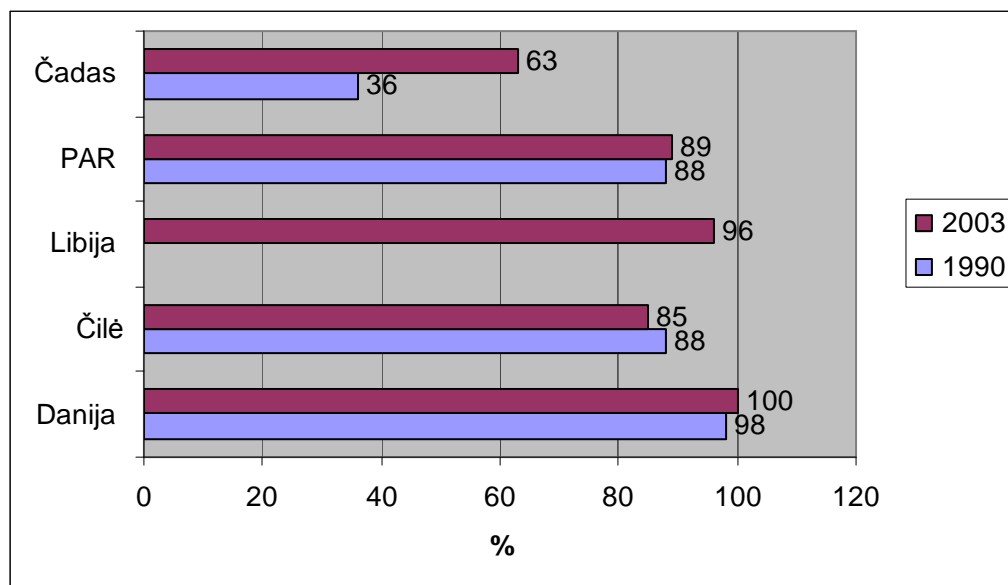
Pradinio išsilavinimo padėtis per 1990 m. – 2000 m. laikotarpį labiausiai pakilo Čade – 27 %, nuo 36 iki 63 %, PAR išliko beveik toks pat, pakitęs 1 %, nuo 88 iki 89 %, Libijoje jis ir 1990 m. buvo aukštas – 96 %, Čilėje – sumažėjo 3 %, Danijoje pasiekė visuotino pradinio išsilavinimo lygį.

Augimas Čade didžiausias dėl to, kad čia pradinio išsilavinimo lygis buvo labai žemas: tik trečdalis gyventojų turėjo pradinį išsilavinimą, o augimą paskatino ir Tūkstantmečio iniciatyva – iki 2015 m. visiems pasaulio vaikams užtikrinti visuotinį pradinį išsilavinimą (26 schema).

PAR augimas nežymus, ko gero, dėl aukšto gyventojų prieaugio bei epideminių ligų.

26 schema

Pradinio išsilavinimo padėtis 1990 – 2003 m.

Čado agrariškumą patvirtina ir vidurinio išsilavinimo lygis – tik 10 %. Kitose šalyse: PAR – 66 %, Čilėje – 81 %, per 10 metų laikotarpį jis išaugo net 26 %, tai, ko gero, susiję ir su sparčia technologijų integracija, bei pakilusiais šalies tiek regioniniais tiek tarptautiniais reitingais, Danijoje jis sudaro – 96 %.

Šalies situaciją atspindi ir JT UNICEF organizacijos prioritetinės veiklos sritys šiose srityse [86] (4 lentelė).

4 lentelė

UNICEF organizacijos prioritetai Afrikos šalyse

Šalis	UNICEF organizacijos prioritetai
Čadas	pradinis išsilavinimas, ankstyvos vaikystės vystymas, vanduo ir sanitarinės sąlygos (ŽIV/AIDS), sukelia daug ligų, socialinė mobilizacija ir patariamoji programa.
Libija	Pagrindinis prioritetas Kova su ŽIV/AIDS (narkotikų naudojimas plėtros priešžastis), integruoti visas organizacijas į šią veiklą.
PAR	Kova su ŽIV/AIDS. PAR turi daugiausiai AIDS/ŽIV infekuotų žmonių pasaulyje. Daugiau nei 40 % vaikų virš 5 metų miršta nuo šios ligos. Tik pusė vaikų registruota, tai mažina jų prieinamumą prie gydymo. Nelanko mokyklos dėl atstumo, maisto stokos, auga skaičius gyvenančių gatvėse. Sveikatos specialistų rengimas, pagalba mergaitėms, jų lavinimui.
Čilė	Vaikų teisių gynimas: lygios teisės į išsilavinimą (lyčių diskriminacija) ir apsauga nuo išnaudojimo darbui (64,954 vaikai nuo 12 iki 17 metų amžiaus dirba arba ieško darbo)
Danija	Turi Danijos nacionalinį komitetą darbui su UNICEF – programos kovai su AIDS/ŽIV „Susivienyti dėl vaikų susivienyti prieš AIDS“ iniciatorė (2006 03 23) ir rėmėja

Esant skirtingai šalių išsilavinimo situacijai sunku tikėtis, kad bus pasiektas visuotinis pradinis išsilavinimas 2015 m. Čado augimo tempai palyginti greiti, tačiau, kaip rodo ir kitų Afrikos šalių patirtis, šalis taip pat susidūrė su turinio kokybės ir mokytojų stokos problemomis. Šalyje prioritetinėmis veiklos sritimis yra ir buitinių sąlygų gerinimas ir sveikatos sektoriaus stiprinimas – čia miršta daugiau nei 1000 gimdyvių – 100 000 gyventojų (5 lentelė).

PAR paraleliai turės dirbti ŽIV/AIDS plėtros stabdymo srityje. Libija turi pakankamai geras perspektyvas, tačiau jos vystymąsi ir ėjimą IV link labai stabdo autokratinis valdymas.

5 lentelė

Šalių situacija siekiant Tūkstantmečio plėtros tikslų 2004 m [87].

Šalis	Panaikinti ypač didelį skurdą ir bada/ Gyvenantys mažiau nei už 1 USD/1998-2004 m.	Užtikrinti visuotinį pradinį išsilavinimą/ 2001-2004 m.	Skatinti lyčių lygybę ir daugiau teisių suteikti moterims/ Mergaitės palyginus su berniukais pradinis ir vidurinis išsilavinimas 2004 m.	Sumažinti vaikų mirtingumą/ Mažiau 5 metų amžiaus mirtingumas 2004 m.	Stiprinti gimdyvių sveikatą/ Gimdyvių mirtingumas 100 000 gyvybių	Kovoti su ŽIV/AIDS, maliariją ir kitomis ligomis/ 2003 m.	Užtikrinti darnią aplinkos apsaugą/ Prieiga prie vandens 2002 m.	Suburti pasaulio visuomenę tolimesnei žmonijos raidai užtikrinti/ Pagalba vienam gyventojui
Čadas	n.d.	Mažiau nei 50 %	Mažiau nei 70 %	100 %	1000 ir daugiau	1 – 4,9 %	Mažiau nei 40 %	20 – 49 USD
Libija	n.d.	n.d.	100 %	20 – 49 %	50 – 99	Mažiau nei 0,5 %	60 – 79 %	Mažiau nei 5 USD
PAR	10 – 19,9 %	Daugiau nei 95 %	100 %	50 – 99 %	100 – 499	8 % ir daugiau	80 – 94 %	5 – 19 USD
Čilė	Mažiau nei 5 %	Daugiau nei 95 %	90 – 99 %	Mažiau nei 10 %	Mažiau nei 50	Mažiau nei 0,5 %	95 % ir daugiau	Mažiau nei 5 USD
Danija	n.d.	Daugiau nei 95 %	100 %	Mažiau nei 10 %	Mažiau nei 50	Mažiau nei 0,5 %	95 % ir daugiau	Šalis donorė

3.2.4. IKT infrastruktūra

Informacijos bei komunikacijos technologijų paplitimas bei naudojimas parodo šalies vystymosi lygį ir novatoriškumą, yra neatsiejama IV dalis.

Tyrimas rezultatai rodo, kad fiksuoto ryšio plėtra, mažėja [88], jį keičiant mobiliam ryšiui. Danijoje 2001 m. pasiekus piką – iki 72,17 vienam šimtui gyventojų, 2004 m. šis skaičius beveik grįžo prie 1996 m. lygio (27 schema).

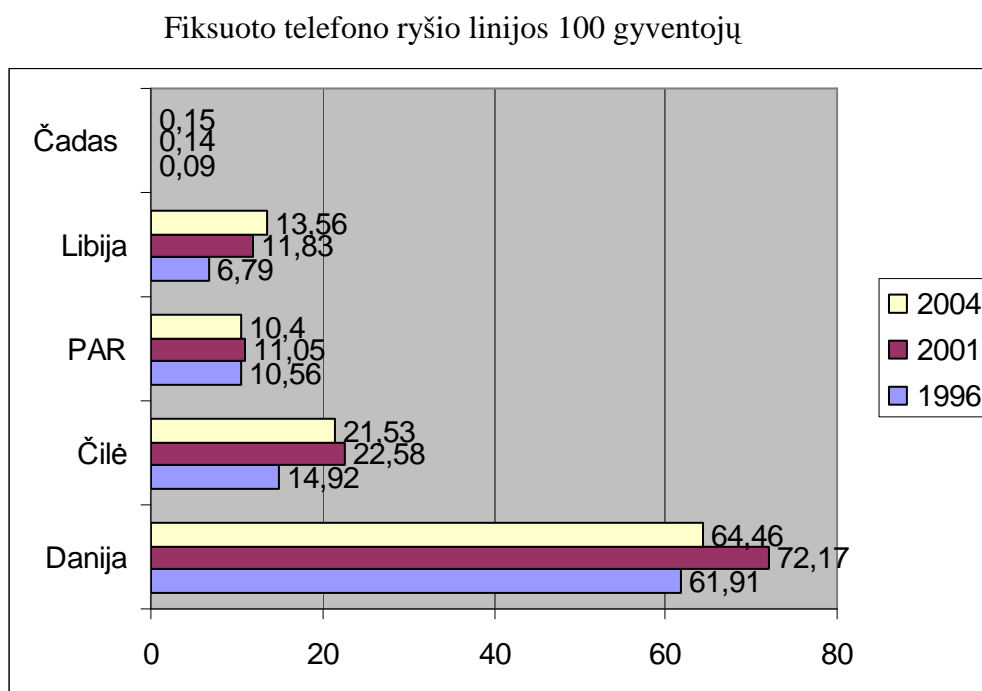
Čilėje grįžimas mažesnis, bet jis yra, pikas 2004 m., grįžta link 2001 m. – sumažėjimas 1,05, kas liudija ir apie tai, kad augimas 3 metų bėgyje buvo tik vos daugiau nei 1 vartotoju.

PAR per visus tris laikotarpius augimas ir kritimas labai nežymūs: augimas tik 0,5, o kritimas – 0,65, rezultate 2004 m. turime mažesnę vartotojų skaičių nei 1996 m.

Libijoje fiksuoto telefono ryšio vartotojų skaičius išaugo: nuo 6,79 – 1996 m. iki 13,56 – 2004 m. Ji lenkia PAR, bet atsilieka nuo Čilės 7,97 telefono abonentais vienam šimtui gyventojų.

Čade abonentų skaičius augo nuo 0,09 iki 0,15, tačiau visumoje 2004 m. šalis neturi net vieno vartotojo 100 gyventojų.

27 schema

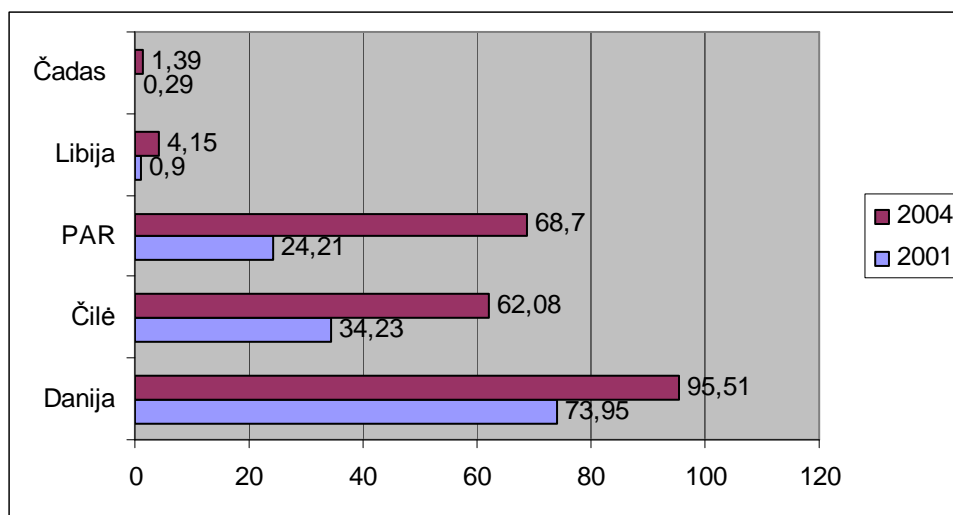
Fiksuoto ryšio augimas Libijoje paaiškinamas tiekėjo monopolija, kuris buvo įpareigotas plėsti infrastruktūrą. Palyginus Libijos ir PAR augimo tempus, matome, kad PAR augimas yra mažesnis, atsižvelgiant į tai, kad abiejose šalyse veikė vienas monopolinis fiksuoto ryšio tiekėjas: Libijoje infrastruktūra per 8 metus padidėjo du kartus, tuo tarpu PAR – tik 1 vartotoju vienam šimtui gyventojui. PAR didesnis gyventojų skaičius, bet ir didesnės galimybės tiekėjui gauti daugiau pajamų. Kaip matysime vėliau, PAR telefono tarifai šiai dienai išlieka aukšti, todėl šis ryšys yra neprieinamas daugumai gyventojų.

Fiksuoto ryšio vartotojų mažėjimas Čilėje bei Danijoje paaiškinamas mobiliojo plėtra.

Mobiliojo ryšio augimo tempai greitesni nei fiksuoto ryšio (28 schema) ir jie palyginus su pastaruojū nemažėja. Didžiausi augimo tempai yra Čade: 4,8 karto. Šalyje mobiliojo ryšio vartotojų skaičius išaugo nuo 0,29 iki 1,39, pasiekus daugiau nei vieną vartotoją vienam šimtui gyventojų. Antroje vietoje yra Libija, kur augimas siekia 4,6 karto, trečioje vietoje – PAR, su augimu lygiu 2,84 karto nuo 24,21 – 2001 m. iki 68,7 – 2004 m. PAR lenkia Čilę, kurioje 2004 m. buvo 62,08 mobiliojo ryšio vartotojų vienam šimtui gyventojų. Danijoje mobiliojo ryšio vartotojų skaičius išaugo 1,3 karto, ir čia jau artėjama iki vieno mobiliojo telefono kiekvienam gyventojui.

28 schema

Mobilus ryšys 100 gyventojų

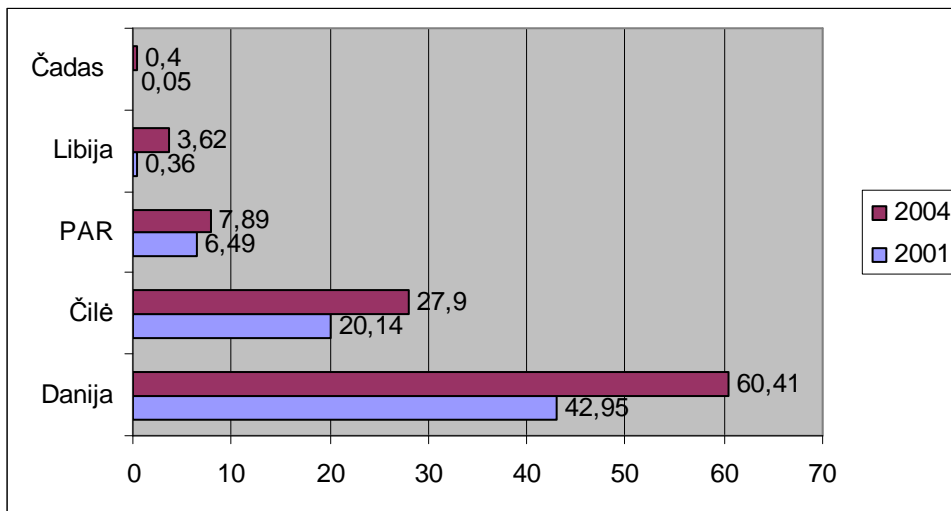
Mobiliojo ryšio vartotojai, visų telefono paslaugų vartotojų kontekste, Danijoje sudaro 59,7 % (yra fiksuoto ryšio infrastruktūra), Čilėje - 74,2 %, Afrikos šalyse, išskyrus Libiją, kur sudaro tik 23,8 %, mobiliojo ryšio vartotojų skaičius žymiai lenkia fiksuoto ryšio: PAR 80,2 % bei Čade – 90,4 %.

Danijoje fiksuoto ir mobiliojo ryšio plėtros tempai palyginus su Čile ir Afrikos šalimis yra mažesni, nes šalyje yra infrastruktūra. Tuo tarpu Afrikos šalyse, neesant infrastruktūros šis augimas yra spartesnis. Libijoje, kaip pakankamai urbanizuotoje šalyje, kur pajamos vienam gyventojui yra nepalyginamai didesnės nei Čade, augimas yra panašus, lyginant 1996 m. – 2004 m. augimo tempus, abiejose šalyse vartotojų skaičius išaugo po daugiau nei 4,5 karto. Tokią situaciją Libijoje lėmė konkurencingumo telekomunikacijų rinkoje ir IKT politikos nebuvimas bei šalies izoliacija.

Interneto vartotojų ir kompiuterių naudotojų augimo tempai Afrikos šalyse yra mažesni, tuo tarpu Čilėje ir Danijoje greitesni, nors kompiuterių augimo tempai lėtesni (29 – 30 schemas).

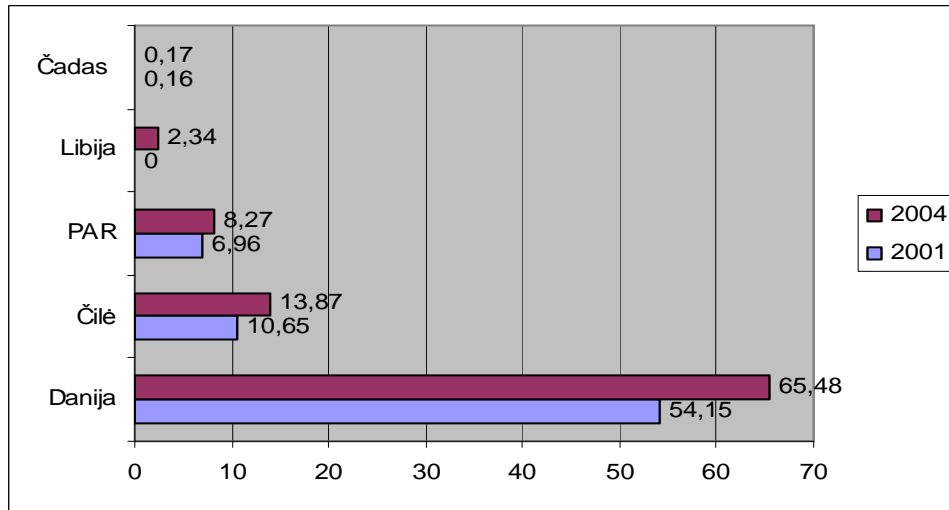
29 schema

Interneto abonentai 100 gyventojų 2001/2004 m.

30 schema

Kompiuterių skaičius 100 gyventojų 2001/2004 m.

Čade interneto vartotojų skaičius išaugo 8 kartus, tačiau 2004 m. jis sudarė tik penktadalį vartotojo vienam šimtui gyventojų. Kompiuterių skaičius išliko beveik nepakitęs: nuo 0,16 iki 0,17 (30 schema). Vartotojų skaičius, ko gero, auga internete talpinamų leidinių ir institucijų tinklapių dėka, nes atsižvelgiant į tai, kad tik 10 % gyventojų turi vidurinį išsilavinimą, o įgūdžiai, reikalingi naudotis internetu, sunkiai įgyjami pradiniais metais, juolab, kad ir mokyklose interneto nėra, o elektros sunaudojimas vienam gyventojui yra tik 12 kw/h.

Libijoje vartotojų skaičius pasistūmėjo 10 kartų, nuo 0,36 iki 3,62, tačiau skaičius išlieka mažas. Libijos išsilavinimo lygis palyginus su Čado yra labai aukštas, todėl reikalingiems įgūdžiams atsirasti nebūtų sunku, elektros sunaudojimas aukščiausias tarp lyginamų Afrikos šalių, tačiau, todėl tokia situaciją paaiškina minėtos priežastys, lėmusios telefono ryšio situaciją ir taikytinos bendros telekomunikacijų infrastruktūros plėtrai šalyje paaiškinti.

PAR 2004 m. situacija geresnė nei Libijos tiek interneto vartotojų tiek kompiuterių naudotojų skaičiumi. Tik čia augimo tempai žymiai mažesni: nuo 6,49 iki 7,89 – tik 1,2 karto. PAR augimo tempai prilygsta Čilės bei Danijos, tačiau jei Danija 2004 m. turi 60,41 vartotojo vienam šimtui gyventojų, o Čilė beveik 30, PAR tik – 7,89. Todėl šalies augimo tempai turėtų būti padidinti.

Tyrimo rezultatai rodo, kad Čilėje ir PAR kompiuterių ir interneto plėtra augo panašiais tempais – tai liudija apie harmoningą plėtrą, nors kompiuterių naudojimas reikalauja daugiau fizinių pastangų ir įgūdžių, tačiau abi šalys turėtų pasirūpinti spartesne kompiuterizacija. Tuo tarpu Libijoje 2004 m. tenka tik vos daugiau nei 2 kompiuteriai vienam šimtui gyventojų, palyginus su Danijos – 65,48.

Taigi, nors Čado bei Libijos augimo tempai yra daug didesni 8 – 10 kartų, tai lemia visiškos infrastruktūros nebuvimas, tačiau jos negali prilygti PAR. Šalių ekonominė ir intelektualinė situacija nepalyginamai skiriasi ir Libija galėtų pasiekti didesnę plėtros potencialą, tačiau šiai dienai neesant strateginės IKT politikos šalis žymiai atsilieka. PAR situacija, nors nėra blogiausia, bet ir nėra tenkinama, palyginus su sparčiai besivystančia Čile.

3.3. Rekomendacijos

Sėkmingas IV kūrimas Afrikos šalyse galimas tik tada, kai pavyks suharmonizuoti IV sudedamąsias dalis, nes vienos iš jų ar kelių nebuvimas yra kliūtis IV kūrimui, o jų suderinimas – perspektyva.

Didesnė tikimybė pasiekti TPT yra tose šalyse, kuriose demografinio augimo tempai yra mažesni. Priešingai – Afrikos šalyse demografinis augimas nemažėja, o didėja, per pastaruosius 30 metų tiriamose Afrikos šalių demografinis prieaugis padidėjo nuo dviejų iki trijų kartų. Tuo tarpu Čilės augimo tempai mažesni vos ne dvigubai, o Danijos nepalyginamai. Pastovus gyventojų prieaugio didėjimas tik dar labiau pablogina skurdžių šalių situaciją, nes šalių ekonomika nespėja su demografinio prieaugio tempais, kurių intensyvumą lemia tradicijos ir žinių stoka, todėl šioms šalims reikėtų pasirūpinti bendruomenių švietimu.

Dabartinė esanti skirtinga šalių išsilavinimo situacija leidžia daryti prielaidą, kad ne visose šalyse įmanoma pasiekti visuotinį pradinį išsilavinimą iki 2015 m. Čado pradinio išsilavinimo augimo tempai palyginti greitai, tačiau, kaip rodo kitų Afrikos šalių patirtis, šalis taip pat susidūrė su turinio kokybės ir mokytojų stokos problemomis. Antra faktorius mažinantis tikimybę – tai, kad šaliai be išsilavinimo reikia pasirūpinti buitinių sąlygų gyventojams sukūrimu ir skurdo sumažinimu, taip prioritetai skaidosi ir jei nėra integracinės strategijos, dėmesys teikiamas daugiau vienam ar kitam sektoriui. Todėl šaliai reikalingas strateginis pasirengimas, numatantys ir IKT vaidmenį ateities perspektyvoms.

Danijoje fiksuoto ir mobiliojo ryšio plėtros tempai palyginus su Čile ir Afrikos šalimis yra mažesni, nes šalyje yra infrastruktūra. Tuo tarpu Afrikos šalyse, neesant infrastruktūros šis augimas yra spartesnis. Libijoje, kaip pakankamai urbanizuotoje šalyje, kur pajamos vienam gyventojui yra nepalyginamai didesnės nei Čade, augimo tempai panašūs į pastarojo, lyginant 1996 m. – 2004 m. augimo tempus, abiejose šalyse vartotojų skaičius išaugo po daugiau nei 4,5 karto. Tokią situaciją Libijoje lėmė konkurencingumo telekomunikacijų rinkoje ir IKT politikos nebuvimas bei šalies izoliacija.

Čadas – šalis, turinti daugiausiai silpnųjų pusių ir kliūčių IV kūrime, kurioje, visų pirma, reikalinga politinė transformacija, nes šaliai reikalinga vystyti visas IV sudedamąsias dalis.

Lokaliniai karai lėmė Čado stagnaciją beveik 30 metų laikotarpiui, per kurį nepakitus politinei situacijai, nepagerėjo net buitinės sąlygos: elektros sunaudojam tik 12 kW/h., pagal šį rodiklį jis atsilieka nuo Danijos net 577 kartus, tik 10 % žmonių turi pagerintas gyvenimo sąlygas ir tai, ko gero, mieta, nes beveik 80 % Čado gyventojų gyvena kaime. Pozityvus postūmis pastebimas pradinio išsilavinimo augime – išaugo bene du kartus. Kas liudija apie, tai, kad iniciatyva kai kuriais atvejais gali paskatinti šalių vieno ar kito sektoriaus vystymąsi, tačiau, jei, tarkim, būtų inicijuota demokratijos

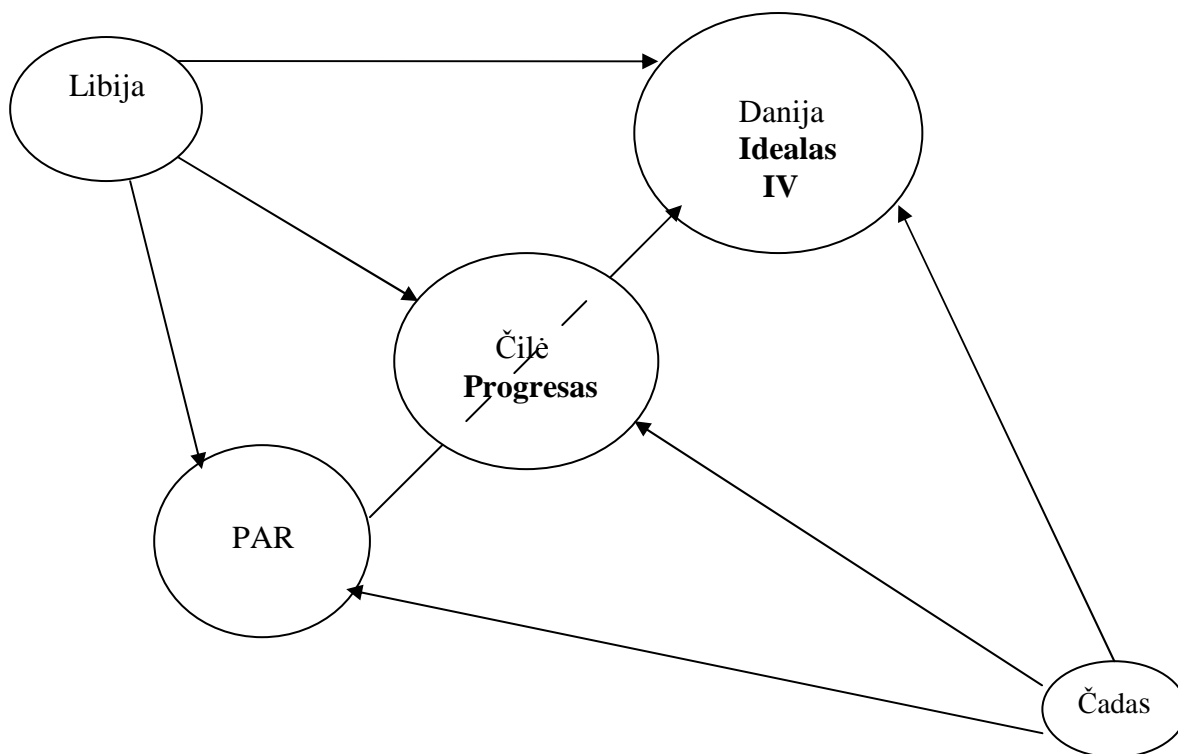
plėtra, ko gero, tokių žymių rezultatų čia nepasiektume, nes šalies vadovas elgiasi priešingai konstitucijoje deklaruojamiems principams.

Libijos silpnoji pusė – demokratinių laisvių stoka, tačiau šalis turi pakankamai gerą intelektualinį potencialą, kurį privalo išnaudoti integruojantis į pasaulio žinių ekonomiką. Žmogaus teisių ir laisvių nebuvimas šalyje yra pagrindinė kliūtis IV kūrimui šalyje, todėl artimiausiu metu, nors gal jai ir pavyks pagerinti IKT padėtį, tačiau pilnaverte IV ji negalės vadintis.

PAR – silpnoji pusė – neryžtingumas, daugiau deklaratyvus IV kūrimas: jos, tarkim, interneto infrastruktūros plėtros tempai prilygsta Danijos bei Čilės, tačiau jei Danija 2004 m. turėjo 60,41 interneto vartotojų vienam šimtui gyventojų, o Čilė beveik 30, PAR tik – 7,89, PAR augimo tempai yra per lėti, juos reikia padidinti, išsprendžiant, visų pirma, monopolijos klausimus.

31 schema

Šalių sugretinimo modelis

Šalių sugretinimo modelyje (31 schema) pažymėtos kryptys kuriomis Afrikos šalys turėtų sekti, visos kartu ir kiekviena atskirai.

Čadui – Danija yra IV idealas, tačiau didesnis šalies dėmesys turėtų būti skiriamas Čilės sėkmės analizei, nes pastarajai pavyko sėkmingai harmonizuoti IV kūrimą, ir PAR kaip regiono lyderei, Libija jam ne pavyzdys, nes visgi siekiame kurti pilnavertę IV.

Libijai, panašiai kaip ir Čadui, svarbus Čilės sėkmės pavyzdys, bet jai, visų pirma, Danijos IV pažinimas turėtų padėti geriau suprasti, kas yra IV ir kokia ji turi būti, nes šalis dar beturi parengusi nacionalinės IKT politikos.

PAR – viena pagrindinė kryptis – idealo siekimas, susipažįstant su geros praktikos progreso pavyzdžiu ir, galbūt, tam tikros patirties perėmimu, siekiant tapti pilnaverte 21 a. IV.

Išvados

Informacinės visuomenės kūrimas Afrikos šalyse taps evoliuciniu judėjimu pirmyn, jei šalys įveiks Tūkstantmečio plėtros tikslais konstatuotas vystymosi kliūtis ar bent jau pradės produktyviai dirbti jų įveikimo link.

Globali informacinė visuomenė, į kurios getas siekiama priimti visus pasaulio gyventojus, yra orientuota į žmogų ir vystymąsi, kur kiekvienam nariui turi būti užtikrintas informacijos ir žinių prieinamumas bei sklaida, aplinka, įgalinanti individus, bendruomenes ir tautas pasiekti jų pilnus potencialus, siekti darnaus vystymosi, gerinti gyvenimo kokybę ir kurti visuomenę, paremtą Universalios žmogaus teisių deklaracijos principais bei Jungtinių tautų Chartija.

Pagrindinė Globalios informacinės visuomenės kūrimo kryptis yra „skaitmeninės atskirties“ transformacija į „skaitmeninę galimybę“, IKT pagalba siekiant sumažinti mažiausiai išsivysčiusių šalių atsilikimą bei paskatinti vystymąsi. Šią visuomeninę sanklodą pasiekti didžiausia tikimybė galima demokratinėje santvarkoje, kuri yra žmogaus teisių garantas, kurioje veikia rinkos konkurencingumas, skatinamas valdžios ir gyventojų dialogas bei atvirumas. „Skaitmeninę galimybę“ globaliu mastu, turi išnaudoti mažiausiai išsivysčiusios skurdžios šalys, regioniniu – labiausiai atsiliekantys regionai (tarp jų Afrikos kontinentas), lokaliu – vyriausybės, bendruomenės ir individai.

Afrikos šalių priėmimas į GIV (2003), kurį galima laikyti sekančiu IV kūrimo Afrikos šalyse etapu, po 1996 m. suformuluotos Vizijos – tapti pilnaverte IV, ne tik naudojančia IKT resursus, bet ir jas kuriančia, parodė, kad daugeliui Afrikos šalių vienais prioritetinių tikslų yra pamatinių žmogaus poreikių ir teisių, tokių kaip teisė į gyvybę, išsilavinimą, pilnavertį gyvenimą užtikrinimas, kas atitolina intelektualinių produktų kūrimą sunkiai numatomam laikotarpiui, nes ne visos Afrikos šalys sugebės iki 2015 m. įvykdyti TPT, o gal net dauguma.

Lokali IV kūrimas GIV kontekste – tai evoliucinis judėjimas pirmyn, kurį sąlygos tinkama besivystančių šalių reakcija į TPT konstatuotą esamą situaciją, lems kai kuriais atvejais ir išsivysčiusių šalių „pasivijimą“, tačiau GIV nebus globali lygių galimybių visiems jos nariams prasme, nes esantys „geresnėje pozicijoje“ nariai visgi judės pirmyn, o mažiausiai pažengusių kraštų, tame tarpe Afrikos šalių, laukia begalė iššūkių. Informacijos revoliucija galima tik informacinių technologijų srityje, tarkim, kai kurie individai naudosis mobilų ryšį, nebus naudoję fiksuoto telefono ryšio, bet ne visuomenėje, kuri vystosi evoliucijos keliu.

IV sąvoka yra kompleksinė – ji apima demokratines teises bei laisves, žmogiškųjų resursų situaciją ir IKT infrastruktūros prieinamumą bei paplitimą, vieno ar kito komponento nebuvimas, yra kliūtis pilnavertės IV kūrimui, o šių komponentų harmonizacija – perspektyva.

Daugeliui Afrikos šalių tapti pilnavertėmis 21 a. IV bus sunku, nes geriausiu atveju jose trūksta vieno iš IV komponentų, o blogiausiu – visų. Pastarojoje situacijoje atsiduria dauguma Rytų ir

Centrinės Afrikos šalių, kurių paskutinių dešimtmečių stagnaciją lėmė nuolatiniai karai ir konfliktai ir, kuriose negarantuojama net žmogaus teisė į gyvybę.

Pagrindinė kliūtis IV kūrimui Afrikos šalyse – demokratijos stoka, nes nors ir kai kurios Šiaurės šalys turi pakankamai gerai išvystytą ekonomiką bei atsiduria įvairių pasaulio šalių reitingų pirmose keturiasdešimt vietų, tokios kaip Libija, Tunisas ar Egiptas, jose negarantuojamos žmogaus teisės, o IV centre yra žmogus.

Afrikos kontinentas išlieka „nelaisvas“ politinių teisių ir pilietinių bei spaudos laisvių prasme. „Nelaisvose“ šalyse vyrauja griežta valstybės kontrolė, pasitaiko susidorojimų su žurnalistais, konstitucijoje deklaruojamos laisvės ir teisės neatspindi realybės, priešingai nei „laisvuose“ kraštuose, kuriuose yra ilgos valstybingumo tradicijos, konstitucija atspindi realią situaciją bei leidžiama valdžios kritika, atitolinantys vystymąsi.

Besitęsiantys konfliktai tik patvirtina šalių neapsisprendimą, atitolina valstybės, kurioje galėtų vystytis žmogiškasis potencialas, susiformavimą, užsienio investicijas, kurioms šalių aplinka nėra saugi, vystymosi perspektyvas. To pasėkoje, situacija ne gerėja, o blogėja – visi resursai skiriami šalies rekonstrukcijai, o ne kūrimui, vyrauja infrastruktūros skurdumas, nors technologijos ateina, tačiau jos panaudojamos kovai palaikyti. Todėl prioritetiniu, visų pirma, turi tapti šių šalių politinis vystymasis, nes jis tiesiogiai įtakoja ir ekonomikos situaciją. Pagerėjus ekonominei situacijai, augant pragyvenimo lygiui mažės ir konfliktų tikimybė, o šalies vadovybė galės skirti daugiau pastangų bei lėšų kitų sektorių vystymui. Tačiau kaip perauklėti dabartinius Afrikos valdovus, kurie valdo šalis, neturinčias demokratijos tradicijų, ar gali čia gimi naujos kartos E lyderis, kuris reikalingas naujos sanklodos visuomenei atstovauti, kai kitokio pasaulio pažinimą visų pirma riboja išsilavinimo stoka, antra, valdžios ribotumas.

Afrikos šalis reikalingas individualus bei pasvertas priėjimas, jos visos yra skirtingos, turinčios skirtingą istorinę praeitį. Priėmimas į GIV gretas, kurio pradžia yra esamos padėties įvertinimas, vienas Afrikos šalis verčia pasitempti, nes iškelti konkretūs tikslai, kitos jų nepaiso. Iš vienos pusės, galima teigti, kad lengviau gali sektis Libijoje, nors ir valdomoje autoritarinio režimo, kur visuomenė daugiau vienalytė, nei tarkim, Čade, kuriame gyvena apie 200 etninių grupių, iš kitos pusės, šių grupių suvienijimas į vieną organizmą, kuriame būtų įsiklausoma į kiekvieno nuomonę, gal net būtų realesnė demokratijos mechanizmo kūrimo perspektyva.

Didesnė IV vystymosi perspektyva galima tik „laisvose“ ir „iš dalies laisvose“ šalyse, nors pastarųjų „laisvumas“ panašus į anokratijos būseną, kuomet užtenka vieno spustelėjimo į vieną ar kitą pusę ir situacija gali pasikeisti. Gali būti, kad technologijų diegimas paskatins šalių liberalėjimą, nes vystymąsi remia išsivystęs pasaulis, vietinė valdžia neatsisakys pagalbos – skurstantiems kraštams pinigai gyvybiškai reikalingi, o už šią pagalbą ji turės atsisakyti brutalių valdymo formų. Tai kol kas

tik spėlionės, o esanti situacija yra netinkama žmogui vystytis, nes ir ekonomiškai geriau besivystančiose šalyse žmogaus teisės rinkti atstovus į valdžią, dalyvauti visuomenės gyvenime, gauti ir skleisti informaciją yra varžomos vadovybės arba šių teisių tiesiog nėra.

Tyrimo rezultatai rodo, kad Afrikai trūksta harmoningo vystymosi, nes daugelyje šalių trūksta vieno, dviejų ar net visų Informacinės visuomenės sudedamųjų dalių. Viena pagrindinių kliūčių harmoningam vystymuisi – lokaliniai karai ir konfliktai. Šalys, kurios pas paskutinius dešimtmečius patyrė lokalius karus ar konfliktus yra mažiausiai išsivysčiusios šalys pasaulyje. Jų infrastruktūra yra neišvystyta, gyventojai neraštingi, vyrauja skurdas, gyvenimo trukmė yra trumpa (Čado atvejis). Libijos atvejis yra kiek kitoks. Šalis taip pat yra valdoma autokratinio režimo, tačiau turi pakankamai aukštą žmogiškąjį potencialą, bet jai visgi nepavyks tapti pilnaverte Informacine visuomene, bent jau greitai laiku, nes šalyje negarantuojamos žmogaus teisės. Pietų Afrikos Respublikos vystymąsi galima laikyti labiausiai harmonizuotu, tačiau šalis atsilieka žmogiškųjų resursų vystymo aspektu – trumpa gyvenimo trukmė. Situaciją dar labiau pablogina ŽIV/AIDS epidemija. Iš vienos pusės, Informacinės visuomenės kūrimą Afrikos šalyse įtakoja lokalūs faktoriai, tiek galimi numatyti (konfliktai), tiek negalimi numatyti (kilusi AIDS epidemija), kurie lemia vietines kliūtis ir perspektyvas, iš kitos pusės, nemažą įtaką gali turėti globali vystymosi perspektyva – ar šalims pavyks transformuoti „skaitmeninę atskirtį“ į „skaitmeninę galimybę“.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

- [1] Marshall McLuhan Foresees The Global Village [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.livinginternet.com/i/ii_mcluhan.htm>.
- [2] Castells M. Materials for an exploratory theory of the network society. The British Journal of Sociology. Volume 51, Issue 1, Page 5-24, Jan 2000 [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-4446.2000.00005.x>>.
- [3] Building Africa's Information Highway ECONOMIC COMMISSION FOR AFRICA. Ninth Session of the Conference of African Planners, Statisticians, and Population and Information Specialists. Addis Ababa, 11-16 March 1996 [žiūrėta 2006 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.africa.upenn.edu/ECA/eca_plnrs5.html>.
- [4] Robinson A. James. In States and Power in Africa, Jeffrey Herbst proposes a theory of state formalion in Africa. Journal of Economic Literature. Vol. XL (June 2002), p. 512 [žiūrėta 2005 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.people.fas.harvard.edu/~jrobin/researchpapers/publishedpapers/jr_herbstreview.pdf>.
- [5] Declaration of Principles. Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E. 12 December 2003 [žiūrėta 2005 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>>.
- [6] Marshall G Monty., Conflict trends in Africa, 1946-2004. A macro-comparative perspective, p. [žiūrėta 2006 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://members.aol.com/cspgcm/AfricaConflictTrendsMGM2005us.pdf>>.
- [7] Freedom in the World 2006. Selected data from Freedom HOUSE'S annual Global Survey of political rights and civil liberties [žiūrėta 2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.freedomhouse.org/uploads/pdf/Charts2006.pdf>>.
- [8] Freedom of the Press [žiūrėta 2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=16&year=2005>>.
- [9] HDI Rank – Map 2003 [žiūrėta 2006 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/statistics/data/hdi_rank_map.cfm>.
- [10] Digital Access Index Technical Note [žiūrėta 2006 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.itu.int/newsarchive/press_releases/2003/30.html>.
- [11] DOI ranking, 2004 [žiūrėta 2006 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.itu.int/osg/spu/statistics/DOI/linkeddcs/DOI_ranking_revised_nov05.pdf>.
- [12] Information society index, 2003 [žiūrėta 2005 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.idc.com/groups/isi/main.html>>.
- [13] The Networked Readiness Index Rankings 2005 [žiūrėta 2006 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gitr_2006/rankings.pdf>.
- [14] Marshall McLuhan Foresees The Global Village [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.livinginternet.com/i/ii_mcluhan.htm>.

- [15] Interviu su Marshall McLuhan (video – CBS televizijos archyvai). World is a global village Broadcast May 18, 1960 [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://archives.cbc.ca/IDC-1-69-342-1814/life_society/mcluhan/clip2>.
- [16] Castells M. Materials for an exploratory theory of the network society. The British Journal of Sociology. Volume 51, Issue 1, Page 5-24, Jan 2000 [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-4446.2000.00005.x>>.
- [17] The Millennium Development Goals Report. United Nations. New York, 2005 [žiūrėta 2006 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unstats.un.org/unsd/mi/pdf/MDG%20Book.pdf>>.
- [18] Declaration of Principles. Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E. 12 December 2003 [žiūrėta 2005 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>>.
- [19] Plan of Action. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E. 12 December 2003 [žiūrėta 2006 m. sausio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/poa.html>>.
- [20] Digital Solidarity "WSIS" [žiūrėta 2005 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.itu.int/newsarchive/press_releases/2004/NP08.html>.
- [21] Tunis agenda for the Information society. WSIS-05/TUNIS/DOC/6 (Rev. 1)-E. 18 November 2005 [žiūrėta 2005 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1.html>>.
- [22] Building Africa's Information Highway ECONOMIC COMMISSION FOR AFRICA. Ninth Session of the Conference of African Planners, Statisticians, and Population and Information Specialists. Addis Ababa, 11-16 March 1996 [žiūrėta 2006 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.africa.upenn.edu/ECA/eca_plnrs5.html>.
African Information Society Initiative (AISI): An Action Framework to Build Africa's Information and Communication Infrastructure [žiūrėta 2006 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uneca.org/aisi/aisi.htm>>.
- [23] Map showing the Progress of NICI Plans and Policies in Africa [žiūrėta 2006 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uneca.org/eca_programmes/it_for_development/ict/nici_status.htm>.
- [24] Visuotinė žmogaus teisių deklaracija [žiūrėta 2006 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unhcr.ch/udhr/lang/lit.htm>>.
- [25] Robinson A. James. In States and Power in Africa, Jeffrey Herbst proposes a theory of state formalion in Africa. Journal of Economic Literature. Vol. XL (June 2002), p. 512 [žiūrėta 2005 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.people.fas.harvard.edu/~jrobins/researchpapers/publishedpapers/jr_herbstreview.pdf>.
- [26] Marshall G Monty., Conflict trends in Africa, 1946-2004. A macro-comparative perspective, p. [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://members.aol.com/cspgcm/AfricaConflictTrendsMGM2005us.pdf>>.

- [27] Human development report 2005. International cooperation at the crossroads: Aid, trade and security in a unequal world., p. 154 [žiūrėta 2006 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/reports/global/2005/pdf/HDR05_complete.pdf>.
- [28] Human development report 2005. International cooperation at the crossroads: Aid, trade and security in a unequal world. p. 154 [žiūrėta 2006 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/reports/global/2005/pdf/HDR05_complete.pdf>.
- [29] Marshall G Monty., Conflict trends in Africa, 1946-2004. A macro-comparative perspective [žiūrėta 2005 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://members.aol.com/cspgcm/AfricaConflictTrendsMGM2005us.pdf>>.
- [30] Ten pat., p. 8.
- [31] Democratic institutions: governance and civil war. *Workshop Report*. Bellagio, Italy 7-9 June 2004 [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.humansecuritycentre.org/workshops/bellagio2/bellagio2report.pdf>>.
- [32] Marshall G Monty., Conflict trends in Africa, 1946-2004. A macro-comparative perspective, p. 9. [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://members.aol.com/cspgcm/AfricaConflictTrendsMGM2005us.pdf>>.
- [33] Ten pat., p. 8.
- [34] Death toll in Sudan's war-torn Darfur region up to 70,000 - UN health agency [žiūrėta 2006 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=12252&Cr=sudan&Cr1=>>>.
- [35] Freedom in the World 2006. Selected data from Freedom HOUSE'S annual Global Survey of political rights and civil liberties [žiūrėta 2006 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.freedomhouse.org/uploads/pdf/Charts2006.pdf>>
- [36] Freedom in the World [žiūrėta 2006 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=15&year=2005>>.
- [37] Freedom in Africa 2006 [žiūrėta 2006 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://africanelections.tripod.com/fh2006.html>>
- [38] Freedom in Africa 2006 [žiūrėta 2006 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://africanelections.tripod.com/fh2006.html>>
- [39] Грачев Георгий, Мельник Игорь. Манипулирование личностью: Организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия [žiūrėta 2005 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cjes.ru/lib/content.php?content_id=1379&category_id=3>.
- [40] Freedom of the Press [žiūrėta 2006 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=16&year=2005>>.
- [41] HDI Rank – Map, 2005 m. [žiūrėta 2006 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/statistics/data/hdi_rank_map.cfm>.

- [42] Barclay L. A., Oyelaran-Oyeyinka B., Human Capital and Systems of Innovation in African Development. *African Development Review*. Volume 16, Issue 1, Page 115-138, Apr 2004. p. 131 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-8268.2004.00086.x>
- [43] Global education digest 2005 Comparing Education Statistics Across the World. Making the Transition to Secondary Education. Published in 2005 by UNESCO Institute for Statistics. P.O. Box 6128, Succursale Centre-Ville Montreal, Quebec H3C 3J7 Canada. [žiūrėta 2006 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uis.unesco.org/template/pdf/ged/2005/ged2005_en.pdf>.
- [44] World: Africa Masai girls fight to stay at school. Monday, November 16, 1998 [žiūrėta 2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/215290.stm>>.
- [45] Global education digest 2006. Comparing Education Statistics Across the World/ Published in 2006 by: UNE SCO Institute for Statistics P.O. Box 6128, Succursale Centre-Ville. Montreal, Quebec H3C 3J7. Kanada., p.23 [žiūrėta 2006 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/ged/2006/GED2006.pdf>>.
- [46] Kattan B.R., Burnett N., User fees in primary education. The World Bank. July 2004 [žiūrėta 2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www1.worldbank.org/education/pdf/EFAcase_userfees.pdf>.
- [47] UIS Regional Profile. Teacher supply and demand in sub-Saharan Africa [žiūrėta 2006 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/Teachers2006/Regional_Profiles/RegProfile_sub-SahAfrica.pdf>.
- [48] Estimated impact of HIV/AIDS on education in three Sub-Saharan countries, 2005/ World Development Indicators 2006 [žiūrėta 2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://devdata.worldbank.org/wdi2006/contents/Section2.htm>>.
- [49] Hall J. Free education is no longer free [2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.newsfromafrica.org/newsfromafrica/articles/art_906.html>.
- [50] MoE on cost recovery course. 11 April, 2006 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.gov.bw/cgi-bin/news.cgi?d=20060411&i=MoE_on_cost_recovery_course>
- [51] Republic of Botswana. Budget speech 2006. Delivered to the National Assembly on 6th February, 2006 By Honourable Baledzi Gaolathe. Minister of Finance and Development Planning [žiūrėta 2006 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gov.bw/speeches/BudgetSpeech2006.pdf>>.
- [52] Ten pat.
- [53] Global map of digital inclusion. Facts [žiūrėta 2006 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://forum.maplecroft.com/downloads/DIGINCL/facts.pdf>>.
- [54] Interview on the Global Information Technology Report 2005-2006 [žiūrėta 2006 m. gegužės 3 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/Interview+on+the+Global+Information+Technology+Report+2005-2006>>

[55]Ten pat.

[56] Artadi V. E., Martin-i-Sala X., The Economic Tragedy of the Twentieth Century: Growth in Africa/The Africa Competitiveness Report 2004 [žiūrėta 2006 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/acr_2004.pdf>.

[57] Mandil C. Electricity and Development: Key Challenges. Regional Workshop on Electricity Access and Development Challenge in Africa. 13-14 July 2005. UNEP Headquarters Complex, Nairobi, Kenya [žiūrėta 2006 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.afrepren.org/Presentation_Claud.pdf>.

[58]Indicator: Electricity consumption – 2002 [žiūrėta 2006 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://globalis.gvu.unu.edu/indicator.cfm?IndicatorID=46>>.

[59]Access to information and communication technologies [žiūrėta 2005 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://forum.maplecroft.com/loadmap?template=map&issueID=17>>.

[60] DOI ranking, 2004

[žiūrėta 2005 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.itu.int/osg/spu/statistics/DOI/linkeddcs/DOI_ranking_revised_nov05.pdf>.

[61] The Networked Readiness Index Rankings 2005 [žiūrėta 2006 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gitr_2006/rankings.pdf>.

[62]The Networked Readiness Index [žiūrėta 2006 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/GITR_2002_2003/GITR_Rankings.pdf>

[63] McPhie E, Building Capacity to Narrow the Digital Divide in Africa from Within/The Africa Competitiveness Report 2004 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/acr_2004.pdf>.

[64] The un-wired continent: Africa's mobile success story, Vanessa Gray, ITU [žiūrėta 2005 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/Africa_EE2006_e.pdf>.

[65] **Core ITC indicators. Partnership on measuring ITC for development**/Printed in UN-SCWA, Beirut , 05-0552, November 2005 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.itu.int/ITU-D/ict/partnership/material/CoreICTIndicators.pdf>>.

[66]Chad. Oposition [žiūrėta 2006 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ialtchad.com>>.

[67] Press freedom. Latest press freedom news from the Continent. Chad. Newsletter n°9. 20.06.05 [žiūrėta 2006 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rap21.org/article18532.html>>.

[68] Press freedom. Latest press freedom news from the Continent. Chad. Newsletter n° 5. 19.02.04 [žiūrėta 2006 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rap21.org/article17928.htm>>.

- [69] N'Djamena Hebdo [žiūrėta 2006 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.chez.com/ndjamenahbdo/>>.
- [70] Tchad forum [žiūrėta 2006 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tchadforum.com/>>.
- [71] Ialtchad presse [žiūrėta 2006 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ialtchad.com>>.
- [72] Prieiga per internetą: <<http://www.alfajraljadeed.com>>, <<http://www.alshames.com>>, <<http://www.aljamahiria.com>>, <<http://www.azzahfalakhder.com>> [žiūrėta 2006 m. gegužės 6 d.]
- [73] Jana (Jamahiriyah News Agency) [žiūrėta 2006 m. gegužės 6 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.jananews.com/>>.
- [74] Press freedom. Latest press freedom news from the Continent. Libya. Journalist killed in Libya Newsletter n°9. 20.06.05 [žiūrėta 2006 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rap21.org/article18532.html>>.
- [75] Press freedom. Latest press freedom news from the Continent. Libya. Newsletter n°3. 30.01.04 [žiūrėta 2006 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rap21.org/article17904.html>>.
- [76] Radio Station Websites [žiūrėta 2006 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: http://radiostationworld.com/Locations/South_Africa/radio_websites.asp
- [77] South Africa Newspapers [žiūrėta 2006 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.onlinenewspapers.com/sa.htm>>.
- [78] Annual population growth rate (%) [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hdr.undp.org/statistics/data/indicators.cfm?x=39&y=1&z=1>>.
- [79] World Development Indicators 2006 [žiūrėta 2006 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://devdata.worldbank.org/wdi2006/contents/Section2.htm>>.
- [80] Contraceptive prevalence rate (%) 2004 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hdr.undp.org/statistics/data/indicators.cfm?x=56&y=1&z=1>>.
- [81] Republic of Chad Ministry of public health. General Secretariat Chad_UNGASS Report_2005 [žiūrėta 2006 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://data.unaids.org/pub/Report/2006/2006_country_progress_report_chad_en.pdf>.
- [82] Population age 65 and above (% of total) 2004 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19]. Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/statistics/data/indicators.cfm?x=46&y=1&z=1>
- [83] Electricity consumption per capita (kilowatt-hours) [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hdr.undp.org/statistics/data/indicators.cfm?x=207&y=1&z=1>>.
- [84] Nacionalinė skurdo riba, 1985 m. – 1 USD/2USD; 1990 m – 4 USD; 1994 – 11 USD žmogui. Population living below the national poverty line (%) 1990 – 2004 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hdr.undp.org/statistics/data/indicators.cfm?x=25&y=1&z=1>>.

- [85] Adult literacy rate (% ages 15 and above) 2004 [žiūrėta 2006 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hdr.undp.org/statistics/data/indicators.cfm?x=111&y=1&z=1>>
- [86] UNICEF priorities [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unicef.com>>.
- [87] Global Monitoring Report 2006: Strengthening Mutual Accountability - Aid, Trade and Governance. Millennium Development Goals [žiūrėta 2006 m. gegužės 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.worldbank.org/external/default/main?theSitePK=2186432&pagePK=64218950&contentMDK=20810161&menuPK=2199429&piPK=64218883>>.
- [88] ICT statistics 2003 [žiūrėta 2006 m. vasario 10 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics>>.

Towards Information society in Africa: obstacles and prospects (summary)

One of the main strategic goals for every country in Information age, or probably the main – is building Information society, as achievements in this area are the main, which separate one state from another. Depending on it, all states are divided as most developed, developing and least developed. Therefore underlying goal for every state is not only to catch developing speed, but more – to seek for its own contribution in the work of creating new value society.

Recently, Global community initiated building “Information society for all”. It means, for all states, regions and individuals. These goals invite to eliminate Digital Divide, helping “information poor” to take advantages of “Digital opportunity”. Main purpose of this work is to look at the situation of “information poor” in Africa continent as building of Information society is seen as opportunity to foster their development.

Work theme is “Towards Information society in Africa countries: obstacles and prospects”. Main goal is to highlight obstacles and prospects of building Information Society in Africa. Tasks: to highlight definition, development trends and priorities of Global Information society; to present Information society building origins and initiatives of Africa countries; to measure present status of Information society in Africa regarding complex Information society concept; to carry a comparative research of Africa Information societies.

Hypothesis – Building of Information society will lead to evolution if Africa countries achieve Millennium Development Goals or if start working efficiently in achieving its.

Concept of Information society is complex as it integrates democracy principles, human resources and ICT availability with usage status in every country. If one of these parts is missing, Information society will not succeed. Comparative research has shown that some Africa countries are missing one, two or even all of these parts. These finding shows a shortage of harmonic development. The main obstacle to reach harmony is local wars and conflicts. Countries which have experienced local conflicts are least developed in the world. As a result they lack infrastructure, citizens are illiterate, poor, life expectancy is very short (Chad case). Libya case is a bit different. Country is also ruled by autocratic regime, but it has quite high potential of Human resources, in spite of it, country can not become integrated Information society as it falls in guarantying of Human rights. The most harmonized is situation of South Africa, as Human rights are respected in country, but it lacks behind in the development of Human recourses, as life expectancy in country is short. Its situation recently is sharpened by AIDS epidemic.

From one point of view, building of Information society in every country depends on local factors, which creates local obstacles and prospects, but, on the other hand, much will depend on

the global development perspective: will every country manage to transform “Digital Divide” to “Digital opportunity”.

This Master work will be useful for researches of society, as it strives to highlight complexity of Information society concept and for researches of Africa countries, as it shows the status of Africa continent in the context of Global Information society, presenting obstacles and prospects for further development.

